özgürlük yolu

aylık siyasi dergi

- **ULUSAL HAREKET ve İTTİFAKIN İKİ KESİMİ**
- **Yurt Dışı Kürt Öğrenci Cemiyeti'nin 17. Kongresi**
- *SINIFLAR ve BÖLGELER AÇISINDAN TÜRKİYE'DE GELİR DAĞILIMI*
- **ZAZA-KÜRT TÜRKÜLERİ : DEYR**

19

ARALIK

özgürlük yolu
aylık siyasi dergi

Murat Moralı
bağışıdır - 2012

ARALIK : 1976
Yıl : 2
Sayı : 19

İÇİNDEKİLER

Sahibi : **Faruk ARAS** • Yazı İşleri Müdürü : **A. Kadir AKEL** • Yönetim ve Haberleşme Adresi : Başmüsahip Sok. TAN Ap No: 10/2 Cağaloğlu - İSTANBUL • Abone : Yıllık 100 TL. • Altı aylık 50 TL. • Dış ülkeler için iki katıdır. • İstanbul dağıtım **TAN-DA** • Ankara : **ANKARA DAĞITIM** • İzmir : **EGE DAĞITIM** • Dizgi: **Özdem Kardeşler Matbaası** • Baskı : **Bahar Matbaası**

ULUSAL HAREKET ve İTTİFAKIN İKİ KESİMİ

İhsan AKSOY

Eşitsiz gelişme sonucu bazı toplumlar uluslaşma süreçlerini tamamlayarak ulusal birliğe kavuşup bu birliklerinin sürekliliği için en uygun olan örgütlenme biçimini seçip «milli» devletler kurarlarken; diğer bir çokları da feodal hatta feodalizm öncesi dönemleri yaşamakta ve birliğini gerçekleştirmemiş bulunmaktadır. Batı Avrupanın gelişmiş toplumları; Fransa, İtalya, Almanya vb. Kapitalizmin Feodal toplumun bağrında belli bir olgunluğa erişmesinden sonra feodal parçalanmışlığa son vererek birliklerini oluşturmuş; sınırlarını belirleyerek «milli» devletler kurmuşlardır.

Batı Avrupa'da burjuvazi «eşitlik, adalet ve özgürlük» bayrağı altında işçi sınıfını, emekçi kitleleri ve yoksul köylüleri de toplayarak iktidara yürümüş ve feodalizmin iktidarına son vererek burjuva iktidarlarını gerçekleştirmiştir. Bunun sonucu «merkezi pazar» iyiden iyiye egemenliğini kurmuş ve toplumu biribirlerine bağlayan ekonomik bağ oluşarak uluslaşma tamamlanmıştır. Böylece kapitalizmin şafağında batı Avrupa'da milli devletler kurulmuştur. Bu zamanlar, yani kapitalizmin rekabetçi evresinde burjuvazinin gelişimi ve yaşaması için en uygun örgütlenme bu «milli» devlet biçimiydi. Burjuvazi «kendi milli» devletini oluştururken, «her milletin bir devleti olmalıdır» ilkesinden hareket etmiştir. Batı Avrupadaki «milli» dev-

letler tek ulusu kapsamlarına aldıklarından buralarda, bazı istisnalar - örneğin İrlanda - dışında, bir milli mesele söz konusu değildi. Fakat bu sıralar Doğu Avrupa'da (Örneğin Çarlık Rusyası, Avusturya-Macaristan) bulunan devletlerin durumu böyle değildir. Bu devletler kapsamlarına birçok milleti ve milliyeti almakta ve iktidara en gelişmiş ulusun burjuvazisi sahip bulunmakta idi. Bu egemen uluslar diğer ulusları ve halkları kendilerine zorla bağlı kılmakta ve bunlara hertürlü baskıyı uygulamakta idiler. Bu devletlerde bir «milli mesele» söz konusu olmaktadır. Ezilen ulusların kendi ulusal haklarından yoksun oluşları, onların baskı ve zulüm altında olmaları buralarda «milli meselenin» sebebini teşkil etmektedir. Fakat bu «milli Mesele» bu durumuyla bir iç mesele olarak görünmektedir...

Kapitalizmin gelişerek yeni seviyelere ulaşması; sermaye birikimini yoğunlaştırmış, teknik iyileşmeler işsizliği doğurmuş, üretim fazlası dalgalanmalara yol açmış ve tekeller oluşarak «milli» sınırlar zorlanmıştır. Bu aşama ile birlikte burjuvazi yeni ham madde ve mamul madde pazarları aramak zorunda kalmış, mal ihracıyla birlikte sermaye ihracı da ortaya çıkmış ve bir çok geri kalmış Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkesi emperyalizm tarafından kuşatılarak bağımlı kılınmışlardır. Böylelikle Kapitalizmin ilk evresinde meydana gelen ayrılmalar ve «milli» sınırlar yerini uluslararası birliklere bırakmış; fakat bu birlik ulusların ve halkların özgür onayına dayanan bir birlik olmamış ve fakat tamamen zor ve baskıya dayanan bir birlik olmuştur. Bu andan itibaren burjuvazi «milliyetler prensibini» terk etmiş ve «her milletin bir devleti olmalıdır» şiarı geçersiz hale getirilmiş, Emperyalist-Burjuvazi ulusal birliklerini oluşturamamış geri kalmış ülke halklarına bu hakkı tanımamıştır. Feodalizme karşı yürüttüğü mücadelede devrimci bir rol oynayan burjuvazi iktidar olduktan sonra bu devrimci niteliğini kaybederek işçi sınıfı ve emekçi kitleler üzerinde bir sömürü mekanizması oluşturmuş, emperyalist aşamada da bu sömürüyü dünya ölçüsünde genişletmiştir. Kapitalizmden önce de var olan sömürgecilik olgusu emperyalist aşamada daha da derinleşmiş ve yoğunluk kazanarak dünyanın büyük bir kısmını egemenliği altına almıştır. Bundan sonradır ki Asya, Afrika ve Latin Amerika'nın geri kalmış toplumları sömürgeci ve emperyalist zincirine vurulmuştur...

1917 Büyük ekim devrimiyle Emperyalizm en zayıf noktasından kopmuş ve böylece dünyada ilk defa işçi sınıfı, müttefi-

ki yoksul köylülükle iktidar olmuş ve proleter devrimler çağı başlamıştır.

Büyük Ekim Devrimi dünyaya yeni bir özgürlük havası estirmiş, yeni bir demokrasi anlayışı getirmiş, ezilen uluslara ve halklara destek olmuş onlara şevk ve heyecan vermiştir. Ekim devrimiyle birlikte yalnız proletarya iktidar olmamış, fakat proletaryanın iktidarıyla birlikte her türlü sömürünün kökleri kazınmış ve ulusal bağımlılığa son verilerek, köle uluslar ve halklar da çok uluslu bir çerçevede eşit haklara sahip olmuştur. Sömürgeci sistem çökmeye başlamış ve ulusal kurtuluş hareketleri yoğunlaşmıştır. O güne kadar kendisini mutlak ve yenilmez olarak bilen burjuvazi, kendi aralarındaki pazar mücadeleleri, kendilerine karşı geliştirilen ulusal kurtuluş hareketleri, ülkesindeki işçi sınıfının mücadelesi ve sosyalist devletin karşı koymasıyla giderek zayıflamaya ve çökmeye başlamıştır. O güne kadar ulusal kurtuluş hareketlerini kanla bastıran emperyalizm ve sömürgecilik bu hareketlerin uluslararası ittifaklara kavuşmasıyla artık onlar önünde gerilemeye başlamış ve böylece yalnız proleter devrimler çağı açılmakla kalmamış fakat bununla birlikte ulusal kurtuluş hareketleri de çağın belirgin bir niteliği haline gelmiştir. Artık ezilen, köle uluslar burjuvazinin merhameti altında değildir. Burjuvazinin yalnız gelişmiş batı için tanıdığı «milliyetler prensibi» iflâs etmiş bunun yerine «Ulusların ve halkların kaderlerini kendilerinin özgürce belirleme hakkı» ilkesi almış ve bu ilke ulusların ve halkların «eşitliğini» vurgulamıştır. Buna göre her ulus veya halk ayrılıp devlet kurma hakkına sahiptir. Her ulus veya halk federatif sisteme girme hakkına sahiptir. Her ulus veya halk dilerse ayrılıp başka bir ulusla birleşme hakkına sahiptir ve her ulus veya halk dilerse özerklik hakkını kullanır yani çok uluslu bir ülkede özerk bir birim olarak kalır. Bu özerklik bölgesel özerklik anlamındadır. Devlet kurma imtiyazı hiç bir milletin veya milliyetin değildir ve olamaz. Böylece artık milli mesele bir iç sorun değildir; dünya ölçüsünde yaygınlaşmış ve sömürgeler genel meselesi halini almıştır.

İkinci Emperyalist paylaşım savaşıyla birlikte Emperyalizm yeniden gerileyerek dünya sosyalist sistemi kurulmuş, bununla hem sosyalizm kesin zafere ulaşmış ve hem de ulusal kurtuluş hareketleri yoğunluk kazanarak yenilmezliğe ulaşmıştır. Böylece ulusal kurtuluş hareketleri, Dünya sosyalist sistemi, kapitalist ülkeler işçi sınıfı ile birlikte emperyalizme karşı

aynı cepheye oturmuştur. Ulusal kurtuluş hareketlerinin, dünya sosyalist sisteminin ve kapitalist ülkeler işçi sınıfının mücadelelerinin tek devrimci dalga haline gelmesi emperyalizmin ve sömürgeciliğin çöküşünü hızlandırmış ve pek çok genç ulus bağımsızlıklarına kavuşmuşlardır.

Kapitalizmin rekabetçi evresinde Batı Avrupadaki ulusların birliklerini sağlayarak milli devletler kurmalarına rağmen bu sıralarda uluslaşmalarını tamamlayamamış geri kalmış halklar kapitalizmin emperyalist aşamasında emperyalizmin pençesine düşerek baskı altına alınmış ve gelişimlerini sürdürebilme olanaklarını kaybetmişlerdir. Büyük ekim devriminin başarıya ulaşması ve ardından dünya sosyalist sisteminin kurulması ulusal hareketlerin başarılarının yolunu açmış ve artık bu hareketler sadece burjuvazinin önderliğinde yürümemiş, sosyalistler de ulusal hareketlere katılmış ve bir çok yerde hareketin yöneticiliğini yapmıştır. Bu şekilde uluslar kurtuluş hareketlerini başarıya ulaştırırlarken aynı zamandada birliklerini sağlamış ve kapitalist ulusların yanında sosyalist uluslar da meydana gelmiştir. Bununla halklar, uluslaşma sürecini tamamlamak için ille kapitalist toplum aşamasına geçmek gibi tek bir tercihle karşı karşıya kalmamış ve kapitalist topluma geçilmeden de ulusal birlik sağlanabilmiştir.. Aynı zamanda ulusal hareket yalnız politik bağımsızlıkla sınırlı kalmamış, fakat toplumsal ve ekonomik ilkeleri de kapsamına alarak yalnız devlet kurma eşitliği anlamını aşmıştır..

Bu kısa açıklamadan sonra ulusal kurtuluş hareketlerinin biçimi üzerinde durmak, ulusal hareketin ikili ittifakını görmek gerekiyor.

ULUSAL KURTULUŞ CEPHESİ

Emperyalizm ve sömürgecilik girdikleri ülkelerde bir takım yatırımlarda bulunmak zorundadırlar. Bunlar ülkelerini kuşatarak tüm değerlerini sömürdükleri ülkelerin geri kalması için büyük özen gösterirler; fakat sömürülerini derinleştirebilmek için elde olmadan alt yapıda bazı yatırımlara giderler. Yol, elektrik, (kendi sömürülerine uygun da olsa) eğitim merkezleri, muhtelif büyüklükte işletmeler.. vb. Bunlar olmadan emperyalizmin ve sömürgeciliğin bağımlı ve sömürge ülkeleri sömürmeleri mümkün olmaz. Bunların varlığı ise emperyalizme ve sömürgeciliğe karşı olan güçlerin doğmasına yol açar. Küçük de olsa bir işçi sınıfı ortaya çıkar, sömürücü güçlere karşı tavır

alan bir aydın tabaka oluşur, emperyalizmin ve sömürgeciliğin baskısı altında gelişemeyen ve gelişmesi emperyalizmin ve sömürgeciliğin (bu ikisi birarada olabilir, olmayabilir de. Bazı sömürgeci ülkeler emperyalist nitelikte olmayabilirler.) baskısının kalkmasına bağlı bulunan «milli» burjuvazi ortaya çıkar. Bunların yanında sayısal olarak toplumun en büyük bölümünü oluşturan bir köylü kesimi vardır. Bu tabakanın yoksul çoğunluğu sömürgeci zulmünden ve emperyalist baskıdan büyük zarar görür, bunun için de sömürücülerin içteki ortaklığını yapan kendi feodallerine karşı başkaldırma eğilimi gösterir. Açıktır ki ulusal hareket sadece bir sınıf veya tabakayı değil, fakat birçok sınıf ve tabakayı birlikte ilgilendirir ve bunların her biri meseleye kendi sınıf çıkarları açısından bakarlar; ama hepsinin birlik noktası «milli meseledir»; Yani her şeyden önce ülkeleri üzerinde emperyalist ve sömürgeci baskı ve kuşatması kaldırılmalı, ülkeleri bağımsızlığa kavuşmalıdır. Bu noktada tüm milli güçler birleşirler.

Açıktır ki ulusal güçlerin birlik yapmaları kendiliğinden olacak birşey değildir. Bu birliğin oluşması, ve birliğin bayraktarlığının yapılması belli şartlara bağlıdır. Emperyalist ve sömürgeci zulmüne karşı olan sınıf ve tabakalar buna karşı çıkarlarken meseleye kendi sınıf açılarından bakarlar ve hareketin kendi sınıflarının çıkarları doğrultusunda gelişmesini ve sonuçlanmasını isterler. Böylece ulusal harekete hangi sınıfın organize gücü öncülük edecektir sorunu ortaya çıkmaktadır..

Ulusal harekete katılacak olan sınıf ve tabakaların güçleri ve örgütlenme seviyeleri her ülkeye göre değişiklikler gösterir.

İşçi sınıfı ulusal kurtuluş hareketlerinin başta gelen savunucusudur. Her türlü baskının ve zulmün amansız düşmanı olan işçi sınıfı, ulusal baskı ve kuşatmanın da en büyük düşmanıdır. Sömürge ve emperyalist baskı ve sömürü altında işçi sınıfı gelişimini sağlayamaz ve birliğini tamamlayamaz. Bunun yanı sıra işçi sınıfının sosyalist devrim uğrundaki mücadelesinin başarısı ulusal sorunun çözümlenmesine sıkı sıkıya bağlıdır. Bu bakımdan da işçi sınıfı ulusal sorunun başta gelen savunucusudur. Fakat sömürge ve bağımlı ülkelerde işçi sınıfı nicel ve nitel gelişimini gereği gibi sağlayamaz. Ve bunun sonucu olarak ulusal hareketteki yeri ve etkinliği kimi halde az olabilir. Bu da işçi sınıfına güvensizlik yayanlar tarafından ters bir biçimde yorumlanır ve işçi sınıfının ulusal harekete uzak kaldığı şeklinde iddialar ileri sürülür. Bu iddiaları ileri sürenler

işçi sınıfının hayat standardının sömürge ve bağımlı ülkelerde diğer sınıf ve tabakaların hayat standardlarından üstün olduğunu ileri sürerler ve bunun için de işçi sınıfının diğer milli güçlere göre harekete katılmakta daha çekingen olduğunu belirtirler. Gerçek bunun aksini göstermiştir. İşçi sınıfı ulusal kurtuluş hareketlerinin önde gelen savunucusu olarak tarihte kendisini göstermiştir. Dediğimiz gibi işçi sınıfı sömürge ve bağımlı ülkelerde en fazla baskı altında tutulan sınıftır ve bunun için de bağımlılığa en fazla ve en kararlı bir şekilde karşı çıkar. Ama bu sınıfın ulusal kurtuluş hareketindeki yeri onun örgütlenme düzeyine, nicel ve nitel gücüne göre ülkeden ülkeye değişiklik gösterir. İşçi sınıfının sayıca az olduğu birçok ulusal hareketlerde bile, fiili, ideolojik ve politik öncülüğü ortaya çıkabilmekte ve sosyalistlerin öncülüğünde yürütülen bu hareketler, sağlıklı bir şekilde devrimci yürüyüşünü sürdürebilmektedir.

Ulusal kurtuluş hareketlerine katılan bir kesim de ulusal burjuvazisidir. Ulusal burjuvazi gelişimini bağımlılık ve sömürge koşulları altında sürdürememekte ve «milli pazar» üzerindeki baskının kalkmasını istemektedir. Bunun için de ulusal harekete katılmaktadır. Birçok sömürge ve bağımlı ülkede «ulusal burjuvazinin» durumu orta tabakaların durumundan pek te farklı bulunmamaktadır. Ulusal burjuvazinin kurtuluş hareketindeki yeri yadsınamaz ama bunların harekete kendi sınıf çıkarları açısından baktıkları da gözden uzak tutulmamalı ve bunların bir yandan harekete katılırlarken diğer yandan da emperyalizmle flört halinde bulundukları bilinip hesaba katılmalıdır.

Ulusal harekete katılan tabakalardan birisi de aydınlardır. Aydınlar sömürge ve bağımlı ülkelerde genellikle anti-emperyalist ve anti-sömürgeci bir tavır içine girmektedirler. Bunların arasında sömürücülerin yanında yer alanlar da kuşkusuz bulunmaktadır. Aydınların ulusal harekete katılanları da bu hareket içinde belli sınıfların sözcülüğünü yapmakta ve tavırları bu şekilde belirlenmektedir. Bunların arasında emekçi kitlelerden yana tavır koyan devrimci demokratlar ve sosyalistler olabileceği gibi, «milli burjuvazinin» çıkarları açısından hareket edenler de çıkmaktadır.

Ulusal hareketlerin sayı olarak en büyük kesimini köylülük oluşturmaktadır. Köylülük tarihi boyunca büyük devrimci dönüşümlere öncülük edebilecek bir tabaka olamamıştır ve ola-

maz da. Bu tabaka ya burjuvazinin arkasından yürüyerek burjuva devrimlerinin başarılmasına katkıda bulunmuştur, ya da işçi sınıfıyla birlikte sosyalist devrimin başarısı için mücadele etmiştir.

Kendisi başlı başına bir sosyal sınıf olmayan bu tabaka, içinde değişik kesimleri barındırmakta ve devrimci hareketlere en fazla ezilen köylülük daha çabuk katılabilmektedir. Köylülüğün mülkiyet tutkusu ve bölük börçük olması onun örgütlenmesini güçleştirmektedir. Feodal bağımlılık içinde ve çeşitli kör inançlarla şartlandırılmış bulunan köylülük son derece ağır hareket etmektedir. Sosyalistler köylülüğün işçi sınıfıyla ittifakı için büyük çaba gösterir, bunun içinde onun çelişkilerini ve taleplerini dikkatlice tespit ederek programlaştırır, onu sömürücü sınıf ve tabakalardan kopararak kendi saflarına alır. Böylece ulusal harekette sosyalistlerin etkinliği artar.

Görülüyor ki ulusal harekete katılan sınıf ve tabakaların çıkarları birbirlerinin aynı değildir ve bunun için de her sınıf harekete öncülük ederek kendi sınıfının harekette belirleyici rol oynamasını ister. Bunun sonucu, yani ulusal kurtuluş hareketine hangi sınıf öncülük etmişse hareket onun sınıf damgasını taşır ve onun çıkarları doğrultusunda biçimlenir... Harekete «ulusal burjuvazinin» yöneticilik yapması halinde hareketin başarısından sonra politik bağımsızlık ekonomik ve toplumsal eşitlikle pekişmeyerek, genç devlet yeniden, ve fakat değişik bir biçimde emperyalizmin ve sömürgeciliğin denetimine girerek ona bağımlı bir duruma gelir.

Harekete devrimci demokratların öncülük yapması halinde politik bağımsızlık ekonomik ve toplumsal eşitlik yönünde geliştirilebilir. Devrimci demokratlar, hareketin başarısından sonra dünya sosyalist sistemiyle dayanışarak sömürgeci ve emperyalist ekonomiyi tasfiye eder; «Ulusal sanayi» oluşturulur, büyük sanayi üniteleri kamulaştırılır, bankacılık ve sigortacılık devletleştirilir; yönetimde işçi sınıfının ve emekçi kitlelerin ağırlığına yer verilir; feodalizm tasfiye edilir ve fakat kapitalizme gidilmeden sosyalizme doğru ilerlenir. Bunun tersi de olabilir. Burjuvazi yönetime ağırlığını koyar, toprak devrimi gerçekleştirilemez, dünya sosyalist sisteminin desteği yerine emperperyalizmin tekellerine buralarda yeniden hayat bulma hakkı tanınır ve böylece politik bağımsızlık ekonomik ve toplumsal eşitlikle pekişemeyerek yozlaşır. Bu gidişi belirleyecek olan güçler dengesidir.

Ulusal harekete sosyalistlerin öncülük yapmaları halinde; hareket dünya sosyalist sistemiyle, işçi sınıfı hareketleriyle dayanışarak zafere ulaşır. Hareketin başarısından sonra süratle bir milli sanayi oluşturulur, toprak devrimiyle feodalizm tümüyle tasfiye edilir ve sosyalist bir toplumun oluşması için gerekli temeller hazırlanır. Bu hareketlerin emperyalizmle ve sömürgecilikle yeniden uzlaşmaları mümkün değildir. Çünkü yönetim sosyalistlerin elindedir ve sosyalist dünya sisteminin varlığı hareketin tehlikeye düşmesini önlemektedir. Gerekli maddi ve teknik yardımlar, bağımsızlığa en ufak bir zarar getirilmeden, sosyalist dünya sisteminden elde edilerek sosyalizme doğru yürünmede sağlam desteklere kavuşulmuş olur.

Şu halde milli güçler emperyalizme ve sömürgeciliğe karşı harekete geçerlerken kendi aralarında da öncülük mücadelesi yaparlar; bu, ulusal hareket içindeki sınıf kavgasıdır. Bu kavgada her toplumun özgül koşulları ve genel devrimci durum, öncülüğü belirler.

Sosyalistler harekete kendileri öncülük etmek isterler, ama bu istekleri herzaman gerçekleşmiyebilir. O zaman nasıl bir tavır takınacaklardır? Ulusal harekete katılacaklar mı yoksa tarafsız mı kalacaklardır? Bunu hareketin niteliği belirler. Eğer hareket emperyalizme ve sömürgeciliğe karşı duruyorsa sosyalistler, kendi ideolojik ve politik bağımsızlıklarını bozmadan harekete katılırlar. Harekete katılırlarken de ideolojik mücadeleyi elden bırakmaz ve hareketi etkilemek, kitleleri sosyalizme kanalize edebilmek için kararlı bir çaba gösterirler, göstermek zorundadırlar. Sosyalistler harekete öncülük edemedikleri için hareketten soyutlanarak meydanı sosyalist olmayan güçlere bırakmak gibi bir hata işlemezler. Sürekli bir ideolojik ve politik çalışmayla kitlelerle bağ kurmaya çalışır ve harekete öncülük eden sosyalist olmayan güçlerin gerçek bağımsızlığı elde edebilecek güçte olmadıklarını ve sınıf yapılarını onlara açıklar onların gerçek durumlarını sergilerler. Sosyalistlerin güçlenerek etkinlik elde edebilmeleri ve yönetici duruma gelmeleri onların köylülerle ittifak kurmalarına bağlıdır. Bunun için de köylü yığınlarının çelişkilerini iyi kavrar, durumlarını bilerek hareket ederler. Diğer sınıf ve tabakaların, özünde sömürücü güçler olduğunu ortaya çıkarır, fakat, dediğimiz gibi, hiç bir surette hareketten soyutlanarak meydanı sosyalist olmayan güçlere bırakmazlar. Bunun tam tersine, bir taraftan ideolojik ve politik mücadeleyle kitleleri kendi bayrakları altında toplamaya çalı-

şırken diğer taraftan da, ulusal hareketin en ön saflarında kararlı ve fedakâr bir mücadele vererek kitlelerin güven ve onayını kazanmak ve yönetici güçlerin sağa kaymalarını önlemek göreviyle karşı karşıyadırlar. Sağlıklı bir strateji ve akıllıca tesbit edilen taktikler sosyalistleri başarıya götürecek olanakları ortaya koyar. Sosyalistler «milli kin ve öfkeyi» rehber edinmezler. Halklar arasına düşmanlıklar germez, aksine kendi mücadelelerine dostlar kazanmak için çaba sarf ederler. Bütün bunların yanında sosyalistlerin ana ereği harekete öncülük etmektir. Fakat dediğimiz gibi bu öncülük her zaman gerçekleşmeyebilir o zamanda sosyalistler ağırlıklarını harekete koyar ve kitlelerin güven ve onayını kazanarak sağcıların etkinliğini kırmaya çalışırlar. Fakat bununla da kalmaz kitleleri kendi bayrakları altında toplayarak, sosyalist olmayan yönetici güçleri kitle tabanından tecrit ederek öncü olmak imkanlarını yaratırlar...

Hareketi yöneten güçlerin emperyalizm ve sömürgecilikle uzlaşması, anti-sosyalist bir çizginin egemen olması halinde, sosyalistler, gerici yönetime destek sağlamaz; kitleleri ve tüm demokrat unsurları bu gerici yönetimden soyutlamak, hareketi gericilerin güdümünden kurtarmak için çalışırlar. Aslında çağımızda genel devrimci hareketten kopuk olan, anti-emperyalist olmayan hareketlerin başarı şansı da yoktur ve bunları desteklemek görevi de sosyalistlerin değildir. Sosyalistler milli hareketin dizginlerini ele geçirmiş bu güçlerle mücadeleye girişerek onları kitlelerden tecrit eder ve hareketi yeniden örgütlerler...

Ulusal harekette sosyalistlerin kesin egemenlik sağlamaları veya etkinliklerini arttırmaları sonucu Ulusal burjuvazinin çıkarlarının temsilciliğini yapan daha radikal kesimlerde, sağdan koparak sol bir karekter kazanırlar. Onların bu yola girmeleri sosyalistlerin kararlı çabaları sonucudur.

Ulusal hareketin karşısında feodaller, emperyalizm ve sömürgecilikle işbirliği yaparak dikilirler. Çünkü sömürgeciliğin ve emperyalizmin tasfiyesi aynı zamanda feodalizmin de giderek tasfiyesine yol açmaktadır. Feodaller kendi varlıklarını ayakta tutabilmek için «düzenin» bu şekilde sürüp gitmesini ister ve bunun için de düzenin koruyuculuğunu yaparlar. Anti-feodal olmayan bir hareket ulusal bağımsızlığın toplumsal ve ekonomik dönüşümünü sağlayamayacağından yeniden emperyalizmin ve sömürgeciliğin pençesine düşer. Bunun gibi, böyle

bir hareket, kitlelerin çıkarına hiçbir şey getirmez ve bunun için de kitlelerin desteğini almaz. Kitleleri örgütleyebilmek için ulusal kurtuluş hareketlerini büyük ölçüde barındıran geniş kır kesimlerini feodal etkinlikten kurtarmak; yani köylülüğü feodal bağımlılıktan kurtarmakla mümkündür ki bu, kesin bir anti-feodal tavrı gerektirir.

Ulusal hareketlere bir takım feodallerin katılması hiç bir zaman durumu değiştirmez, genelde feodaller ulusal hareketin karşısındadırlar. Feodal öncülüklü hareketler de eşitliği sadece «devlet» planında aldığından ve kendi sınıf çıkarlarını egemen kılmak istediğinden kitleleri yeni bir boyunduruk altına koymayı amaçlar. Aslında günümüzde feodal öncülüklü hareketlerin varlığı da hemen hemen yok olmuş sayılır. İşte sosyalistler sömürge ve bağımlı ülkelerde ulusal cephe politikalarını kısaca bu şekilde ayarlarlar.

ULUSAL KURTULUŞ HAREKETİ VE EGEMEN ULUS İÇİNDEKİ SOSYALİST HAREKET :

Sosyalizmin milliyetler sorunundaki ilkesi «Ulusların ve halkların kendi kaderlerini belirleme hakkı» ilkesidir. Bu ilke ayrılma hakkı ilkesidir. Devlet kurma ayrıcalığı hiçbir milletin ve halkın değil fakat tüm ulusların hakkıdır. Bunun şeklini bizzat ulusun kendisi tayin eder. Bu ilke egemen ulusun sosyalistleri tarafındanda kararlılıkla savunulur. Uzun sömürgeci ve emperyalist kuşatma ve zulum altında bulunan sömürge ve bağımlı halklar egemen ulusa karşı güvensizlik duyarlar. Bu güvensizliğin kırılması egemen ulus sosyalistlerinin tavırlarına bağlıdır. Egemen ulus sosyalistleri kendi burjuvazilerinin ayrıcalıklarına karşı çıkarak ezilen ulusun ayrılma hakkını savunur; böylece sosyal şöven şartlanmalardan kurtularak sorunlara enternasyonal çözümler getirirler. Egemen ulus içindeki sosyalist hareket, ezilen ulusu köleleştirmeye çalışan burjuva politikasına karşıdır. Her iki kesimi de ezip sömüren aynı mekanizmadır ve bu iki hareket ona karşı çıkarlarken kendi çıkarları doğrultusunda aynı işi görmüş olmaktadır. Egemen ulusun sosyalistlerinin ayrılma hakkını savunmalarına karşılık ezilen ulusun sosyalistleri de birliği savunurlar. Esasen ayrılmayı savunmak hiç bir zaman ayrılmaya davet anlamına gelmemektedir. Ama birliğin sağlanması için ayrılma hakkının mutlaka savunulması gerekir. Bu ezilen ulusların sosyalistlerinin birlikten yana olan tavırlarına da güç katar.

Bazı sömürge ve bağımlı ülkelerin durumu daha da değişiklik göstermektedir. Örneğin çok uluslu ülkelerde egemen ulusun sosyalist hareketiyle ezilen ulusun ulusal hareketinin fiilen de birlik olabilmesinin şartları var demektir. Bu gibi ülkelerde Ulusal hareket ile egemen ulusun sosyalist hareketi birlikte yürüyebilir. Her iki hareketin birlikte yürümeleri, aynı zamanda ikisinin başarısını da çabuklaştırır. Bu birliktelik, kuşkusuz, kendiliğinden oluşacak bir şey değildir. Egemen ulusun sosyalist hareketinin ezilen ulusun ulusal hareketiyle güçlü bir ittifak kurabilmesi, ezilen ulusun ulusal ve demokratik taleplerini gereği gibi savunmasına bağlıdır. Egemen ulusun sosyalist hareketi, ulusal meselede, «ulusların kendi kaderlerini kendilerinin özgürce belirlemeleri» ilkesini gereği gibi benimseyip savunmazsa, bu güçlü ittifak oluşamaz. Bu görev, şövenliğe düşmeden ve somut şartlara uygun biçimde yerine getirilirse ezilen ulus sosyalistlerinin birlikten yana mücadeleleri güç kazanır ve birlik oluşur.

Ezilen ulusun bazı sınıf ve tabakaları ve özellikle «ulusal burjuvazi» nin temsilcileri bu birliği hiç bir zaman arzulamaz ve hareketlerinin bağımsız yürümesini isterler. Çünkü her iki hareketin devrimci bir doğrultuda, sosyalist ilkelere uygun biçimde birliğinin sağlanması halinde ulusal burjuvazi hareketi belirleme gücünü yitirerek hareket içinde eriyecektir. Ulusal hareketin bağımsız yürümesi halinde ulusal burjuvazi, ulusal ya da bölgesel düzeydeki sosyalist hareketle başa çıkabileceğini, kendi sınıf çıkarlarını egemen kılabileceğini düşünür. Sosyalistler ise, egemen ulusun sosyalistleriyle birlikte daha güçlü olacaklarını, bu birlik sayesinde ulusal hareketin devrimci bir doğrultuda yürümesinin daha kolay olacağını bilir, bu nedenle de işçi sınıfının enternasyonal dayanışma ilkelerine uygun bir birliğin sağlanması için çaba gösterirler.

Birliğe karşı olanlar, uzun sömürgeci ve emperyalist zulüm ve kuşatmanın yarattığı kin ve öfkeden yararlanarak egemen ulusun tüm sınıf ve tabakalarını düşman gibi gösterirler. Böylece onlar toplum içinde sosyalist görüşlerin yayılmasını önlemeye çalışır; kendileri gibi davranmıyanları, hatta sosyalistleri sömürücülerden yana (!) ve ulusal hareketin karşısında göstermeye, onları kitlelerden tecrit etmeye kalkışırlar. Kimi zaman bu çabalarını devrimci sloganlarla perdelemekten bile kaçınmazlar. Burjuva ve diğer tutucu, gerici unsurların sınıf çıkarlarını korumaya yönelik bu çabaların ulusal harekete bir yarar

sağlamadığı, ona ancak darbeler indirdiği, ulusal güçleri de bir tecrite, yalnızlığa götürdüğü açıktır.

Burjuva unsurlar ve ulusal hareket adına onların ardından gidenler, «ayrılma hakkı» nı, kayıtsız şartsız bir **ayrılmaya çağrı** olarak anlıyor ya da öyle gösteriyorlar. Oysa bu konudaki Leninist ilke bellidir. Sosyalistler bu hakkın, kayıtsız şartsız olarak ezilen ulusa tanınmasını isterler; ama bu hakkın kullanılışı başka bir şeydir. Ezilen ulus, duruma göre ayrılmaya, ya da birlikte yaşamaya karar verebilir. Birlikte yaşama elbette, bağımlılık ilişkilerinin, ulusal baskı ve sömürünün sürmesi anlamında değildir; birlikte yaşama, eşit, demokratik şartlarda bir birlikte yaşama olacaktır. Ezilen ulusun işçi ve emekçilerinin tavrına gelince, bu konuda onlar, emekçi halkın çıkarları nasıl gerektiriyorsa öyle davranacaklardır. Eğer ancak ayrılma yoluyla kitleler özgürlüklerine kavuşacaksa, onların tavrı ayrılmadan yana olacaktır. Ama, aksine, çok uluslu bir ülkede genel bir devrim sözkonusuysa, halkların bu ortak devrimi ulusal meseleyi de çözecekse, bunun şartları varsa ve eğer böyle bir durumda ayrılma ezilen halkı kendi burjuvazisinin, içerdeki gerici güçlerin sultası altına düşürecekse, bu durumda elbette ki ayrılmadan değil, birlikten yana olunmalıdır. Çünkü birlik devrimin başarılarını çabuklaştıracak, hem ulusal baskıya, sömürüye, hatta kimi halde varolan sömürgeciliğe son verecek; hem de ezilen ulusun, ulusal boyunduruktan biçimsel olarak kurtulsa bile, içerdeki gerici güçlerin boyunduruğu altına düşmesine engel olacaktır. Sosyalistlerin ve emekçilerin tavrı, işte somut duruma göre böylesine değişik olacaktır. Buna karşı çıkanlar, ne pahasına olursa olsun ayrılma diyenler, **ulusu** ya da **halkı** değil, onların kurtuluşunu değil, feodallerin ve burjuvaların çıkarlarını düşünmektedirler, endişeleri budur ve bunun ötesindeki parlak ve heyecanlı sözler sahtekârlıktan, iki yüzlülükten başka birşey değildir.

Burjuva milliyetçileri, sosyalistlerin bu tür birlik anlayışlarını çığlıklarla karşılar, «bakın işte bunlar ulusal özgürlüğe karşıdırlar!» diye kitlelerin gözünü boyamaya çalışırlar. Bu tür çığlıklar gülünçtür. Bu tür çığlıklara inanmak için ya kurnaz bir burjuva ve toprak sahibi ya da dünyadan habersiz safın biri olmak lazım. Çünkü her aklı başında kişi sosyalistlerin herkesten çok ulusal özgürlükten yana olduğunu, bu uğurda ön saflarda, en yiğitçe, en fedakârca mücadele ettiklerini bilir. Bir ulus başka bir ulusla birlikte de özgür yaşıyabilir; dünyada bunun ör-

nekleri vardır. İşte sosyalist ulusların birliği.. Birlikte olmak mutlaka birinin diğerine baskı yapması, onu sömürmesi demek değildir. Bu tür ilişki burjuva uluslar arasındaki ilişkidir ve burjuva kafası, birliği hep böyle anlar. Sosyalistlerin anladığı birlikler eşit ve demokratik birliklerdir. Bu birlikler ulusları daha güçlü, daha mutlu ve daha özgür kılar; uluslar arasında düşmanlığa son verir, burjuva kafaların o bir türlü kavramadığı engin dostluk duygularını yaratır. İşte sosyalistler birlikten sözettikleri zaman böyle anlıyorlar ve bu uğurda mücadele ediyorlar. Yoksa onlar ulusal boyunduruğun sürmesini ve başeğmeyi önermiyorlar; tam tersine ulusal ve sömürgeci boyunduruğuna bir sosyalistin razı gelmesi dünyada rastlanmıyacak bir şeydir ve bu tür uşaklık, tarihte çok görüldüğü üzere burjuvaların, sömürücülerin harcıdır. Çünkü «bir başkasını sömüren kişi özgür olamaz».

Ezilen ulusun saflarında, böylesine yanlış görüşlerin yayılmasında, ulusal soruna devrimci bir açıdan bakamıyan, burjuva milliyetçi şartlanmalardan kurtulamıyan egemen ulus sosyalistleri de yardımcı olmaktadırlar. Ulusal sorunda enternasyonalist ilkeleri savunmayan, ayrılma hakkını gereği gibi vurgulamayan bir hareket, karşıtını da oluşturur ve ezilen ulus hareketinde burjuva unsurların, birliği sabote etmek isteyenlerin eline kozlar verir, onların durumunu güçlendirir. Şu halde, çok uluslu ülkelerde - hakim ulusla diğerleri arasındaki ilişki ister hakim-bağımlı, ister sömürgeci - sömürülen diye nitelensin veya o nitelikte olsun - mücadelenin birlikteliğini sağlama görevi sosyalistlerindir. Bunun için de hem hakim, hem bağımlı ulus sosyalistlerinin yanlış görüşlerle mücadele etmeleri, «ulusların kendi kaderlerini özgürce belirlemeleri» ilkesini savunmaları ve ulusal meselenin çözümü yolunda ülke şartlarına uygun somut önerilerle, belli bir programla ortaya çıkmaları gerekir. İşçi sınıfının, devrimci mücadelede tüm sömürülenleri, baskı görenleri yanına alabilmesi, onlarla sağlam bir ittifak kurabilmesi, onların baskı ve sömürüye karşı mücadelelerine sahip çıkmasına, onların her türlü demokratik talebini kararlı biçimde savunmasına bağlıdır. Ulusal sorun da işçi sınıfının, diğer bir deyişle sosyalist hareketin temel sorunlarından biridir. İşçi sınıfı bu konuda gereği gibi bilinçlenip doğru bir politikayı kararlı biçimde uygulamadıkça, ulusal baskı ve sömürüye karşı halkların mücadelesinin işçi sınıfı hareketiyle güçlü ittifakını sağlamak zor olacaktır.

Bazı ön şartlanmalar milli meseleye doğru bir yaklaşımı

önlemektedir. Bu şartlanmalardan biri ezilen ulusun da sınıflardan oluştuğu gerçeğini adeta görmeyerek, bu toplumda görülen her türlü ulusal talebi «burjuva milliyetçiliği» yle suçlamaktır. Aslında ulusal-demokratik hakların başta gelen savunucuları sosyalistlerdir. Elbette ulusal harekette burjuva milliyetçilerinin ve sosyalistlerin harekete bakış açıları, hedefleri farklıdır. Burjuva milliyetçileri ulusal özgürlüğü burjuvazinin çıkarları çerçevesinde düşünürler; toplumda her türlü baskı ve sömürüye son verecek temel iç dönüşümlere karşıdırlar. Oysa sosyalistler, ezilen uluslar üzerindeki dış ulusal boyunduruğa, sömürücü boyunduruğuna son verme amacının yanısıra, içerde feodal boyunduruğa da son vermeyi, toplumu demokratikleştirmeyi; giderek ulusal hareketi, her türlü baskı ve sömürüye son verecek, halkın gerçek kurtuluşunu, sosyalizmi getirecek bir devrimci çığırda yürütmek isterler.

Ulusal harekette sosyalistlerin bu farklı tutumunun yanısıra, sosyalist nitelikte olmasa bile, anti emperyalist, anti sömürgeci, anti feodal nitelikteki diğer ulusal güçlerin de ulusal hareket içindeki devrimci ve demokrat rolleri inkâr edilemez, görmezlikten gelinemez. Sosyalistler bu güçlerin önemini küçümsememeli, onlarla kuyrukçu, teslimiyetçi, gerici unsurların farkını görmeli ve bu ilerici-demokrat güçlerle ittifak kurmak için elden geleni yapmalıdırlar. Ezilen ulusun kurtuluş mücadelesinde rol alan tüm bu sosyalist, ilerici, demokrat, yurtsever unsurları kuşkuyla karşılamak, kimi zaman dar görüşlü bir milliyetçilikle suçlamak büyük bir yanlış olur. Böyle bir tavır hakim ulus burjuvazisinin, şovenlerin, sömürgecilerin ekmeğine yağ sürmek, politikalarına destek olmak olur.

İkinci şartlanma, kimi zaman, ezilen ulusun statüsünün basit bir değerlendirilmesinden kaynaklanıyor. Coğrafi komşuluk olduğunda, egemen ulus sosyalistleri ülkeyi salt çok uluslu olarak nitelemekte ve böyle bir durumda sömürgeci-sömürülen ülke ilişkilerinin varolamıyacağını savunmaktadırlar. Sömürgeciliğin reddinin ise birlikteliği getireceğini sanmaktadırlar. İşçi sınıfının birlikte mi yoksa ulusal düzeyde ayrı ayrı mı örgütleneceği sorunu da buna bağlı olarak ortaya atılıyor, yada üzerinde tartışılıyor. Aynı tartışma ezilen ulus saflarında da bazı kesimler tarafından aynı biçimde ortaya konuyor.

Oysa ister klasik anlamda hakim ulus-bağımlı ulus çelişkisi, ister sömürgeci-sömürge çelişkisi olsun, çok uluslu ülkelerde örgütlenme sorununun çözümü somut şartlara bağlı olacak-

tır. İşçi sınıfı hareketinin ve ulusal kurtuluş hareketlerinin son 60-70 yıllık döneminde dünyada farklı örnekler ve deneyler görülüyor. Bazı şartlarda, çok uluslu bir ülkede bir tek işçi sınıfı örgütünün, birden çok ulusun işçilerini kendi örgütsel birliği içinde birleştirip devrimci mücadelede yönettiği görülmüştür. Örneğin çok uluslu, aynı zamanda sömürgeci Çarlık Rusyasında Bolşevik Partisi böyle bir rol oynadı. Ama Çarlık imparatorluğunda bile farklı örnekler de görüldü. Örneğin Polonya'da işçiler, Rosa Lüksemburg ve arkadaşlarının öncülüğünde bağımsız bir parti kurmuşlardı.

Çok uluslu bir ülkede, işçi sınıfı hareketinin, dolayısiyle devrimci hareketin çıkarına olan, en istenir olan, işçilerin örgütsel birliğidir. Ancak bu birliğin doğru ilkeler ve devrimci bir program üzerinde olabileceği açıktır. Sosyal şöven, oportünist, ya da maceracı ve maoist çizgiler üzerinde birlik olamaz ve böylesine birliklere işçilerin politik, örgütsel birliği denemez. O halde kayıtsız şartsız birlik diye birşey yoktur; doğru ilkeler ve devrimci bir program üzerinde birlik sağlanabilir; bunun şartlarını oluşturmak ise her ulustan işçilere, işçi sınıfı hareketinin gerçek temsilcisi sosyalistlere düşer.

Ezilen ulus sostyalistlerinin görevi ve sorumluluğu da iki yönlüdür: Bunlardan biri ulusal hareketteki sorumlulukları, diğeri de enternasyonalist düzeyde işçi hareketine karşı sorumlulukları. Ezilen ulus sosyalistleri, bir yandan ulusal boyunduruğa, sömürgeciliğe, emperyalizme, feodal gericiliğe karşı ulusal mücadeleyi geliştirmek, en geniş ulusal-demokratik cepheyi oluşturmak; ulusal düzeyde sosyalist dünya görüşünü yaymak, işçi ve emekçileri örgütlemek zorundadırlar. Diğer yandan da işçi sınıfı hareketinin dünya ölçüsündeki çıkarlarını gözetmek, öteki ulusların işçileri, ilerici ve devrimci güçleriyle enternasyonalist bir dayanışma, güçbirliği içinde olmak zorundadırlar. Çok uluslu bir ülkede bu dayanışma ve güçbirliği, doğru ilkeler ve devrimci bir program üzerinde işçilerin örgütsel, ideolojik, politik birliğini sağlamaya dek varır, varmalıdır. Ancak bu tür bir birliğin oluşması, daha önce de söylediğimiz gibi koşulların buna elvermesine bağlıdır. Eğer işçi sınıfı hareketi, özellikle hakim ulusun işçi sınıfı hareketi, bu gelişkinlik ve olgunluk düzeyine varmamış ve ulusal sorun karşısında zorunlu devrimci görevleri benimseyip yürütecek duruma gelmemişse ezilen ulus sosyalistleri, ulusal görevlerini yapmayı belirsiz tarihlere erteleyecek değillerdir. Onlar, gerek sosyalist harekete, gerek ulusal

harekete karşı kendilerine düşen görevi omuzlamaya çalışacaklardır. Elbette gerek ulusal, gerek enternasyonalist düzeydeki görevler birbiriyle ilişkilidir, birbirini tamamlamaktadır. Ulusal düzeyde işçi sınıfı hareketini geliştirenler, ulusal ve demokratik hareketi geliştirenler, kitlelere öncülük edenler, dünya ölçüsünde işçi sınıfı hareketine karşı da görevlerini yapmış olacaklardır. Diğer yandan bu görev, çok uluslu bir ülkede, işçi sınıfı hareketinin ülke ölçüsünde sağlıklı bir raya oturması, ideolojik yanlışlardan kurtulması çabalarını da içerir. Ve hiç kuşkusuz örgütsel, ideolojik, politik birliğin gerçekleşmesi, bunun için gerekli ve yeter koşulların hazırlanması her ulustan işçilerin bu yöndeki çabalarının başarısına bağlıdır.

Hakim ulus sosyalistleri, şartların zorlaması sonucu, ulusal düzeyde sosyalist ve ulusal harekete karşı görevlerini yerine getirmeye çalışan sosyalistleri burjuva milliyetçiliği, bundçuluk ve benzer ucuz suçlama yöntemlerine başvurmamalıdırlar. Onlara düşen, işçi sınıfı hareketinde kendilerine düşen görevleri kavramak, sosyal şöven şartlanmalardan kurtulmak ve işçi sınıfını bu tür şartlanmalardan kurtararak devrimci görevlerini başaracak bir duruma getirmektir. İşçi sınıfı ulusal sorun karşısında da bilinçlendiği ve devrimci bir programa sahip çıkıp onun için mücadele ettiği zamandır ki ülke ölçüsünde politik, örgütsel birlik sağlamak için yeter şartlar doğmuş olacaktır.

Diğer yandan, çok uluslu ülkelerde, ulusal hareketin yöntemleri ve değişik ulustan işçilerin birliğiyle ilgili olarak başka yanlış görüşler de ileri sürülmektedir. Bunlardan biri, bağımlı ulusun sömürge statüsünde olması halinde kesinkes ayrı örgütlenme ve ulusal hareketi hakim ulusun işçi hareketinden bağımsız, kopuk bir biçimde yürütme isteği biçiminde ortaya çıkıyor.

Daha önce de belirttik: Birlikte ya da ayrı örgütlenme konusunda kesinkes şöyle olacak denemez; sömürge ilişkileri olsa da olmasa da somut duruma, varolan şartlara bakılır. İşçi sınıfının çıkarları açısından aslolan birliktir. Ama kimi durumlarda ayrı örgütlenme de zorunlu hale gelebilir. Bunun da nedenlerini yukarda belirttik. Şartlar şu ya da bu ülkede, şu ya da bu bağımlı ya da sömürge ulusun sosyalistlerini bağımsız örgütlenmeye zorlamış ve bunu gerekli kılmış olabilir. Ancak bu durumda bile, sömürge ya da bağımlı ulusun kurtuluş hareketini hakim ulusun işçi haraketinden, devrimci ve demokratik hareketin bütünlüğünden koparmak, her iki hareketi çin sedleriyle

ayırmak gerekmez ve böylesine, tavırla yanlıştır; hem ulusal harekete, hem işçi hareketine yabancı, zararlı tavırlardır. Bu tipik bir ulusal tercit politikasıdır, dar görüşlü milliyetçiliktir. Belli şartlar sosyalistleri ulusal düzeyde ayrı örgütlenmeye zorlasa bile ülke ve dünya ölçüsünde devrimci harekete karşı görevler sona ermez. Tersine, işçi sınıfı hareketinin, devrimci ve demokrat hareketin - ulusal hareket de dahil olmak üzere - bir uyum halinde, dayanışma ve güçbirliği içinde yürütülmesi için elden gelen yapılmalıdır. İşçi sınıfının ideolojik, politik, örgütsel birliğine yollar açık tutulmalı, bunun için çaba harcanmalıdır. Sosyalistlerin tavrı budur. Onlar asla ulusal tecrit politikası güdemezler, dar görüşlü milliyetçiliğe kendilerini kaptıramazlar ve değişik ulustan işçilerin arasına duvar geremezler.

Şu halde egemen ve ezilen ulus sosyalistleri her türlü milliyetçi şartlanmışlıklardan arınarak ulusal sorunu bilimsel sosyalist ilkelere göre değerlendirmek ve bu ilkeleri büyük bir kararlılıkla savunmak göreviyle karşı karşıyadırlar. Bu görevin başarılması, aynı zamanda birliğin de başarılması ve zafere giden yolda sağlam temeller üzerinde yürünmesi demek olur. Ulusal harekette sosyalistlerin etkinliğini kırmak için ideolojik ve politik planda çeşitli saldırıların olması, hedef şaşırtmaların bulunması doğaldır. Sosyalizmi gözden düşürmek için, sosyalist olmayanları sosyalistmiş gibi göstererek veya sosyalist hareketin içindeki oportünist, pasifist vb. çizgileri bahane ederek ve bazı halde üstelik sosyalist maskesi takınarak sosyalizme üstü örtülü şekilde saldırmak ta sosyalizm düşmanları için doğaldır. Doğal olmayan, sosyalistlerin bu çeşit tavırlar karşısında gerilemeleri ve burjuva milliyetçiliğine ödün vermeleri, ilkelerden sapmalarıdır. Doğal olmayan sosyalistlerin bu tür şamatalara aldanması, onları gerçek sanmasıdır. Ulusal sorunu tekellerine almak, onu devrimci rayından saptırmak isteyenlerin bu tür çığırtkanlıkları sosyalistleri doğru çizgilerinden saptırmamalı ve onları, birliğin oluşması için her türlü çabayı harcamaktan alıkoymamalıdır. Zafer yolunda ilerlenirken pek çok engelin aşılması gerekir.

Bu engeller aşılırken her ülkenin kendine özgü şartları gözönüne alınır. Hazır reçetelerle sorunlara çözüm bulunamaz. Gine'de, Angola'da, ya da bir başka ülkede verilen kurtuluş mücadelelerinden elbette dersler çıkarılabilir ve ordaki deneylerden yararlanılabilir; ama onların deneyleri çok farklı şartlarda aynen tekrarlanamaz. Fransa da Cezayir'de sömürge yöntemle-

rini uyguladığı halde kendi içinde burjuva demokratik bir yönetim sürdürüyordu. Ama hakim ve sömürge uluslar açısından daha farklı durumlar da sözkonusu olabilir. Örneğin ülke ölçüsündeki toplumsal değişmelerin, demokratlaşma hareketinin bağımlı ve sömürge ulusların kaderini daha yakından etkilemesi mümkün olan haller varolabilir. Bazı durumlarda ülkedeki demokratlaşma hareketi sömürge halkının ulusal özgürlüğünü getirmese de mücadele olanaklarının belli ölçüde genişlemesine yol açabilir. Bu nedenle de, özellikle çok uluslu ülkelerde, ülke bütünündeki hiç bir toplumsal soruna seyirci kalınamaz. «Kendi» sorununu tüm öteki sorunlardan ayırmak ve bu yöndeki tavırlar, mücadeleyi yalnızlığa itmekten, halklar arasında ulusal kin ve öfke duvarları germekten başka şeye yaramazlar. Ayakları havada; temelsiz görüşlerle mücadele etmek, her konuda olduğu gibi ulusal sorunda da sosyalistlerin baş görevidir. Bu konuda kararlı olmak ve bilimin gösterdiği yoldan asla şaşmamak gerekir. Yanlışlar içinde yüzenler, aklı bir karış havada dolaşanlar varsın bağırıp çağırsınlar, her dakika devrim yaptıklarını sanadursunlar. Tarih onlardan yana değil, sosyalistlerden yana olarak ve tüm sapmaların üzerinden geçerek ilerlemektedir.

Yurt Dışı Kürt Öğrenci Cemiyeti'nin 17. KONGRESİ

KÜRT GENÇLİĞİNİN MÜCADELESİ DEVRİMCİ BİR YOLA GİRMİŞTİR

1961 yılında başlayıp 1974 yılında Cezayir'de Irak ve İran arasında bir anlaşma sağlanmasından sonra yenilgiye uğrayan Irak'taki, Barzani'nin lider olarak damgasını vurduğu silahlı Kürt ulusal hareketinin sözkonusu çözülüşü üzerinden iki yıla yakın bir zaman geçti. Bu hareketin niteliği ve yenilgiye uğramasının nedenleri hakkında bugüne kadar Türkiye basınında geniş, derinliğine bir araştırma ve yorum yapılmadı. Konuyla ilgili ve onu objektif bir gözle değerlendirmeye çalışan başlıca yazı, sanırız dergimizin ilk sayısında çıkan «Irak Kürt Ulusal Kurtuluş Savaşı» adlı yazı oldu.

Irak'taki Kürt ulusal savaşı, yüzyıllar boyu ağır bir baskı ve sömürü altında tutulan, ülkesi bölünmüş, ulusal ve demokratik haklardan mahrum edilmiş, direnmeleri kanla ezilmiş Kürt halkı için büyük bir umut ve coşku kaynağı idi. Bu nedenle Irak'taki Kürt halkı gibi, Kürdistan'ın diğer kesimlerindeki Kürt halkı da bu savaşı büyük bir ilgi ve heyecanla izledi, onun başarısını diledi ve ona destek oldu.

Irak Kürdistanı'ndaki silahlı mücadele çok çekin şartlarda yürütülüyordu. Ama buna rağmen Kürt halkı kendi bölgesinde hakimiyet kurmuş, bu bölgeyi Baas saldırganlarına kapamış ve belli bir organizasyon oluşturmuştu. Bu nedenle, 13 yılı aşkın bu başarılardan ve gelişmelerden sonra, Irak-İran arasındaki bir anlaşmanın hemen ardından hareketin yıkıma uğra-

ması, Barzani yönetiminin Kürdistan'ı terkedip İran'a sığınması, ülkenin ve halkın düşmana terkedilmesi, yıllarca bu savaşın içinde pişmiş peşmergeler de dahil olmak üzere Irak Kürt halkını ve Kürdistan'ın diğer kesimlerindeki yığınları, pekçok yurtseveri şaşırttı.

Aslında bu şaşkınlık, Irak'taki, Ortadoğu'daki, Dünyadaki güçler dengesini iyi değerlendirememekten, başlıca da Irak Kürdistanı'nın ekonomik-sosyal yapısını, harekete katılan güçlerin sınıf konumlarını ve hareketin iç çelişkilerini kavrayamamaktan doğmuştu. Çoğu insan, Kürt halkının kurtuluşuna duyduğu büyük özlemle, yüzyılların biriktirdiği özgürlük hasretiyle gönlünü bu harekete bağlamıştı ve ne pahasına olursa olsun, onun başarısını istiyordu. Bu nedenle bu ani çözülüşün, yöneticilerin teslimiyetçiliğinin altındaki çıplak gerçekleri göremedi, görmek istemedi.

Bugün de çoğu insan hâlâ Irak Kürdistanı'ndaki hareketi yenilgiye götüren zaafları görmek istememekte, emperyalizmin, İran gerici rejiminin ve iç gericilerin rolünü görmezlikten gelmekte; yenilgide, geri bir çizgiye düşen yönetimin büyük sorumluluğunu kabulden kaçınmaktadır. Böyle bir tutum ve anlayışla gerçekleri kavramak ve onlardan ders almak mümkün değildir.

Oysa bu hareket, görmesini bilenler için ne büyük ibret dersleriyle doludur. Uzun yıllar başarıyla ve içtenlikle özgürlüğü için savaşan bir halkın silahlı mücadelesinin ve güçlerinin böyle ani bir çözülüşüne tarihte ender rastlanır. Böyle bir savaşın adı kahramanlaşmış liderlerinin hareketi bırakıp İran Şahı gibi bir gericinin yanına sığındıkları da..

Dergimizin birinci sayısında bu konuyu işleyen yazı, sorunu kavramadan önemli bir adımdı. Ama konu daha da derinliğine işlenmeye muhtaçtır. Yenilginin baş sorumlularına toz kondurtmayan ve yenilginin suçunu açıkça ilerici ve devrimci güçlere yüklemek isteyen bazı çevreler o yazımızı da tepkiyle karşılamışlardı. Oysa gerçeklere perde örtülmesi Kürt halkına bir şey kazandırmaz. Gerçekler kitlelerden gizlenmemelidir. Kitleler doğru ile yanlışı birbirinden ayırabilmelidir ki mücadele sağlıklı bir yolda gelişsin ve başarıya ulaşsın. Gerçekleri gizlemeye çalışanlar, isteyerek ya da istemeyerek kitleleri aldatmaktadırlar.

Dergimiz bu konu üzerine yeniden ve daha derinliğine eğil-

meyi halkımızın mücadelesi için devrimci bir görev sayıyor. Önümüzdeki sayılarda imkânlar ölçüsünde yapılacaktır bu.

Bu sayıda, yurt dışındaki Kürt Öğrencileri Cemiyeti'nin (Komele) son kongresiyle ilgili bazı bilgiler ve örgütteki gelişmeleri yansıtan yazılar sunuyoruz. Bu bilgiler ve yazılar da sorunun anlaşılmasına, bazı şeylerin açığa kavuşmasına yardımcı olacak niteliktedir.

Yurt dışındaki Kürt Öğrencileri Cemiyeti, özellikle 1970'i izleyen dönemde, giderek gerici bir çizgiye çekilen KDP yönetiminin kontrolü altına girdi; anti-emperyalist, ilerici, demokrat niteliğini hemen tümüyle, yitirdi; örgütün saflarından devrimci ve ilerici unsurlar tasfiye edildi; örgüt emperyalist güçlerin ve SAVAK'ın oyunlarına alet olmaya elverişli hale geldi.

Irak Kürdistanı'ndaki hareketin yenilgisi, yönetimin kaçışının ardından yurt dışındaki Kürt Öğrencileri Cemiyetinde de değişmeler görüldü. İlerici ve devrimci unsurlar, maskeleri kesin olarak düşen gerici unsurlara karşı harekete geçtiler ve 13-17 Ağustos 1976'da Frankfurt'ta yapılan kongrede onların yönetimine son verdiler.

Kongre ertesinde, Örgütün yürütme komitesi adına yayınlanan bildiride şöyle denmektedir:

«...... 17. Kongrenin temel sloganı, «demokratik ve ilerici bir Kürdistan temelleri üzerinde toplumun yeniden dirilişi» idi. Slogan şu gerçeği ortaya koyuyor ki Cemiyet bu ilkelerden ayrılmıştır ve tekrar doğru mücadele çizgisine konması zorunludur. Son yıllarda KSSE (Kurdish Student Society in Europe) Emperyalizmin güdümüne giren Irak Kürdistanı silahlı hareketi liderliğine tabi bir klik tarafından ele geçirilmişti. Bu klik örgüte, halkın çıkarlarına karşı bir politikayı ve pratiği empoze etmiş, örgütün temel ilkelerini unutmuş ve onu, ABD emperyalizminin, gerici Şahlık rejiminin, Siyonizmin ve Kürt gericiliğinin çıkarlarına hizmet eden bir örgüt haline getirmiştir.

«Son yıllarda ilerici Kürt öğrencilerinin bu çizgiye karşı mücadelesi giderek güçlendi ve Irak Kürdistanı Kürt hareketinin emperyalizme bağlı aşiretçi liderliğinin ihanet ve kaçışının teşhirinden sonra, mücadele daha çok keskinleşti ve ilerici öğrenciler, 1975'te KSSE'yi hain yönetimden kurtarmak için harekete geçtiler. Öğrenciler, halkımızın mücadelesine hizmet edecek biçimde, KSSE'nin yeniden organizasyonu için bir mü-

cadeleye giriştiler ve «KSSE'nin (Avrupa Kürt Öğrenci Cemiyeti'nin) 17. Kongresini hazırlama komitesini» seçtiler.

«Hazırlama Komitesi», bir yıllık bir politik, ideolojik ve pratik mücadeleden sonra, 17. Kongreyi toplayarak örgütün emperyalizmin güdümündeki gerici yönetimden temizledi...» (Örgütün yürütme komitesinin 18 Ağustos 1976 tarihli bildirisinin ingilizce metninden çevrilmiştir).

Bu sayıda okurlarımıza sunduğumuz, «Hangi Birlik, Niçin, Nasıl ve Kiminle?» başlıklı yazı, Kongre Hazırlama Komitesi tarafından hazırlanmış ve dağıtılmıştır. «Kürt Halkının Özgürlük Mücadelesi Emperyalizme ve Feodalizme Karşıdır» başlıklı yazı ise, Kongre'de kabul edilen, örgütün görüşünü ve politikasını belirleyen bölümdür. Her iki yazı da Kürtçe metinlerden çevrilmişlerdir.

Yurt dışı Kürt Öğrencileri Cemiyeti'nin 17. Kongresiyle ilgili gelişmelere ve bu sayıda sunduğumuz metinlere bakıldığında, gençlik hareketindeki önemli değişimi kavramak mümkündür. Kürt gençliği, burjuva, feodal ve emperyalist etkilerden hızla sıyrılıyor ve halkının mücadelesine devrimci bir doğrultuda önemli katkıda bulunuyor. Çağımıza, çağımızın devrim anlayışına yakışan bir çizgiye giriyor Onun mücadelesi.

HANGİ BİRLİK, İÇİN, NASIL ve KİMİNLE?

Kürtlerin birliği, Kürt öğrencilerinin birliği, Cemiyet'in saflarında birlik! Bu tür sloganlar günümüzde çok kişi tarafından tekrarlanıyor.

Kürt halkının içinde yaşadığı şartlarda, açıktır ki çok yurtsever kişi, herhangi bir sınıf tahlili yapmadan birlik sloganına kulağını veriyor. Öyle bir dönemde ki halkını satan gerici Barzani yönetimi düşman için peşmergeleri silahsız duruma getirdi, tüm güçleriyle birlikte sırtını düşmana dayadı; öyle bir dönemde ki halkın güçleri darmadağınıktır ve düşman güçleri, Cezayir'de Tahran ve Bağdat arasındaki anlaşmayı izleyen teslim oluş ve Barzani'nin öncülüğünde İran Şahı'na sığınmadan sonra bir gerici güçler cephesi görünümündedir. Evet! Böyle bir dönemde birlik sorunu ve tüm Kürt emekçileriyle yurtseverlerinin birliğini sağlamak büyük önem taşıyor. Gerçekten de düşman güçleri karşısında ilerici güçlerin birliği olmadan iç ve dış gericileri ve dünya emperyalizmini yenmek mümkün değildir.

Biz Cemiyetin açıklamalarında çok kez, güçlerin birliğinden, birlikte çalışmadan sözettik. Cemiyet'in bazı üyelerinin birlik konusundaki tavırları, özellikle Hollanda ve Fransa'daki Kürt öğrenci arkadaşların Cemiyet'in saflarındaki birliğe dair tavır ve önerileri, öyle gösteriyor ki bu sorun henüz gereği gibi açıklığa kavuşmuş değil.

İşte bu nedenle, bu sorun üzerinde bir kez daha durmayı ve ona bir bakış atmayı zorunlu görüyoruz.

Kim birlik davası güdüyor?

Yukarda da söylendiği gibi, çok kişi, başka başka istek ve amaçlarla, ve farklı bakış açılarıyla birlikten sözediyor.

Burada biz, Birlik sorunundan sözeden bu kişilerin siyasi, sınıfsal tavırlarını, isteklerini ve bakış açılarını göz önünde tutarak, bu temel üzerinde onları üç gruba ayıracağız:

1. Saf kişiler, evet, bilinçsiz olarak Kürt milliyetçiliğinin ve Kürdistan'daki mülk sahibi, egemen sınıfların klasik bakış açılarının etkisinde olanlar. Onlar birliğe duygusal bir gözle bakıyorlar. Birlikten söz ettikleri zaman düşünmezler ki kiminle? Nasıl ve ne esaslar üzerinde?. Birliği her derde derman soyut bir şey gibi görürler, Kürt milliyetçiliğinin ve klasik kürtçülüğün taraftarları, mücadelenin her önemli aşamasında, birlik üzerinde, birliğin karakteri ve birliğe katılacak güçler üzerinde doğru, açık seçik bir analiz yapmaktan acizdirler.

Bu görüşün taraftarları, Kürdistan'da Barzani yönetimi zamanında, eleştirisiz ve gözleri bağlı bir biçimde bu yönetimin kuyruğuna takılmışlardı ve gördüğümüz gibi, onların bir çoğu Barzani ile birlikte Kereç'e (İran) kadar da gittiler.

Barzani yönetiminin bu terk kaçışı klasik Kürt milliyetçiliği taraftarlarını aptallaştırdı ve şaşırttı. Onlar inançsız ve maslahatçı idiler, alçakça, yüklerini yükleyip İran'a, Barzani'nin ardından Kereç'e kadar gittiler. İşte bu darmadağınık olan saf kişiler, bozgunun verdiği acı ve ağrıdan ve içine düştükleri derbederlikten, az önce sözünü ettiğimiz, birlik için bir çare arıyorlar. Ulusal hareket için önerilen başka başka alternatifler ve başka başka yollarla sınıfsal çabaların göz önüne serildiği böyle bir dönemde, bu kişilerin birliği, o çok hoşlandıkları birlik çağrıları, böyledir.

Ekşi bir suratla şöyle diyorlar: «Babam, hele dur, önce özgür bir Kürdistan kuralım, nasıl bir Kürdistan olacağını sonra ko-

nuşuruz! Gerekir ki önce evi yapalım, boyasını sonra vuralım!» Sosyal pratik ve son olaylar bu tür düş ve hâyallerin sonunu öylesine getirdi ki bir sel gibi onların kökünü kazıdı. Her yönetimle ne Kürdistan özgür olur ve ne de ev yapılır. Barzani'nin ki bir yönetim, yalnız halkın çabasını ve enerjisini boşuna harcamakla kalmaz, evet, aynı zamanda evi de onların üzerine yıkıverir.

2. Her ne kadar garip görünüyorsa da, Barzani'nin şimdiye kadar ki arkadaşları ve çevresindeki kişiler de birlikten sözediyorlar! Aklı başında okuyucular elbette şaşırıp soracaklardır: «Nasıl olur? Şimdiye kadar Barzani ile ve onun kaçak ve hain yönetimi ile birlik olan bir gruba ulusal saflarda nasıl yer verilebilir?.»

Evet, bu hayret ve bu sözler yerindedir. Öyle bir zamanda ki Barzani yönetimi çözüldü, kaçtı, ve silahlı peşmergeler plânlıca dağıtıldı, parça parça edildi ve şaşkınlığa uğratıldılar. Diğer yandan, bir devrimci Kürt örgütünün varolmayışı, Irak Kürdistanı'nda varolan bir devrimci potansiyelin boşa harcanmasının nedeni oldu; yine aynı durum, Barzani yönetiminin siyasi ve fikri varlığının kökünün kazınmayışının ve Barzani taraftarlarının değişik perdeler altında «taze» sloganlarla başlarını kaldırabilmelerinin de nedenidir.

Yurtsever ve özgürlük taraftarı Kürt öğrenciler, bu tür kişilerin «birliğe» dair önerilerini ciddiye almıyorlar. Kereç grubu, sözle ve bildiriyle değil, ama bizzat pratikte, kaçıp Şah rejimine teslim olarak, arkadaşlarını seçti ve birliğine çoktan ulaştı. O birlik böyle oluşur ve o tür arkadaşlar onlara layıktır.

Kürt Halkı, yıllar boyu verilen büyük kurbanlarla, boşa giden ve yitirilen yüzlerce tarihi fırsatla ve yüzlerce emekçinin hayatı pahasına, halkın çıkarlarına karşıt ve gerici Barzani yönetimini tanıdı.

Bu tarihi fırsatı elden kaçıralım, olmaz! Onu unutmayalım!

3. Kendilerini sol sayan, ama gelenekçi ve reformist bir çerçevede kalan ve bakış açıları bu çerçeveyi aşamıyan bazı kişi ve gruplar da birlik davası güdüyorlar ve bölünmeye karşı çıkıyorlar. Bu tür yanlış görüşlere tarihte daha önce de rastlanmıştır. Onların görüşüne göre, «Madem ki Kürt toplumu gibi bir toplum ulusal ve demokratik devrim aşamasındadır, milli

burjuvazinin hareketin başını çekmesi gerekir. Birlik oluşacaksa, milli burjuvazinin öncülüğünde oluşmalıdır.»

Bu görüşün taraftarları çoktan beri, devrim bayrağını ele almayı ve emperyalizme karşı mücadelede ulusal güçlere yol göstermeyi, saygı ve korku ile, burjuva örgütlerinin eline vermişlerdir.

Böylesine bir düşünce ve inancın ve bu tür görüşler taşıyanların, Cemiyet içinde de, siyasi düşünce ve inançları gözönüne almadan, birlik halinde bir cemiyetin yönetimine talip olması ve bu tür bir birliğin ise burjuva güçlerinin işine yaraması doğaldır. Bunlara göre, bu aşamada, böyle bir yönetim görevi ilerici güçlere düşmez ve onların böyle bir iddiaya hakları yoktur.

4. Bizce de birlik sorunu önemlidir. Bizler, üye olarak Cemiyet içindeki uzun süreli çalışmalarımızda birlik için çok çaba gösterdik. Birliğin bizim için önemli bir anlamı vardır ve o, soyut, içeriksiz, ve havada bir şey değildir. Özellikle bu son aylarda, birlik sorununun çok yerde ve çok kişi tarafından sakız gibi çiğnenip tekrarlanması nedeniyle, biz, her şeyden önce, siyasi çalışma alanında «birlikten» kastedilen amacın ne olduğunu belirtmeyi zorunlu görüyoruz.

Birlikten amaç, birkaç siyasi ve örgütlü gücün, önemli bir sınıfsal mücadele sürecinde, kısa ya da uzun bir süre için, bir ya da birkaç temel konu üzerinde birlikte çalışma ve mücadelesidir.

Kısacası, çeşitli gruplar arasında işbirliği ve ortak çalışmanın temel şartları, böylesine bir mücadele sürecinde ortak isteklerin ve sloganların varlığıdır.

Bu nedenle, birlik yolundaki mücadelenin meyve vermesi ve düşünülen sonuçlara ulaşması için, aşağıdaki soruların cevaplarının verilmesi zorunludur:

a) Hangi ilkeler üzerinde ve kiminle birlik?
b) Hangi slogan ve istekler üzerinde birlik?
c) Nasıl bir birlik ve ne için?

Diğer yandan, birliğe katılacak olan güçlerin, örgütsel çalışmadaki yerlerini kavramaları ve uzun ortaklaşa çalışma süresi boyunca, dayanışmanın gereğini duymaları zorunludur.

Bu söylediklerimiz bazı genel şeylerdi. Şimdi de özellikle Cemiyet (Komele) saflarındaki birlik üzerinde duralım :

Herşeyden önce bilelim ki, birlik sorunu, Berlin toplantısından ve Kongre Hazırlama Komitesinin oluşturulmasından sonra ortaya atıldı ve üzerinde tartışılmaktadır. Görünen odur ki, Komele'nin «bölünmesine» üzülüp birlik çağrısında bulunanların birlikten amaçladıkları şey, Kürdistan'ın demokratik güçleriyle Kereç grubu (Barzani grubu) arasındaki birliktir. Biz bundan sözettik, böylesine bir isteğin nasıl ve neden birlik şartlarına ve mantığa da aykırı düştüğünü belirttik. Evet, bütün bunların yanısıra, bu birlik anlayışının taraftarları izin versinler de onlara bir-iki şey soralım:

1) Onlar ki ansızın yüreklerinde birlik aşkı yandı ve bununla coştular, hatta Fransa'daki birkaç kişi gibi toplantılara yer de sağlıyarak, Kürdistan'ın yurtsever, ilerici aydınlarını Kereç grubuyla (Barzani taraftarları) barıştırmaya çabalıyorlar; onların kendi yerleri bu saflaşmada ve bu kavgada nerededir? Bu birbirine karşıt düşen iki çizgi, iki farklı görüş ve iki çalışma biçimi karşısında, güya bu «tarafsız» grup mensupları hangi yandadırlar, ne diyorlar, yurt dışındaki Kürt öğrencilerinin mücadelesi hakkında ne yol ve ne program öneriyorlar? Nasıl bu kişiler bütün bu gürültü patırtının, çatışmanın, kavganın, ve mücadelenin dışında kalmışlar ve yargıç ve denetçi gibi bazan bir yana, bazan diğer yana öğütler, tavsiyeler yapıyorlar?.

Eğer sözkonusu kişiler tarafından, Fransa şubesinin bildirisinde temel sloganlar gibi sunulan o birkaç şarta bakarsak, Fransa şubesinin bu bildirisinin dahi büyük bir düşünce karışıklığı ve siyasi bulanıklığı ifade ettiğini görürüz.

2) İkinci soru da şu: O bugünkü «birlik» taraftarları, İran'ın güdümündeki gericiler Komele üstünde hakimiyet kurduklarında nerede idiler?. Nerede idiler, Örgütün kongresinde kararlar alınıp örgüt üyeliği için Barzani'nin liderliği şart koşulduğunda ve böylece Kürdistan'ın çeşitli bölümlerindeki güçler arasında en küçük birlik imkânı ayak altına alınıp örgüt gerici parti yönetimi ve Barzani'nin kuyruğuna takıldığında? O kişiler nerdeydiler, dışa bağımlı gerici güçler, SAWAK'ın emrini yerine getirmek için Türkiye, İran, Irak ve Suriye'li yurtsever öğrencileri Komele'nin kongre ve toplantılarından zorla çıkardıkları zaman? Nerede idiler, kara hakimiyetin, yurtsever ve haklı Kürtlerin seslerini duyurmalarına en küçük fırsatı vermediği zamanlar? Komele SAWAK'daki siyasetine alet olduğu zaman nerede idiler? Neden o zaman bütün ilerici, yurtsever öğ-

renciler örgütten çıkarılmışlardı ve niçin örgütün çalışmalarına katılma imkânı onlara kapatılmıştı? Ve neden bugün bağıra çağıra birlik için çağrıda bulunanlar o zaman sağır ve dilsizdiler?

Bu sorunun tahlili ve cevabı çok şeyi su yüzüne çıkarır. Bu soruların tahlili ve cevabı, önemli gerçeklerin açığa kavuşmasını ve bilinmesini sağlar, özellikle Avrupa'ya yeni gelmiş Kürt öğrencileri için; çünkü onlar bu olup bitenlerin tümünden haberdar değillerdir ve şimdi de kulaklarına bu tür bir «birlik»le ilgili karmakarışık sesler gelmektedir.

Avrupa Kürt Öğrencileri Cemiyeti
Kongre Hazırlama Komitesi
(Kürtçe metinden çevrilmiştir)

KÜRT HALKININ ÖZGÜRLÜK MÜCADELESİ EMPERYALİZME VE FEODALİZME KARŞIDIR

Emperyalizmin doğuşu ve dünyanın emperyalist ülkeler arasında bölüşümünden sonra Kürdistan da dünya kapitalizminin pazarından bir parçaya dönüştü. Kürt halkı ve Kürt emekçileri, Kürdistan'ı aralarında bölüşen ülkelerdeki egemen sınıfların yardım ve desteğiyle emperyalizmin zulmü ve sömürüsü altına girdi. Emperyalizmin baskı ve sömürüsü şartlarında, Kürt halkının özgürlük ve demokrasi uğrundaki mücadelesi aşağıdaki hususları gözönüne alır :

— Milli zulüm, yalnızca İran, Irak... taki egemen sınıfların zulmü değildir. Milli zulüm, özünde ve temelinde emperyalizmin zulmüdür ve sözkonusu gerici sınıflarla birlikte yürütülmektedir.

— Kürt halkının özgürlük mücadelesi, Kürt emekçilerinin mücadelesi, emperyalizme ve feodalizme karşıdır. Kürdistan'ın kurtuluşu emekçi ve yoksul halkın kurtuluşu içindir, Kürt kapitalistlerinin güçlendirilmesi için değil. Kapitalizm dünyanın her yanında eski, paslı ve çürümüş bir sistem olmuştur, günden güne ölüme ve yokluğa doğru gitmektedir.

— Emperyalizm henüz kurtuluşunu başarmamış halkları eziyor. Dünya halkları özgürlükleri için savaşıyorlar, Kürt halkının mücadelesi de özgürlük ve demokrasi için

savaşan dünya halklarının mücadelesinin bir parçasıdır. Bu nedenle dünyanın her yerinde, Kürt halkıyla güçbirliği yapan ve ona destek sağlıyan güçler oluşuyor ve Kürt halkının mücadelesi dünya devriminin bir parçası haline dönüşüyor.

Kürt halkının kurtuluş mücadelesi, Kürdistan'ın aralarında bölündüğü ülkelerdeki halkların mücadelesinin bir parçasıdır. Her parçada Kürt halkının güçbirliği yapacağı, birlikte çalışacağı güçler, o ülkedeki devrimci, antiemperyalist ve ilerici güçlerdir.

— Kürt halkı, Kürdistanın bölünmüş olması ve düşmanların ittifakı nedeniyle birbirinden koparılamaz ve onun kaderi birbirine bağlıdır. Bu nedenle de, Kürdistan'ın her parçasında yaşıyan Kürt halkı arasında birlikte çalışma ve devrimci yardım, halkımızın mücadelesinin zafere ulaşması için temel bir faktördür.

— Kürt gericiliği (yani feodalizm) Kürt toplumunda, emperyalizmin ve Kürdistan'ı kapsayan ülkelerdeki gerici sınıfların çıkarlarını korumada önemli, temel bir rol oynuyor. 1961-1975 yıllarında Irak Kürdistanı'nda yürütülen silahlı mücadele ıspat etti ki, emekçi sınıflar Kürt gericilerinin boyunduruğundan kurtulmadan, yani gerçek bir demokrasi olmadan, milli kurtuluş mümkün değildir.

Emperyalizmin Kürdistan'a el attığı günden bu yana, Kürt halkı devrimci mücadelesine ara vermedi, ancak henüz zafere ulaşamadı. Kürt halkının bugüne kadar yaşadığı deneyler gösteriyor ki devrimci destek ve dayanışma sağlanmadan özgürlüğün kazanılması ve ülkede demokrasinin gerçekleştirilmesi güçtür. 14 yıllık silahlı mücadele gösterdi ki, yenilginin başlıca nedeni, hareketin liderliğinin gerici ve emperyalizmle uzlaşıcı niteliğidir. Kürt feodal ve burjuva sınıfları, Kürt halkının özgürlük ve demokrasi mücadelesine liderlik yapamazlar.

Açıktır ki Kürt halkının özgürlük mücadelesinin temel güçleri Kürt emekçileri, yani Kürt işçi ve köylüleridir. Ancak bu güçler Kürt halkının çıkarlarını savunur ve demokrasiyi gerçekleştirebilir. Kürt emekçileri bu tarihi görevlerini kendi güçlü elleriyle ve kendi öncü politik bayrakları altında yerine getirirler. Başka hiç bir güç Kürt emekçilerinin yerini tutamaz.

Kürt aydınları, özellikle de Kürt öğrencileri başından beri

Kürt halkının mücadelesinde kendi paylarına düşeni yapmışlar ve bu mücadelede yer almışlardır. Kürt aydınlarının çoğunluğu, ki emekçi sınıflardan gelmemektedirler, mücadele alanında kendi sınıflarını bırakıp emekçi sınıfların hizmetinde görevlerini yapabilirler.

Kürt aydınlarının mücadelesi, Kürt halkının özgürlük ve demokrasi mücadelesinin bir parçasıdır; ancak, o, Kürt emekçilerinin mücadelesinin yerini tutamaz. Bunun gibi, Kürt Öğrencileri Cemiyeti de, Kürt emekçilerinin siyasi örgütlerinin yerine geçemez. Ama devrimci demokratik mücadele bayrağı altında, yorulmak bilmeden ulusal ve demokratik kurtuluş için çalışmalıdır.

Kürt Öğrencileri Cemiyeti, Kürdistan'ın tüm parçalarındaki Kürt öğrenci hareketinin bir parçasıdır ve bundan 20 yıl önce oluşturulmuştur. Cemiyetin yönetimi, daha başlangıçta da, tam bir devrimci ve demokratik yolda değildi; özellikle aşiretçi ve emperyalizmin güdümündeki liderliğin Irak Kürdistanı'nda başa geçmesinden sonra, tümüyle düşmanlara hizmet eden bir yola girdi. İşte bu dönemdeydi ki halkın ve Kürdistan'ın çıkarlarına aykırı bir politika cemiyete benimsetildi. Örneğin :

— Amerikan emperyalizmi, Gerici İran Şahlığı rejimi gibi Kürt halkının düşmanları, Kürt halkının dostları gibi gösterildiler ve Cemiyet içinde onlara karşı mücadele durduruldu. Cemiyetin yöneticileri Ezilen halkların kurtuluş mücadelelerini ve işçi sınıfının mücadelesini desteklemez oldular.

— Okuyanların mücadelesinin tümünün ve Kürdistan'ın diğer üç parçasında emperyalizme karşı yürütülen mücadelenin önüne geçildi.

— Öğrenci hareketi, ki yurt içi ve yurt dışındaki politik örgütlerden bağımsız olamaz, siyasi mali ve kültürel alanda bozuldu ve Irak Kürdistanı'ndaki emperyalizmin güdümünde olan liderliğin kuyruğuna takıldı.

— Cemiyet, ilerici ve devrimci örgütlerle güçbirliği ve dayanışma içinde olacağına, elini emperyalizme ve Kürt halkının düşmanlarına uzattı.

— Cemiyetin yönetimi, Kürt halkının birlikte yaşadığı halklara karşı, özellikle de Arap halkına karşı var gücüyle düşmanca bir siyaseti yayıyor ve Umman ve Filistin halklarını desteklemiyordu.

— Emperyalizmin güdümündeki Irak Kürdistanı yönetiminin izinden giden Cemiyet yönetimi, Kürt öğrencilerinin her türlü çabasının ve mücadelesinin önüne dikilmişti ve Cemiyet içinde demokrasiden eser bırakmamıştı.

Yurt dışındaki Kürt Öğrencileri Cemiyeti, Kürt öğrencilerinin bu amaçlarına ulaşmak ve tarihi görevlerini yerine getirmek için çalışır ve Cemiyetin yanlış ve hıyanet içindeki eski yönetimini bütün gücüyle mahkum eder.

Yurt dışındaki Kürt (Kürdistan) Öğrencileri Cemiyeti, Kürt öğrencilerinin tek örgütüdür, demokrasi ve ulusal özgürlük için, Kürdistan'da emperyalizmin nüfusuna karşı ve Kürdistan'ı aralarında bölüşen rejimlerin yıkılışı için mücadele eder. Bu mücadele, ülkenin tümü için demokrasi ve Kürdistan için otonomi sloganı altında yürütülür.

Kürdistan Öğrencileri Cemiyeti'nin esas güçleri Kürt öğrenci cemiyetleridir. Yurt dışındaki Kürt Öğrencileri Cemiyeti'nin dostları, Türkiye, İran, Irak ve Suriye'nin ilerici güçleri, tüm ülkelerin işçilerinin mücadelesi ve ezilen halkların kurtuluş mücadeleleridir.

Cemiyet, Kürdistan'ın tüm parçalarında Kürt halkının kurtuluş mücadelesinin hedef ve yöntemlerini göz önüne alarak, tüm demokrat ve liberal güçlerin Kürt halkına destek ve sempatisini kazanmak için çalışır.

Yurt dışındaki Kürt Öğrencileri Cemiyeti, emperyalizme ve gericiliğe karşı mücadelesiyle, Kürt halkının demokrasi ve özgürlük uğrundaki mücadelesini bir tüm olarak (tüm yurtsever sınıf ve tabakalar) ve özellikle de Kürt emekçilerinin mücadelesini destekler.

Bu mücadelenin bir bölümü de emperyalizmin ve Kürt gericilerinin teşhiri, maskelerinin düşürülmesidir.

(Bu yazı, Yurt Dışı Kürt Öğrenci Cemiyeti'nin Frankfurt'ta yapılan 17. Kongresinde kabul edilen, örgütün görüş ve politikasını belirleyen metinden alınmış, Kürtçe aslından çevrilmiştir).

TÖB-DER Genel Sekreteri Mustafa Düzgün'le bir konuşma

TÖB-DER Genel Sekreteri Mustafa DÜZGÜN'ün ÖZGÜRLÜK YOLU Dergisi muhabiri Hazım KILIÇ'ın sorularına verdiği yanıtlar.

H. KILIÇ -MC iktidarının TÖB-DER üzerindeki baskısı, örgüt Ankara Valisinin bir işlemiyle kapatmaya kadar vardırıldı. Bu işlem Danıştayca iptal edildi ve örgüt şimdi çalışmalarını sürdürüyor. Öteden beri, komandolar ve benzeri gerici grupların da öğretmenlere ve örgütümüze karşı saldırılarının yanısıra iktidarın yasaları açıkça ihlal eden bu baskılarını nasıl yorumluyorsunuz?

M. DÜZGÜN - Egemen güçler, demokratik öğretmen hareketini susturmak için ellerinden gelen herşeyi yapmaktadırlar. MC yöneticileri, sudan bahanelerle şubelerimizi faaliyetten alıkoymakta; iktidarca beslenen faşist komando sürüleri ve benzeri gerici gruplar üyelerimize ve örgütümüze saldırılmakta; öğretmen kıyımı alabildiğine sürdürülmektedir. Kamuoyunun yakından izlediği bütün bu olup bitenler, MC valisinin anti-demokratik ve yasa dışı tutumu, hızla tırmandırılan faşizmin açık belirtileridir. TÖB-DER'in kapatılmak istenmesi, tüm devrimci-demokratik güçler üzerinde estirilen faşist baskı ve terörün bir yansımasıdır.

Egemen güçler, sınırlı da olsa var olan demokrasiden iyiden iyiye umutlarını kesmiş görünüyorlar. Çünkü demokrasi, onlar için sömürüyü gözden sakladığı sürece kullanılmaya değer bir araçtır; bu özelliğini kaybettiği zaman ortadan kaldırılmasında

hiçbir sakınca yoktur. Demokrasiyi bu gözle değerlendiren burjuvazi, devrimci-demokratik hareketin yükseldiği Türkiye koşullarında, demokratik özgürlükleri rafa kaldırma girişimlerini yoğunlaştırmakta, aşağıdan yukarıya, yukarıdan aşağıya yöntemlerle kanlı faşizmi yerleştirmeye çalışmaktadır.

Başta işçi sınıfımız olmak üzere tüm çalışanlar ve bu arada biz eğitim emekçileri, nice acı ve işkenceler çekerek elde ettiğimiz bir takım demokratik kazanımlarımızı koruyup genişletme yolunda safları daha da sıklaştırarak mücadelemizi sürdürmeğe kararlıyız. Demokratik güçlerin birliğini oluşturma yolunda TÖB-DER'in tutarlı ve kararlı tavrının gerçekleştirdiği olumlu sonuçlar MC'yi çılgına döndürdü. Türkiye öğretmenlerinin emperyalizme ve faşizme karşı tüm demokratik güçlerle omuz omuza verdiği mücadeleyi sindirmek amacıyla iktidarın uyguladığı oyunlar bir kez daha boşa çıkartılarak faşist tırmanış geriletildi.

Sermaye iktidarının, her aşamada kendini yenileyerek gelişen Türkiye öğretmen hareketini susturma ve hedefinden saptırma girişimleri gittikçe artıyor. Tüm Türkiye'de, özellikle Doğu'da estirilen terör; üyelerimize ve şube yöneticilerimize karşı polisle elele gerici-komando karması faşist grupların düzenledikleri saldırılar; şube binalarımıza yapılan sabotajlar, DGM'lerin yasalaştırılması girişimlerine karşı yiğitçe direnen işçileri işinden etmeler, halkın oyu ile seçilmiş Ankara Belediye Başkanı Dalokay'ı, kamu personeli sayarak görevinden almalar, MC'nin halk düşmanı olduğunu bir kez daha kanıtladı.

Biz eğitim emekçileri; halkımızın bağımsızlık, demokrasi, barış ve özgürlük mücadelesine etkin olarak katılmayı hayati bir görev sayıyoruz.

Ekonomik ve demokratik taleplerimizin, ancak demokratik halk iktidarının gerçekleştirilmesiyle çözüme ulaşacağına inanıyoruz. Egemen güçlerin bize saldırılarını yoğunlaştırmalarının temelinde, baskısız ve sömürüsüz bir toplum düzeninin gerçekleştirilmesi yolunda verilen mücadeleye etkin olarak katılmaya kararlı oluşumuz yatmaktadır. Hedefini, halkımızla birlikte belirleyen eğitim emekçileri hareketinin birliğini ve sürekliliğini zaafa uğratmaya kimsenin gücü yetmeyecektir.

H. KILIÇ - İlk ve orta öğretim kurumlarında okutulan ders kitapları, son dönemde giderek daha açık, ırkçı bir öze sokuldu. Şimdiye kadar da öğrenim programlarının zaten demokratik

olmadığı gözönüne alınırsa, daha da geriye doğru yapılan bu değişiklikleri nasıl yorumluyorsunuz? Öğretmen kitlesinin ilerici niteliği gözönüne alınırsa bu geriye gidiş uygulamaya aktarılabilir mi?

M. DÜZGÜN - Son ders kitapları değişikliği, kamuoyunda tartışılan konuların başında gelmektedir. Esasen bu değişiklikten önceki durum da pek farklı değildi. Ders müfredatları, değişen ve gelişen bir dünyada günün koşullarına uygun insanlar yetiştirmekten uzaktı. Ancak, MC'nin yaptırdığı bu son değişiklikler, işe yaramayan ders programlarını daha da geriye götürdü. Öğrencilere faşist ideolojinin aşılanmak istendiği, «millilik» sözcüğünün egemen güçlerce ırkçı-şoven anlamda kullanıldığı, eğitimin asimilasyoncu karakterinin daha da arttırıldığı, geçmişe oranla daha bir açıklık kazanmış bulunuyor. Zaten antidemokratik olan eğitim düzeni, bu yeni değişikliklerle artık en ufak bir demokratik öz taşımaz duruma düşürülmüştür. Bu nedenle yeni ders kitapları değişikliğine karşı çıkarken, önceki durumu savunma yanlışlığına düşmemek gerekir. Yapılacak şey, daha da geriye götürülmek istenen anti-demokratik eğitim düzeninin tümüne karşı tavır almaktır.

MC'nin eğitimle ilgili tutumu genel politikasından ayrı düşünülemez. Günümüzde emekçi kitlelerin büyüyen gücü ve gelişen bilinci burjuvaziyi şaşkına döndürdü. Sağ partiler için sandıktan çıkma olanakları daraldı. Demokrasi, sömürüyü halkın gözünden saklama özelliğini giderek yitiriyor. Bu durumda sermaye sınıfları, faşist yönetimler oluşturmak için, eğitimi de faşizme kitle tabanı hazırlama yolunda kullanmaya çalışmaktadırlar. Son ders kitapları değişikliğinin temelinde yatan düşünce budur.

Ders kitaplarında yapılan değişiklikleri Cephe Hükümetinin genel tavrı içinde değerlendirdiğimizde şu sonuçlara varıyoruz:

Ders kitapları içerik yönünden öğrencilerimizi faşist ve dinci ideolojiler doğrultusunda şartlandırmak amacıyla düzenlenmiştir. Çeşitli ülkelerde olduğu gibi, Türkiye'de de ırkçı, dinci ve militarist güçlerin güçlü ittifakı giderek sağlanmaya çalışılıyor. Faşizmin bu üç ayağının bir araya gelmesinin Türkiye koşullarında belirli güçlükler taşıdığı bilinmekle birlikte, sözkonusu ittifakın giderek sağlanmayacağı iddia edilemez. MC partilerinin

sola karşı birlikte davranmaları, kendi iç çelişkilerini ikinci plana atmaları bu oluşumu daha da hızlandırmaktadır.

Ders kitaplarına sokulan konularla öğrencilerde diğer uluslara karşı düşman duygular yaratılmaya çalışılıyor. Bir takım efsanelerle, kurt başlıklı mızraklarla, yol gösteren kurttan bozma köpeklerle «cihan fatihliği» ve «üstün millet» kompleksi güçlendirilmek isteniyor. Bundan hareketle, ezilenler üzerindeki katmerli baskılarını yoğunlaştırmak, aynı ırktan olmayanları birbirine boğazlatmak istedikleri açıktır.

Ders kitapları, öğrenciye en yakın bilgi edinme araçlarıdır. Çocuğun sık sık başvurduğu ve bilgi edinme gereksinimlerini gidermeğe çalıştığı temel kaynaklardır. Öğrenci-kitap ilişkisinin bu konumunu gözönünde bulundurduğumuz zaman MC'nin yazdırttığı bu ders kitaplarının yarattığı tehlikeler daha da önem kazanıyor. Bu nedenle öğrenci velilerinin, öğretmenlerin, aydınların soruna müdahale etmeleri kaçınılmaz bir görev oluyor.

Öğretmenlerin ve kamuoyunun büyük bir titizlik ve sorumluluk içinde izlediği bu ders programlarının uygulamaya aktarılması olanaksızdır. Öğretmenlerden kopuk bir Bakanlığın sömürücü sınıflar yararına yaptığı bu değişiklikleri hayata geçirecek yeni maşalar bulacağını sanmıyorum. Emrindekiler de bu işe yetmez, Demokrat ve devrimci kamuoyunun, ilerici tepkileri de gözönüne alınırsa, MC'nin faşizme taban hazırlama girişimlerinin bir parçası olan bu kitap değişikliklerinden, umduğuna ereceğini düşünmek safdillik olur.

H. KILIÇ - Eğitim Enstitülerine giriş sınavlarıyla ilgili büyük yolsuzluklar yapıldığı basına yansıdı. Bu konudaki düşünceniz nedir?

M. DÜZGÜN - MC, öğretmen yetiştiren kurumları komando sürülerinin karargâhı haline dönüştürmek istemektedir. Emperyalizmin ve sermayenin emrinde küçük öğretmen örgütleri kurdurmakla bölmeyi başaramadıkları demokratik öğretmen hareketini, öğretmen yetiştiren okulları ele geçirerek başaracaklarına inanıyorlar. Oysa daha önceleri de bu okullar ilerici ve devrimci öğretmenler yetiştirmiyordu. Çoğunluğu emekçi halktan kaynaklanan öğretmenler, gerici iktidarların cahil bıraktırdığı kitlelere bilimin ışığını götürmeyi, ekonomik ve demokratik sorunlarının, çözümünü üretici sınıfların demokratik iktidarının gerçekleştirilmesinde görmeyi, bu bozuk eğitim dü-

zenine rağmen başarmışlardır. Değişen ve gelişen Türkiye koşullarında, öğretmenlerin gerçekleri görmesini bu tür yöntemlerle engelleyeceklerini sananlar daima yanılmışlardır.

MC, öğretmen yetiştiren kurumları komando karargâhı haline getirmek için, daha ilk günden işe koyulmuştur. Önce ilerici, demokrat ve devrimci öğretmenleri kapıdışarı etmeyi başarmıştır. Bu okullarda ilerici öğretmen kıyımına, sağ partilere sempati duyan fakat yaşı ve alışkanlıkları gereği militanlık yapamayacak durumda olan öğretmenleri dahi katmışlardır. Böylece, öğretmen yetiştiren okullar faşist öğretmenlerle doldurulmuş, komando olmayan öğrenciler çeşitli düzenbazlıklarla, şiddet yöntemleriyle okuma olanaklarından yoksun bıraktırılmışlardır.

Eğitim Enstitülerine giriş sınavlarında oynanan oyunları da, belirtmeğe çalıştığımız anti-demokratik tutumun bir yansıması olarak değerlendirmek gerekir. Daha sınavlar başlamadan edindiğimiz bilgilere göre pek çok okul müdürleri, MHP örgütleriyle işbirliği yaparak Eğitim Enstitülerine alınacak öğrencilerin listelerini önceden oluşturmuşlardır. Gerek Giresun'da öğrenci velilerinin okula giderek ele geçirdikleri listeler gerekse bize ulaştırılan çeşitli belgeler bu yargımızı açıkça kanıtlamaktadır. Biz bu soruna DGM'ler kadar önem veriyoruz. Sorumluların yakasını bırakmayacağız. Bu konu ile ilgili dava açma hazırlıklarımız bitmek üzeredir. Hiç kuşku yoktur ki, egemen güçlerin daha önceki oyunları gibi bu komploları da boşa çıkartılacaktır.

H. KILIÇ — Özellikle son baskıların TÖB-DER üzerindeki etkileri ne oldu?

M. DÜZGÜN — Türkiye eğitim emekçilerinin tek ve en güçlü demokratik kitle örgütü TÖB-DER, gerici iktidarların baskılarına her zaman hedef olmuştur. Ama hiçbir dönemde de yılmamış, aksine her defasında daha da güçlenmiştir. MC'nin Ankara valisinin buyruğuyla örgütümüzün kapatılmak istenmesi girişimlerinin sürdüğü günlerde, üyelerimiz birlik ve bütünlüklerini koruyarak saflarını daha da sıklaştırdılar. Henüz TÖB-DER'e üye olmamış öğretmenlerin de büyük dostluklarını gördük. Örgütümüz açıldıktan sonra üye sayımızda büyük artışlar oldu. Bazı şubelerimizde, üye olmak için başvuranların sayısı ortalama olarak günde 21'nin üzerine çıkmıştır. Çünkü TÖB-DER tüm öğretmenlerin biricik umudu olma saygınlığını

gittikçe pekiştirmektedir. 60 yıllık bir birikimi olan TÖB-DER'le ileri bir boyuta ulaşan öğretmen hareketini kapı mühürlemekle yok edeceklerini sananlar yanılgı içindedirler. Geçmişte olduğu gibi bundan sonra da yasal etkinliklerimizi daha verimli bir biçimde sürdüreceğiz. Yasa dışı olan «Anayasa suçu» işleyen yöneticiler korksunlar. Biz haklıyız, kuşkumuz ve korkumuz yoktur.

H. KILIÇ - TÖB-DER'in diğer demokratik güçlerle ilişkilerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

M. DÜZGÜN - Türkiye devrimci-demokratik hareketinin önündeki en acil görev, tırmanan faşizme karşı demokrasiyi savunmaktır. Sorun, bu mücadelenin nasıl bir anlayışla ve hangi yöntemlerle yapılacağının belirlenmesidir. İnsanlığın anti-faşist mücadele pratiği son derece zengin verilerle doludur. Herşeyden önce; demokrasiden yana ilerici, demokrat ve sosyalist tüm kişi ve kuruluşların anti-emperyalist ve anti-faşist ilke üzerinde beklenen demokratik güçbirliğini oluşturmaları gerekir. Emperyalizme ve faşizme karşı politik, ideolojik vb. alanlarda tam boy uğraş vermek görevi öncelikle emekten yana siyasal partilere düşmektedir. Ekonomik-demokratik örgütler, bu tehlikeleri, tabanlarına yansıdığı ölçüde göğüsleyerek geneldeki mücadeleye aktif bir şekilde katılırlar. Bizim sözünü ettiğimiz güçbirliği, ilerici işçi sendikaları ile demokratik kitle örgütleri içindir.

Emperyalizmin güdümündeki hızlı tekelleşme sürecinin yaşandığı Türkiye'de faşizme karşı olmayı emperyalizme karşı olmaktan ayrı değerlendiremeyiz. «Faşizme karşıyım» deyip «emperyalizme karşı değilim» demek artık olanaksızdır. Bu nedenle, anti-emperyalist ve anti-faşist olmak, demokratik güçbirliği yapmada en temel ilke ve asgari bir müşterektir. Öte yandan her türlü ırkçı, şöven insanlık dışı uygulamalara karşı olmak da demokrat ve ilerici olmanın asgari şartıdır.

Kazanılmış hakları koruyup genişletmek, toplumun demokratik gelişimini hızlandırmak devrimci mücadelenin ayrılmaz bir parçasıdır. Buna karşın demokrasi için mücadele etmenin gereksizliğine inanan yanlış eğilimler de vardır. Oysa demokratik hakları genişletme uğraşı, gerçek demokrasiye giden yoldaki engelleri bir bir temizlemek, üretici güçlerin gelişip örgütlenmelerine olanak sağlamak anlamında değerlendirilmelidir. Bozguncu eğilimler, anti-faşist cephenin oluşmasını sürekli ge-

ciktirerek düşmanın ekmeğine yağ sürmektedir. Her defasında yeni yeni faşizmler yaratarak kitlelere hedef şaşırtırlar. Doğal olarak, demokrasi mücadelesini gerekli görmeyen bu bozguncu grupla devrimci eylem-birliği düşünülemez.

Bazılarının sandığı gibi, demokratik haklar, burjuvazinin kitlelere armağanı değildir. İşçi sınıfımız ve tüm çalışanlar, bu hakları elde etmede büyük acılar çekmişler; burjuvazinin zindanlarında. İşkence odalarında ömür törpülemişlerdir. İşçilerimizin grevli ve toplu sözleşmeli sendikal hakları elde edişlerinin tarihini; öğretmenlerin, teknik elemanların ve benzeri mesleklerde çalışanların düşünce ve özgütlenme özgürlükleri yolunda vermekte oldukları mücadelenin hangi engelleri aştığını ve karşı karşıya bulunduğu sorunları göz önüne getirdiğimizde demokratik uğraşın toplumsal mücadeledeki yeri ve önemi kendiliğinden ortaya çıkar. Anti-faşist mücadele, demokratik hakların korunması ve genişletilmesi esasına oturtulmadıkça başarılı ve kalıcı olamaz. Bunun içindir ki, demokrasi için mücadeleyi benimsemeyenlerle de devrimci eylem-birliği yapılamaz.

İlerici sendikalar, demokratik kitle örgütleri demokrasi mücadelesinin vazgeçilmez unsurlarıdır. Çünkü, ekonomik, demokratik taleplerine çözüm arayan toplum kesimlerinin gereksinimlerinden doğmuşlardır. İşçiler sendikalarda, küçük üreticiler kooperatif ve benzeri örgütlerde, kamu personeli de dernek ve odalarda örgütleniyorlar. Kitleler, örgütlendikleri takdirde siyasal iktidarlar üzerinde önemli bir baskı unsuru olabileceklerinin bilincine ulaşmıştır günümüzde. Asgari demokratik bir ortamın olmadığı ülkelerde, ilerici nitelikte demokratik kitle örgütlerine rastlamak olanaksızdır. Olsa olsa egemen sınıfların payandalığını yapan gerici örgütlerle karşılaşılır. Bunun içindir ki, Türkiye koşullarında ekonomik-demokratik mücadele örgütleri, faşizme karşı demokratik güçbirliği yapmak zorundadırlar.

Anti-emperyalist ve anti-faşist mücadele kararlı ve disiplinli olmayı da gerektirir. Güçbirliğinin oturtulacağı ilkelere eksiksiz uymak, birliğin unsurlarına karşı saygılı olmak ve içişlerine karışmamak devrimci ahlakın bir gereğidir. Öte yandan, devrimci eylem birliğini kalıcı kılmanın başka yolu da yoktur.

Faşizme karşı mücadele en büyük sorumluluk işçi sınıfı partisine ve ekonomik-demokratik mücadele örgütlerine düşüyor. Türkiye eğitim emekçilerinin öncü demokratik kitle örgü-

tü TÖB-DER, tüm çalışanların, demokrat ve devrimcilerin, faşizme karşı en geniş birliğinin sağlanmasının gerekli olduğunu baştan beri savunmakta ve bu konuda sekter davranmamaya azami dikkat göstermektedir. Demokratik hakların korunmasında ve genişletilmesinde diğer demokratik güçlerle omuz omuza olmadan, faşizme karşı sonuç alıcı bir mücadele verilemez.

TÖB-DER, anti-faşist mücadelede kendisine düşen görevleri en etkin bir biçimde yerine getirmekte kararlıdır. Aynı kararlılığı diğer demokratik kitle örgütlerinden de beklemektedir. Ancak, geçmişte yapıldığı gibi, ilkesel temelden yoksun ve kalıcı olmayan eylem-birliği değil; ilkesel planda oluşacak bir demokratik güçbirliğinden yanadır.

TÖB-DER'in DGM'lerin yasalaştırılması girişimlerine karşı, 14 demokratik kitle örgütü ile yaptığı demokratik eylem birliği sonucu etkin kitle eylemleri gerçekleştirdi. Bu birliğin, güçbirliği yolunda ileri bir adım olduğu kanısındayız. İşçi sınıfımızın ileri sendikal örgütü DİSK'e güçbirliğinin oluşturulmasında önemli olduğu kadar zorunlu görevler düşüyor. TÖB-DER GYK'-nun saptadığı güçbirliği ilkeleri Türkiye koşullarına uygun ve bilimseldir.

Diğer demokratik kitle örgütleriyle ilişkilerimiz sıcak ve kardeşcedir. TÖB-DER'in kapatılmak istendiği sıralar dostluklarını ve devrimci dayanışmalarını gördük.

Demokratik kitle örgütleri planında, her kuruluşun ilkesel temellere dayalı güçbirliğinin oluşturulmasında gerekli devrimci anlayışı göstermelerini diliyoruz.

SINIFLAR ve BÖLGELER AÇISINDAN TÜRKİYE'DE GELİR DAĞILIMI

Hüseyin TOPRAK

İnsanlar ihtiyaçlarını gidermek için üretim faaliyetinde bulunurlar. Üretim faaliyeti, doğada hazır bulunan birtakım bitkileri, meyveleri toplamakla, avcılıkla yaşamlarını sürdüren ilkel komünal toplumun ilk evrelerinden başlayarak sürekli olarak değişikliklere uğramış, gelişmiştir. Her ekonomik sistem kendine özgü bir üretim biçimine sahiptir. Üretim ekonomik sistemin yasalarına uygun biçimde oluşur. Ve üretim gibi bölüşüm ilişkileri de aynı yasalara tabidir.

Burjuva sözcüleri, genellikle bölüşüm konusu üzerinde durmak istemezler. Onlara göre önemli olan tasarruf, yatırım, tüketim, vergi, ithalat ve ihracatın tutarları ve bunların birbirleriyle olan ilişkileridir. Bir ülkenin ekonomisini incelerken özellikle ulusal gelirin artış hızı ve kişi başına düşen ortalama gelir üzerinde dururlar. Kuşkusuz, bu iki olguyu alıp incelemek toplu mhakkında bazı bilgiler verir, ama bunlar eksik bilgilerdir ve böyle bir yaklaşım tarzı, yanlıştır. Ulusal gelirin şu ya da bukadar olması, kişi başına düşen ortalama gelirin şu kadar ya da bu kadar olmasının yanı sıra, asıl önemli olan elde edilen ulusal gelirden çeşitli sınıf ve tabakalara düşen miktarın saptanmasıdır.

Ekonomik yasalar düzensiz değil, tam tersine düzenli, birbirleriyle ilişkili, birbirlerini etkiliyen, aralarında sebep sonuç

vardırlar. Kişilerin tek tek ve kollektif iradeleriyle oluşmadıkları gibi bu şekilde değişikliğe de uğramazlar, Ekonomik yaşam objektif, sosyal yasalara tabidir. Bu nedenle bölüşüm ilişkilerinin değişmesi de kişilerin ve kurumların iyi niyetlerine göre değil, ekonomik ve sosyal hayattaki büyük değişmelere, diğer bir deyişle, toplum sisteminin temelden değişmesine bağlıdır.

Sınıfı toplumlarda bölüşüm sömürünün yansımasıdır. Bu toplumlarda çalışan sınıfların emek ve ürünlerinin fazlasına hakim sınıflar elkoyar. Değişik toplumsal sistemlerde bu değişik bir biçimde belirir. Örneğin feodal toplumlarda sömürü:

a) Köylünün beye ait toprakları işleyerek elde ettiği ürünün, kendisine ve ailesine yetecek asgari miktarını alıkoyup fazlasını beye vermesi,

b) Köylünün kimi zaman kendisine ait küçük topraklarda elde ettiği ürünün bir kısmını vergiler biçiminde beye vermesi.

c) Köylünün beye angarya niteliğinde hizmetler yapması,

d) Zenaatkârların ürettiği malların feodal sömürücü sınıfa çeşitli yollarla kaptırılması şeklinde görülür.

Kapitalist toplumda ise, işgücünü kapitaliste satmak zorunda olan işçinin yarattığı değerin, bir kesimine kapitalistler tarafından el konur. Diğer bir deyişle, işçi, çalıştığı sürenin bir bölümünde kendisine ödenen ücretin değerini üretir, çalışma süresinin diğer bölümünde ise kapitalist için artı değer üretir. Yani işçiye hiç bir zaman işgücünün gerçek bedeli ödenmez.

Gelir dağılımı iki yönden incelenebilir. Birincisi fonksiyonel, ikincisi ise kişisel dağılımdır. Fonksiyonel gelir dağılımı, gelirin çalışan sınıf ve tabakalarla sömürücü sınıflar arasındaki bölüşümüdür. Kişisel gelir dağılımı ise gelirin kişilere veya ailelere göre dağılımını gösterir.

Tüm kapitalist ülkelerde sınıflar arası gelir dağılımında başlıca iki kutuplaşma görülür. Toplumda sayısal bakımdan bir azınlığı oluşturan burjuvazi ulusal gelirin aslan payını elinde toplarken, işçiler ve diğer emekçi halk kesimleri ancak yaşamlarını sürdürmeye yarayan, kimi zaman karın tokluğuna bile yetmeyen düşük bir pay alırlar. Kapitalist toplumdaki gelişmeler, ulusal gelir artışları ve işçi sınıfının ve diğer emekçi halk kesimlerinin mücadelesi sonucu, işçilerin ve diğer emekçilerin hayat düzeylerinde bazı düzelmeler görülse bile, temel-

de bu durum değişmez. Kapitalistler işçilerin ücretlerini asgari yaşam sınırında tutarlar ve ulasal gelirin artan paylarını sürekli olarak kendilerinde toplarlar.

Türkiye için de durum budur. Türkiye'de kapitalizmin gelişimi gerçi farkla olmuştur. Türkiye'de kapitalist üretim ilişkileri doğup gelişmeye başladığı dönemde, Batı Avrupa'da ve Amerika'da sanayi devrimini başarmış, tekelci aşamaya geçmiş, dünyayı sömürge imparatorlukları biçiminde bölüşmüş güçlü bir kapitalizm vardı. Bu nedenle Türkiye'de de, diğer pekçok geri bıraktırılmış ülkede olduğu gibi kapitalizm dışa bağımlı, emperyalizmin kontrolü altında, çarpık bir biçimde oluştu. Ancak bu nisbi olarak geri ve çarpık haliyle de olsa, Türkiye'de kapitalist üretim biçiminin çoktan beri hakim duruma geçtiği artık herkesçe kabul ediliyor. Sınıflar arası gelir bölüşümüyle ilgili kutuplaşma ve dengesizlik Türkiye'de geçerlidir; hatta bu dengesizlik başka birçok ülkeye göre daha da büyüktür.

Kürt halkının yaşadığı Doğu ve Güneydoğu bölgesi, Türkiye'nin bütününe oranla farklı nitelikleri olan bir bölgedir. Bu bölgede feodal üretim ilişkileri hâlâ canlıdır, feodal kurumlar güçlüdür. Bunların yanısıra aşiret biçimindeki toplumsal ilişkiler hâlâ yaygındır. Bir yandan bu geri ekonomik ve toplumsal yapının; diğer yandan, imparatorluk döneminden başlayarak uygulanan ayırımcı politikanın, baskıların sonucu olarak bu bölge ile ülkenin diğer kesimleri arasında büyük bir fark oluşmuştur. Sözde, plânlı döneme geçildikten sonra, bu bölgenin kalkınmasına hız verilmesi ve aradaki farkın kapatılması sık sık vadedilmişse de, böyle şeyler olmamış, tersine aradaki fark büyümeğe devam etmiş ve daha da edecektir. Bu durum, Doğu bölgesinin aleyhine açık sömürü ilişkileri yaratmıştır. Bu durum, gelir dağılımı bölgeler açısından incelendiği zaman açık şekilde görülmektedir.

İncelememizde kaynak olarak aldığımız Devlet Planlama Teşkilâtının tasniflerinde, geri ve ileri durumdaki bölgelerin durumu incelenirken, durumun doğru tespitini engelliyecek, bazı yöntemler kullanılmıştır. İç ve Batı Anadolu'da örneğin Yozgat gibi bazı nisbetten geri kalmış iller Doğu bölgesiyle bir arada gösterilmiştir. Böylesine yöntemlere, salt Doğu'nun geri kalmış olmadığını, diğer bölgelerde de benzer durumlar bulunduğunu göstermek, böylece Doğu bölgesi aleyhine varolan büyük farkı, açık sömürü ilişkilerini gizlemek için başvurulmuş olabilir.

İstatistikler incelendiği zaman, Türkiye'de sınıflar arası gelir dağımındaki büyük dengesizlik hemen göze çarpıyor. İşçiler, yoksul köylüler, ücretliler ulusal gelirden çok düşük bir pay alıyorlar. Buna karşılık küçük bir azınlık, burjuvalar ve büyük toprak sahipleri ulusal gelirin büyük bir bölümüne el koyuyorlar. Burada bir noktayı daha belirtmekte yarar var: Sözkonusu istatistiklerde hane sayısından hareket edilmektedir. Oysa bilindiği gibi varlıklı ailelerde nüfus sayısı genellikle düşük ve yoksul halk kesimlerinde ise bu oran çok yüksektir. Bu nedenle, yoksul bir haneye düşen gelir daha çok insana, burjuva bir aileye düşen gelir ise ortalama olarak daha az insana bölünecektir. Kıyaslamalarda bu husus göz önüne alındığı zaman gelir dağılımındaki uçurumun daha da büyük olduğu görülecektir.

İncelememizde sınıflar arasındaki gelir dağılımı dengesizliğinin yanısıra, bölgeler arası gelir dağılımı dengesizliğini de belirtmeye çalıştık. Okuyucunun göreceği gibi Doğu bölgesi daima sonlarda yer almakta, bölgeler arası uçurum açık biçimde görülmektedir.

Okuyucu, belki verilen istatistik rakamlarının çokluğundan sıkılacaktır. Ama biz bu tabloların ve rakamların verilmesinde yarar bulduk; öyle ki gerektiği zaman onlardan yararlanmak mümkün olsun.

Şimdi Türkiye'de gelir gruplarına göre gelir dağılımına bir göz atalım:

Tablo — 1 bununla ilgilidir.

GELİR GRUPLARINA GÖRE GELİR DAĞILIMI—1973 (TÜRKİYE)

Gelir grupları	Hanehalkı (Yüzde)	Elde edilen gelir (Yüzde)
0-2500	4,1	0.3 (binde üç)
2500-5000	8.1	1.2
5.000-10.000	17.8	5.4
10.000-15.000	20.0	10.1
15.000-25.000	22.5	17.9
25.000-50.000	18.1	25.4
50.000-100000	6.8	18.6
100.000-200000	1.9	10.8
200.000	0.6	10.2

Kaynak : DPT - Gelir Dağılımı 1973

Tablonun bize gösterdiği şudur. Türkiye'de 0-2500 lira arasında gelir elde eden ailelerin bütün ailelere oranı yüzde 4,1 dir. Bu % 4,1 lik aileler gelirin ancak binde üçünü elde edebilmektedirler. 2500-5000 lira arasında gelir sahibi olan ve toplam ailelere oranı % 8,1 olan ailelerin gelirden aldıkları pay ise % 1,2 yi ancak bulabilmektedir. En alt kesimi oluşturan iki grubu birden ele alacak olursak çıkacak sonuç şöyle olur: 0-5000 lira arasında gelir sahibi olan aileler, toplam aile sayısının % 12.2 sini meydana getirmekte ve gelirin yüzde 1.6 sına sahip olabilmektedirler. Buna karşılık üst gelir grubunu oluşturan aileler toplam aile sayısının binde altısını meydana getirdikleri halde gelirin yüzde 10.2 sini almaktadırlar.

Aynı durumu bir de coğrafi bölgelere göre inceliyelim. Tablo — 2 (sayfa 46 da)

Tablo — 2 daha derinlemesine bir inceleme olanağı sağlamaktadır. Buna göre 0-2500 lira arasında gelir elde eden ailelerin oranı Doğu Anadolu'da en yüksek düzeydedir. (% 8.3). Onu sırasıyla Akdeniz (% 6.5) İçanadolu (% 4.1) Karadeniz, Eğe Marmara (% 3.0), Ankara (% 0.3) izlemektedir. İstanbul ve İzmir'de ise bu rakkam sıfırdır. Yani bu iki ilde 2500 liradan az gelir elde eden aile yoktur. En düşük gelirli ailelerin gelirden aldıkları paylar da yüzde olarak şöyledir. Doğuanadolu'da binde sekiz, Akdeniz Bölgesinde binde dört, İçanadolu'da binde üç, Karadeniz, Ege Marmara ve Ankara'da binde ikidir.

En yüksek gelir elde eden gelir gruplarına baktığımızda, En yüksek oranın yüzde 1.3 ile İstanbul'a ait olduğunu görürüz. Onu yüzde 1.2 ile İzmir izlemektedir. Bu gruba giren (200.000 liradan fazla gelir elde eden ailelerin) en düşük oranda olduğu yer Doğu Anadolu Bölgesidir. (Binde bir.) İstanbul'da bu gruba giren yüzde 1,3 lük aile grubu toplam gelirin yüzde 13,7'sini; İzmir'deki yüzde 1.2 lik aile grubu, il gelirinin yüzde 21'ini, Doğu Anadoluda binde bir oranında olan aileler ise Bölge gelirinin binde dokuzunu almaktadırlar. En dengesiz dağılım Akdeniz Bölgesinde görülmektedir. En yüksek gelir elde eden ve toplam ailelerin binde dokuzunu oluşturan aileler, toplam Bölge gelirinin yüzde 17,4'ünü almaktadırlar.

TABLO 2: BÖLGELERE GÖRE GELİR GRUPLARININ HANE HALKLARI VE GELİR İÇİNDEKİ PAYLARI (%)

GELİR GRUPLARI	İÇ ANADOLU		DOĞU ANADOLU		KARADENİZ		EGE MARMARA		AKDENİZ		İSTANBUL		İZMİR		ANKARA	
	Hane Halkı %	Gelir payı %	Hane Halkı %	Gelir payı %	Hane Halkı %	Gelir payı %	Hane Halkı %	Gelir payı %	Hane Halkı %	Gelir payı %	Hane Halkı %	Gelir payı %	Hane Halkı %	Gelir payı %	Hane Halkı %	Gelir payı %
0 - 2500	4,1	0,3	8,3	0.8	3.0	0.2	3.0	0,2	6.5	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	0,02
2500-5000	7,4	1,1	11.4	2.6	2.7	1.2	8.0	1,5	14.0	2.6	0,0	0,0	1,2	0,1	0,6	0,1
5000-10000	16,5	5.0	26,2	11.8	18,7	5,2	16.9	5.6	22,1	7.6	6,2	1,3	7,8	1,6	8.4	2,3
10000-15000	19,2	9.5	21.6	15,7	19.1	9.0	23.1	13.2	17.4	10,2	14,1	4,4	20,3	6,7	23,9	9,9
15000-25000	21,9	16.6	17.7	21,1	22.3	16.2	24.5	21.9	17.4	15.9	30,4	15.0	27.6	14,5	30,2	19,0
25000-50000	20,6	28.9	9.6	19.7	19.4	25.9	16.3	25.0	15.7	24,7	30,0	26,1	25.7	21,2	23.6	27.6
50000 100000	7.9	20.5	3.6	14,8	6.5	16.1	6.4	19.3	5.3	16,9	12,9	22.0	12,0	21,7	8,7	19,0
100000-200000	1.8	9.5	1.5	12.6	2.6	12.3	1.3	3.2	0.7	4.3	5,1	17.5	4,2	13,9	3.4	13,9
200000	0.7	8.6	0.1	0,9	0.7	13.9	0.5	5.1	0.9	17,4	1.3	13,7	1,2	21,0	0,9	8.2

Kaynak: D.P.T - Gelir dağılımı 1973.

TABLO — 3 AİLELER ARASI GELİR DAĞILIMI

Gelir grupları	*Hanehalkı (Yüzde)*	*Elde edilen gelir (Yüzdesi)*			
		DPT Verileri		Boratavın verileri	Bulutay, Timur Ersel'in verileri
		1963	1973	1963	1968
Birinci	% 20	% 4.5	% 3.5	% 4.2	% 3.0
İkinci	% 20	% 8.5	% 8.0	% 6.4	% 7.0
Üçüncü	% 20	% 11.5	% 12.5	% 10.7	% 10.0
Dör. cü	% 20	% 18.5	% 19.5	% 17.7	% 20.0
Beşinci	% 20	% 57.0	% 56.5	% 61.0	% 60.0

Kaynak : DPT — Gelir Dağılımı 1973

Emre Kongar - Türkiye'nin Toplumsal Yapısı.

Görüldüğü gibi ailelerin en düşük gelirli birinci yüzde yirmisi 1963 yılında DPT verilerine göre gelirin % 4.5'ini, gene aynı yılda Korkut Boratavın verilerine göre ise % 4.2'sini almaktadırlar. 1968 yılında yapılan diğer bir araştırma bu grubun payının % 3.0'a düştüğünü göstermektedir. DPT tarafından yapılan ve 1973 yılını kapsıyan en son araştırmaya göre ise bu pay % 3,5'tir. Rakkamlar açıkça gösteriyorki 1963-1973 yılları arasında en düşük gelirli yüzde yirmilik grubun payı giderek azalmıştır. Diğer taraftan en yüksek gelirli yüzde yirmilik aile grubu gelirin yüzde 56.5 ile, 61'ini almaktadır.

Hana halkının ve toplam gelirin coğrafi bölgelere göre dağılımı ise şöyledir. (Tablo — 4)

Tablo — 4 : HANEHALKININ VE TOPLAM GELİRİN DAĞILIMI 1973 (COĞRAFİ BÖLGELER)

Bölgeler	*Hane Halkı sayısı*	*Hane Halkı yüzdesi*	*Toplam gelir Milyon TL.*	*Toplam gelir yüzdesi*
İç Anadolu	1.206.475	17.5	30.705	18.0
Karadeniz	999.702	14.5	26.830	15.8
Ege-Marmara	1.611.696	23.3	35.524	20.8

Akdeniz	1.054.734	15.2	16.839	9.9
Doğu Anadolu	1.010.482	14.7	22.398	13.2
Ankara	302.820	4.4	9.233	5.4
İstanbul	587.871	8.5	23.613	13.9
İzmir	129.341	1.9	5.108	3.0
Türkiye	6.895.122	100.0	170.269	100.0

Kaynak : DPT Gelir Dağılımı 1973

Tablo — 4, Hane Halkı yüzdesi ile elde edilen gelir yüzdesinin birbirlerine en uzak olduğu Bölgenin Doğu Anadolu Bölgesi olduğunu göstermektedir. Bu bölgede toplam ailelerin % 14.7'si yaşamakta ve gelirin % 9.9 unu elde etmektedirler. Buna mukabil ailelerin % 8.5 ini barındıran İstanbul, gelirin % 13.9 unu almaktadır. Öte yandan beş bölge içerisinde ortalama Hane halkı gelirinin enyüksek olduğu bölge Karadeniz, endüşük olduğu Bölge ise Doğu Anadolu Bölgesidir. Ancak burada gözden kaçmaması gereken bir husus şudur. İzmir ve İstanbul gibi iller, bulundukları Ege-Marmara bölgeleri ortalamasına dahil edilmemişlerdir. Bu yüzden bu iki bölgenin ortalama geliri olduğundan daha küçük görülmektedir.

Şimdiye kadarki incelememiz Türkiye'de gelir dağılımının ileri derecede dengesiz olduğunu kanıtlamakta, soruna çeşitli yönlerden baktığımızda bu gerçek hiç değişmemektedir. Yukarıda ele alınan tabloların hepisindeki rakkamlar bizi aynı sonuca götürmektedirler. Daha başka yönlerden meseleyi inceleyip ortaya koysak gene değişen birşey olmıyacaktır kuşkusuzdur. Örneğin: aileleri yüzde beşlik gruplara ayırarak, gelirden aldıkları payları incelediğimizde şu sonuç çıkar ortaya, Ailelerin endüşük gelirli % 5 i toplam gelirin, binde 35'ini, en yüksek gelirli yüzde beşi ise yüzde % 28,92'sini almaktadırlar. Diğer taraftan Türkiyede ki hanelerin en yüksek gelirli % 1 i (68.950 aile) harcanabilir gelirin % 13'ünü, en düşük gelirli % 1'de onbinde üçüncü elde edebilmektedir (1).

Dengesizlik Türkiye'nin tümü için varolduğu gibi ayrı, ayrı bölgeleri içinde söz konusudur. Ayrıca Bölgeler arasında da büyük dengesizlikler mevcuttur.

Doğu Anadolu'da yaşıyan 83.985 hane (% 8.3), Akdeniz Bölgesinde yaşıyan 676.611 (% 6.5) hane 2500 liranın altında gelir elde etmektedir. Bu hanelerin bölge geliri içindeki payları Doğuanadolu'da binde 8, Akdeniz Bölgesinde ise binde 4 tür. Bu haliyle Akdeniz Bölgesi'nde Doğu Anadolu'ya oranla gelir dağılımı da-

ha dengesizdir. Öte yandan Yıllık net geliri 200.000 liradan yukarı olan aile sayısı Akdeniz Bölgesinde 9.869 Doğu Anadolu'da 714 tür. (2) Dağılım dengesizliğinin nedenlerini incelerken DPT şu görüşe yer vermektedir. «...Nitekim, mülk toprakların eşitlikten en uzak biçimde görüldüğü bölge, aynı zamanda gelirin de en dengesiz dağıldığı bölge Akdeniz Bölgesidir...

Akdeniz Bölgesi'nde bir yandan son yıllarda hızla gelişen, genel olarak tarımsal ham maddeye dayanan ve tarımla ilişkisi süren, aynı zamanda, hizmetler kesımini de elinde bulunduran az sayıda sanayici, öte yandan bölge ekonomisinde önemli bir yeri olan tarım kesiminde çok sayıda küçük tarım üreticisi ile topraksız çiftçi ve tarım işçisinin varlığı gelir dağılımını öteki bölgelere göre daha bozuk çıkışına yol açan temel etmenler olarak sayılabilir...»

Türkiye koşullarında tarımsal ve tarım dışı gelirlerin bilinmesi ve bunların bölgelere göre gösterdiği özelliklerin incelenmesi önem kazanmaktadır. Tablo — 5 ve 6 bununla ilgilidir.

TABLO — 5 COĞRAFİ BÖLGELERE GÖRE TARIM GELİRİ ELDE EDEN HANE HALKI VE TOPLAM GELİR YÜZDELERİ

Bölgeler	*Hane Halkı sayısı*	*Hane Halkı yüzdesi*	*Toplam gelir (Milyon)*	*Toplam gelir yüzdesi*
İçanadolu	696.528	21.05	17.774	26.15
Karadeniz	645.112	19.49	15.058	22.16
Ege-Marmara	926.153	27.98	18.459	27.16
Akdeniz	499.103	15.08	8.254	12.15
Doğu Anadolu	542.595	16.40	8.415	12.38

Kaynak : DPT Gelir Dağılımı 1973

TABLO — 6 COĞRAFİ BÖLGELERE GÖRE TARIM DIŞI GELİR ELDE EDEN HANE HALKI VE TOPLAM GELİR YÜZDELERİ

Bölgeler	*Hane Halkı sayısı*	*Hane Halkı yüzdesi*	*Toplam gelir (Milyon)*	*Toplam yüzdesi*
İç Anadolu	1.172.475	17.5	13.018	12.73
Karadeniz	989.040	14.81	11.771	11.51
Ege-Marmara	1.503.452	22.51	17.075	16.69

(1 ve 2) — Rakkamlar DPT Gelir Dağılımı 1973 adlı araştırmadan alınmıştır.

Akdeniz	1.004.752	15.04	14.145	13.83
Doğu Anadolu	990,976	14.84	8.424	8.24
Ankara	302.821	4.53	9.167	8.96
İstanbul	587.971	8.80	23.613	23.08
İzmir	128.567	1.92	5.077	4.96

Kaynak : DPT Gelir Dağılımı 1973

Yukarıdaki iki tabloda görüldüğü gibi Ege - Marmara Bölgesi gerek tarımsal gelir ve hanelerin, gerekse tarımdışı gelir ve hanelerin en yüksek miktarda toplandığı Bölgedir. Tarımsal gelirleri ele alacak olursak, İç Anadolu ve Karadeniz'de elde edilen gelir payları, hane halkı paylarının üstünde, Doğu Anadolu ve Akdeniz'de ise altındadır. Buna karşılık Ege-Marmara Bölgelerinde gelir payları ile hane halkı payları hemen, hemen eşit durumdadırlar.

Tarım dışı gelirler açısından durum değişiklik arzetmektedir. Üç büyük il dışında kalan bölgelerin hepsinde elde edilen tarımdışı gelir payları, hane halkı paylarının altındadır. Ankara, İstanbul ve İzmir illeri bu gelirin büyük bir bölümünü almaktadırlar. Bu üç ilin hane halkı payları toplamı 15.25, olmasına karşılık tarımdışı gelirden aldıkları pay % 37.0 dır. Sadece İstanbul İli hane halkının % 8.80 nine sahip olduğu halde bu gelir bölümünün yüzde 23.08 ini elde etmektedir.

Diğer yandan coğrafi bölgeler içerisinde (Üç büyük il hariç) en yüksek tarımdışı gelir Akdeniz Bölgesinde bulunmuştur. Doğu Anadolu Bölgesi ise tarımdışı gelir açısından en düşük düzeydedir. Bunun nedeni sanayinin en zayıf olduğu bölge olmasıdır. Ayrıca hizmetler kesimi de diğer bölgelere göre daha geri bir düzeydedir. Diğer üç bölgede tarımdışı gelir ve hane halkı oranı birbirlerine yakındır. Akdeniz bölgesinin Ege - Marmarayı geçmesi (En büyük tarımdışı ortalama gelirin bu bölgede bulunması) İstanbul ve İzmir'in Ege-Marmara'ya dahil edilmemiş olması ve buna karşılık Akdeniz Bölgesine Adana, Mersin gibi sanayide ileri gitmiş illerin dahil edilmesidir.

Not : Değerlendirmeler DPT'nindir.

Tablo — 7 TARIM DIŞINDA AİLELER ARASI GELİR DAĞILIMI

Aileler		Gelirden alınan paylar
		1963
En az gelirli	% 20	% 3.4
Bunu takip eden	»	% 5.8

» » » »	% 9.7
» » » »	% 17.5
En çok gelirli	»	% 63.6

Kaynak : 100 soruda gelir dağılımı-Korkut Boratav.

Tablo — 8 TARIMDA AİLELER ARASINDA GELİR DAĞILIMI

Aileler		Gelirden alınan paylar
En az gelirli	% 20	1963
		% 6.0
Bunu takipeden	»	% 9.2
» » »	»	% 13.8
» » »	»	% 21.4
En çok gelirli	»	% 49.6

Kaynak : Aynı

Tablo — 7 ve 8 gelir dağılımına bir başka açıdan bakmamıza olanak sağlamaktadır. En büyük eşitsizlik tarımdışı kesime ait bulunmaktadır. Ancak daha sonraki yıllarda yapılan araştırmalar (1968 Hacettepe ve 1973 DPT araştırmaları) tarımdaki gelir dağılımının tabloda görünenden daha fazla miktarda dengesiz olduğunu kanıtlamaktadır. Dağılım dengesizliğinin en düşük oranda olduğu kesim ise maaş ve ücretliler kesimidir. En düşük % 20 lik kesimin payı gene 1963 yılında % 6,6 ve en yüksek % 20 lik kesimin payı ise % 47,5'tir.

DPT'nin 1973 yılını kapsıyan ve songünlerde yayınlanan araştırmasında; gelir dağılımının en dengesiz olduğu sektörün tarım kesimi olduğu açıklanmaktadır.

«...Tarım kesiminde yıllık geliri 2500 TL. dan düşük olan ve sektördeki hanelerin yüzde 7,2 sini oluşturan 241,343 hane, sektör gelirinin ancak binde 5 ini, almaktadır. Buna karşılık 2500 TL.'ndan düşük gelirli haneler sanayi sektöründeki hanelerin yüzde 1,9 unu, hizmetler kesimindeki hanelerin ise yalnızca binde altısını oluşturmaktadır.

Tarım kesimindeki hanelerin en büyük çoğunluğunun (yüzde 22,6) yıllık ortalama geliri 5.000-10.000 TL. arasındadır. Sanayi ve hizmetler sektöründe hanelerin en büyük çokluğa sahip olduğu (sırasiyle yüzde 26,8 ve yüzde 27.8 gelir grubu ise 15.000-25.000 TL. arasındadır...»

TABLO — 9 MESLEKLERE GÖRE HANE HALKININ VE TOPLAM GELİRİN DAĞILIMI

Meslekler	*Hane halkı yüzdesi*	*Toplam gelir yüzdesi*
Çiftçiler	44.0	41.2
Büyük tüccar ve sanayiciler, Serbest meslek sahipleri	0.8	5.5
Ticaret erbabı	12.4	17.3
Düz işçi (*)	11.5	12.7
Memur	15.8	14.9
Esnaf ve sanatkar (a)	14.4	13.2

Kaynak : DPTT aynı eser.

Çiftçiler toplam hanelerin yüzde 44.0'ını oluştururken gelirin % 41.2 sini almaktadırlar. Büyük tüccar, sanayiciler serbest meslek ve ticaret erbabı hanelerin yüzde 2.0'ını meydana getirmekte ve gelirin 10,7'sini pay olarak elde etmektedirler. Toplam hanelerin yüzde 23,9 olan düz işçi ve memurların gelirden aldıkları pay yüzde 20.0'dır.

TABLO — 10 MESLEK GRUPLARINA GÖRE GELİR GRUPLARI İTİBARİYLE GELİR DAĞILIMI

GELİR GURUBU TL.	MESLEK 1		MESLEK 2		MESLEK 3		MESLEK 4	
	Hane Halkı %	Gelir Payı %	Hane Halkı %	Gelir Payı %	Hane Halkı %	Gelir Payı %	Hane Halkı %	Gelir Payı %
0 – 2500	1.3	0.1	0.1	0.0	1.6	0.1	7.5	0.5
2500 – 5000	2.8	0.3	0.8	0.1	3.7	0.8	18.6	21.1
5000 – 10000	14.3	3.1	6.1	1.8	19.4	8.0	21.6	7.0
10000 – 15000	20.5	7.4	22.9	10.4	29.0	19.6	14.9	3.2
15000 – 25000	23.3	12.8	31.7	21.8	25.8	26.9	18.1	16.0
25000 – 50000	22.9	22.1	26.7	33.5	16.4	29.7	15.0	23.4
50000 – 100000	8.3	16.7	9.8	22.7	3.7	12.2	6.9	20.6
100000 – 200000	5.1	20.0	1.7	7.6	0.4	2.7	1.6	9.2
200000	1.5	17.8	0.2	2.1	0.0	0.0	0.8	2.7

Kaynak: DPT aynı yayın

(*) Düz işçi terimi niteliksiz (vasıfsız) işçi anlamında kullanılmıştır.

(a) Kalifiyi işçiler, teknisyenler, tarım işçileri, rantiyeler, emekliler ve mesleği belli olmıyanlar.

Burada,

Meslek 1 : Büyük Ticaret ve Sanayici, ticaret erbabı, serbest meslek sahipleri, küçük esnaf ve sanatkarları,

Meslek 2 : Büyük ve küçük memur, büro personelini,
Meslek 3 : Teknisyen kalifiye işçi, düz işçi'yi
Meslek 4 : Çiftçi ve tarım işçisini göstermektedir.
Meslek 1'in en düşük gelir grubu isabet eden eden hane halkı yüzdesi 1.3 gelir payı ise yüzde 0.1 dir. Diğer meslekler için bu rakkamlar sırasıyla 0.1-0.0, 1.6-0.1, 7.5-0.5 dir. Demekki endüşük gelir grubunda hane halkı yüzdesi en yüksek olan meslek 4 tür. (% 7.5). Bu grubu oluşturan çiftçi ve tarım işçisinin gelirden aldıkları pay binde 5 tir.

Gelir dağılımını coğrafi bölgeleri göz önüne alarak incelersek şu sonuna varırız.

İç Anadolu Bölgesi, dört meslek grubunda 1.194.546 haneyi ihtiva etmektedir. Bu bölgede toplam hanelerin % 58.1 ini çiftçiler ve tarım işçileri meydana getirmektedir. Bu hanelerin gelirden aldıkları pay yüzde 62,2 dir.

Karadeniz Bölgesinde toplam haneleri % 52.7'si meslek dörtte yer almakta ve bunlar toplam bölge gelirinin yüzde 54.8' ini elde etmektedirler. Düz ve kalifiye işçi ile teknisyenler toplam hanelerin 23.4 ünü, gelirin % 16.4 ünü, Büyük çiftçi ve memurlar toplam hanelerin yüzde 8.9'unu gelirin ise yüzde 2,3'ünü almaktadırlar.

Eğe ve Marmara'da (İstanbul ve İzmir hariç) çiftçiler ve tarım işçileri toplam hanelerin 56,6'sını meydana getirirken, bu aileler toplam gelirin yüzde 53.8 elde etmektedirler ki bu İç Anadolu ile Karadeniz bölgelerine göre düşük bir orandır. Bunun nedeni tarım işçilerinin bu bölgedeki yoğunluğudur.

Çiftçi ve tarım işçilerinin Akdeniz Bölgesindeki oranı toplam hanelerin yüzde 50.2'si ve aldıkları gelir payı ise yüzde 43.0 dır. Meslek 1, hanelerin yüzde 21.4 ünü oluşturduğu halde, toplam bölge gelirinin yüzde 31,5'ini almaktadır. Görüldüğü gibi en düşük ve en yüksek gelirler arasında büyük bir dengesizlik söz konusudur.

Doğu Anadolu'da tarım işçileri ve çiftçiler toplam hanelerin yüzde 53.0'ını meydana getirmekte ve bunlara düşen gelir payı da yüzde 54'ü bulmaktadır. Buna karşılık meslek 1, bu böl-

gedeki hanelerin yüzde 13.8'ini, oluştururken toplam bölge gelirinin yüzde 15.1'ini meydana getirmektedir. Burada göze çarpan önemli noktalardan biri, Meslek 1'in gelir içerisindeki payının azlığıdır. Büyük sanayici ve ticaret erbabının azlığı, buna karşılık küçük esnaf ve sanatkârların bu meslek grubunda ağırlık taşımasıdır.

Not : Rakkamlar DPT'nin «Gelir Dağılımı 1973» araştırmasından alınmıştır.

Meslek 1, ortalama en yüksek geliri İzmir'de elde etmektedir. Bu meslek grubunda gelirin en dengesiz dağıldığı yer ise gene İzmir'dir.

Meslek 2'de ortalama en yüksek gelir İstanbul'da, En düşük gelir ise Doğu Anado'lu elde edilmektedir.

Meslek 3'ün ortalama en yüksek geliri İstanbul'dadır. Bunun nedeni işçi yoğunluğunun bu ilde en yüksek düzeyde olmasıdır.

Meslek 4'ün en yüksek gelir elde ettiği bölge Karadenizdir. Şimdi de Sosyal kesimlere göre gelir dağılımını ele alalım.

TABLO — 11 SOSYAL KESİMLERE GÖRE HANE HALKININ VE GELİR PAYLARININ COĞRAFİ BÖLGELERE VE ÜÇ BÜYÜK KENTE GÖRE DAĞILIMI

BÖLGELER	Ücretliler		Sermaye ve serbest meslek sahipleri		Küçük üreticiler	
	Hane Halkı payı %	Gelir payı %	Hane Halkı payı %	Gelir payı %	Hane Halkı payı %	Gelir payı %
İçanadolu	15,13	13.38	19.79	19.67	18.89	21.07
Karadeniz	13.02	12.88	13.27	16.11	15.98	18.43
Ege-Marmara	19.70	20.00	26.27	19.26	25.22	23.42
Akdeniz	12.73	10.46	13.88	13.96	17.36	15.14
Doğu Anadolu	13.37	9.35	14.29	9.96	15.84	10.52
Ankara	8.99	11.14	2.32	2.99	1.45	2.20
İstanbul	14.15	19.31	7.95	14.11	4.33	7.83
İzmir	2.91	3.48	2.23	3.94	0.93	1.39
TÜRKİYE	37.0	31.93	10.7	35.2	52.3	32.9

Kaynak : DPT — Gelir Dağılımı 1973

Türkiye'de ücretliler ile küçük üreticilerin gelirden aldıkları pay, nüfus paylarının altındadır. Halbuki Sermaye ve serbest meslek sahiplerinin gelir içerisindeki payları, nüfus paylarının

üç katından daha fazladır. Ayrıca sermaye ve serbest meslek sahiplerinin gelirden aldıkları paylar, ücretlilerin aldıkları payın dört, küçük üreticilerininkinin ise beş katından daha yüksektir. Bir de bunların nüfus içerisinde küçük bir grubu oluşturduklarını hatırlıyacak olursak gelirdeki dağılım dengesizliğinin ne kadar büyük olduğunu görürüz. Kaldı ki Devlet Planlama Teşkilatı'nın yaptığı bu tasnif biraz kabacadır. Sermaye ve serbest meslek sahiplerinin tek bir kategoride incelenmesi sağlıklı sonuç vermez. Burada önemli olan konulardan biri de, tekelci sermayenin diğer sermaye gruplarına ve serbest meslek sahiplerine göre daha yüksek oranda elde ettiği gelir miktarını bilmektir. Diğer taraftan ücretliler kesimi de kabaca bir terimdir. Geçimini sağlıyamıyacak durumda olan bir emekçinin, yüksek ücret alan bir bürokratın grup içerisinde ele alınmaları gerçek durumu yansıtmaz.

Ücretlilerin toplam hane halkı içerisinde en yüksek olduğu yer; yüzde itibariyle Ege-Marmara, en düşük olduğu yer ise Akdeniz'dir. Sırasıyla yüzde 19.70 ve 12.73. Burada hemen İzmir, İstanbul ve Ankara'nın bu bölgelere dahil olmadığını hatırlamak gerekir. Buna mukabil üç büyük il dışındaki Bölgeler içerisinde en küçük gelir payına Doğu Anadolu sahip bulunmaktadır. (Yüzde 9.35) En büyük gelir payı ise yüzde 20.00 ile Ege-Marmara'ya aittir. Ücretlilerin hane halkı paylarının, gelir paylarından küçük oldukları yerler Ege-Marmara, İstanbul-Ankara ve İzmir'dir. Buna mukabil diğer bölgelerde hane halkı payları, gelir paylarından yüksektir. Hane payı 13.7 olan Doğu Anado'lunun gelir payı 9.35, Gene Hane halkı payı yüzde 14.15 olan İstanbul'un ücretliler payı ise 19.31 dir. Aynı fark daha az ölçüde de olsa sanayide ileri gitmiş bölgelerle, geri kalmış bölgeler arasında vardır. Bunun nedenleri şöyle özetlenebilir. Sanayilşmiş yörelerde işçi sınıfı örgütlenmiş ve verdiği mücadele ile ücretlerde rakkamsal bir artış sağlıyabilmiştir. (Tabi bunun gerçek bir artış olmadığı ve işçi sınıfının bir yandan aldığını diğer yanda sömürücü sınıfa terkettiği unutulmamalıdır. Bu konuya ileride ayrıca değinilecektir) Buna karşılık sanayileşmemiş ve tarım emekçilerinin çoğunlukta olduğu bölgelerde ise ücretlilerin gelirden aldıkları pay oranı düşüktür. En geri kalmış bölge olan Doğu Anadolu ücretlilerin en küçük payı almaları bundandır. Ücret farklılaşmasında bir diğer nedeni de şudur. Gelişmiş bölgelerde (Kapitalist ekonominin belli bir ilerleme kaydettiği, sermayenin yoğunlaşarak tekelcileştiği yerlerde) Sermayenin ihtiyaç duyduğu, kendisi gibi asalak olan ancak yük-

sek ücret ede eden hizmeter kesimi ile üretimde önemli rol oynıyan teknik elemanların varlığıdır. Bir muhasebe uzmanı, bir banka bürokratı, bir mühendis gibi.

İncelememize devam ettiğimizde, Sermaye ve serbest meslek sahiplerinin hane halkı paylarının en yüksek olduğu bölge Ege-Marmara en düşük olduğu yer Akdeniz'dir. Gelir payı bakımından en düşük oran gene Doğu Anadolu'ya aittir. (Yüzde 9.96). Gelir payının Hane halkı payından en çok büyük olduğu yer İstanbul'dur. Sanayinin bulunmadığı Doğu Anadolu ile en çok geliştiği İstanbul arasında bu ters yönlü farkın varlığı ekonomik durumun doğal bir sonucudur.

Küçük üreticilerin nüfus içindeki paylarının en yüksek olduğu yer, yüzde 25.22 ile Ege-Marmara Bölgesidir. (İstanbul ve İzmir'in paylarını dikkate almış olsaydık durum böyle olmıyacaktı kuşkusuz. Çünkü bu büyük sanayi merkezlerinde tabloda da görüldüğü gibi küçük üreticilerin oranı oldukça düşüktür. Gelir payının en düşük olduğu bölge ise gene Doğu Anadolu'dur. (Beş bölge içerisinde).

Demek oluyorki Doğu Anadolu Bölgesi her üç meslek açısındanda en düşük gelir payı elde eden bölge olduğu gibi, Hane halkı yüzdesi ile gelir payı yüzdesi arasında en yüksek farkında bulunduğu bölge durumundadır.

(Gelecek sayıda devam edecek)

SİİRT MİTİNGİ VE VAN OLAYLARI

31 Ekim 1976'da Siirt'te, faşist baskıları ve eğitimde girişilen faşistleştirme girişimlerini protesto için devrimci ve demokratik güçler tarafından ortaklaşa bir miting düzenlenmişti.

Mitingin başlamasıyla birlikte, bu tür mitinglere koşup orada belli sloganları haykırmayı başlıca eylem biçimi haline getiren bir grup «mitingçi», daha baştan mitingin amacına uygun konuşmalar yapılmasını ve oraya toplanan halkın bu konuşmaları izlemesini imkânsız hale getirdiler. Bir ara konuşmacı olarak kürsüye bir öğrenci velisi çıktı, faşist baskıları kınadı ve «biz demokratik bir Türkiye istiyoruz» dedi. Bu sözler üzerine «mitingçi» baylar «kahrolsun revizyonizm» diye haykırmağa başladılar ve bunun sonu gelmedi. Konuşma yapılamaz duruma geldi, miting devam edemedi ve tertip komitesi mitingin sona erdiğini belirtmek zorunda kaldı.. Miting ancak yarım saat kadar sürmüştü.. Böylece birçok güçlükler içinde, zorluklar göğüslenerek hazırlanan bir toplantı hemen hiç bir işe yaramadan, kitlelere birşey vermeden, üstelik te onlar üzerinde olumsuz bir hava bırakarak dağıldı gitti. «Mitingçi» baylarımız, devrimcilik yaptıklarına ve «revizyonistleri» susturduklarına dair büyük bir inanç ve haz içinde otobüs ve minibüslerine binerek ve sloganlarını haykırmaya devam ederek Siirt kentini terkettiler..

Siirt ilinin özel durumunu bilenler bu ilde devrimci güçlerce düzenlenen bir açık hava toplantısının önemini anlarlar. Siirt, devrimci ve demokratik hareketin geleneğinin, şu son yıllarda geliştiği kadarıyla bile, zayıf olduğu bir il merkezidir. Feodal ve burjuva nitelikte tutucu, gelenekçi değer yargılarıyla şartlanmış yığınlar içerisinde ilerici, devrimci nitelikte görüşler kendilerine yeni yeni yer açmakta ve gelişmeye çabalamaktadırlar. Devrimci güçlerin burada bir açık hava toplantısını hazırlamaları ve yürütmeleri bu nedenle küçümsenemez. Böyle bir kitle

hareketi içinde yığınlara güncel olan faşizm tehdidi konusunda ve genel olarak sömürüye, baskılara karşı uyarma görevi yapmak, kitlelerin bilinçlenmesine katkıda bulunmak ve onlara deney kazandırmak, daha çok kişiyi demokratik ve devrimci mücadelenin saflarına çekmek önemli, yararlı bir çabadır. Ama bütün bunlar yapılamadı, başa kadar götürülemedi. Bunu engelliyen güçler ise, tüm isteklerine ve çabalarına rağmen gerici güçler ve onların doğrudan emrinde olanlar değildi. Bunu engelliyenler, başka birçok olayda da olduğu gibi devrimcilik oynayan gruplardı.

Siirt mitinginde kitlelere faşizm anlatılabildi mi? Türkiye'de faşizm yönündeki çabalar, baskılar, işkenceler anlatılabildi mi? Gençliğe, öğretmenlere, işçilere yapılan saldırılar, Doğu'da halkımıza uygulanan baskılar ve katmerli sömürü anlatılabildi mi? Faşizme, baskıya ve sömürüye karşı, feodal gericiliğe karşı, şovenizme karşı kitlelere düşen görevler anlatılabildi mi? Kitlelere birşey verilebildi mi, onlarla yeni bağlar kurulabildi mi? Hayır, bütün bunların yapılmasına olanak verilmedi ve bunu yapanlar, devrim adına, halkımızın kurtuluşu adına devrimcilik oynayan bir gruptan başkası değildi.

Siirt mitinginde toplantıyı sabote eden sloganları atanların başında maocu bozguncular vardı. Ama işin garibi, onlara karşı olduklarını söyleyenler de onların kuyruğuna takılmaktan kendilerini kurtaramadılar. Böylece son zamanlarda maocu olduğunu söyleyemeyen, bu konuda utangaç davranan, ama maoculuğun bozguncu çizgisinde onlardan hiç de aşağı kalmayan gruplar türüyor. Etiketli maocular ise yandaş kazanmak, başkalarından çınmıyorlar. Maocular bir «kurt» politika izleyerek, aslında benimsemedikleri, hatta şiddetle karşı oldukları bazı sloganları, yerine göre başkalarının gönlünü okşamak, karşı safları bölmek ve rakiplerini yenmek için kullanmakta tereddüt etmiyorlar.

Maocu bozguncular ve onların kuyruğuna takılan serüvenciler Siirt'te ne yaptılar? Onlar devrimci harekete bir katkıda mı bulundular? Hayır, onlar, tam da gerici güçlerin istediği gibi davrandılar, toplantıyı sabote ettiler, kitlelerin yeni şeyler ve moral kazanmasını engellediler. Bu bozguncu unsurlar, Siirt'te bir kez daha kitlelerin devrimci mücadelesinin önüne bir ayakbağı olarak dikildiler ve gericilerin ekmeğine yağ sürdüler, yani doğal tarihi rollerini tekrarladılar.

Onların Siirt gibi bir yerde bunu başarabilmesi, bir mitingi

sabote edebilmesi çevrenin özelliğinden geliyor. İşçi sınıfı hareketi, sağlıklı çizgideki devrimci ve demokratik hareket henüz geniş emekçi kitlelerle bağ kuramamıştır. Kitleler henüz böylesine kitle hareketlerine sahip çıkacak, onu bozguncu unsurlara karşı koruyacak düzeyde bilinçli ve örgütlü değildirler. Bu başarılabildiği gün bozguncu unsurların kitlelerin kaderiyle oynaması, bu tür oyunları sahneliyebilmesi de kolay olmıyacaktır.

Van'daki Durum ve Bir Başka Olay

Eylül ayı başında Van'da meydana gelen olaylar üzerinde de durmaya değer.

Bilindiği gibi Van da devrimci ve demokratik güçlerin henüz zayıf olduğu, kitlelerin henüz gereği gibi bilinçlenip örgütlenemediği bir ildir. Burada politik hayat yıllar yılı feodal unsurlar ve en gerici burjuva partileri tarafından kontrol edilegelmiştir. AP'nin yanısıra, Güven Partisi gibi küçük bir partinin toprak ağalarına ve gerici burjuva politikacılarına dayanarak burada büyük seçmen oylarını toparlıyabilmesi bir ölçüdür. Yine Van, ötedenberi Nurculuğun kalelerinden biri olmuştur. Van'da demokratik kitle hareketleri ise pek az görülmüştür.

Ancak son zamanlarda, bölgedeki anti-faşist ve demokratik yöndeki genel gelişmenin de etkisiyle Van'da da belli olumlu gelişmeler görülüyordu. İşçi sendikalarındaki hareketliliğin yanısıra, demokratik dernekler oluşuyor, devrimci basın kitleler arasında yaygınlık kazanıyor; kentteki tutucu çember kırılıyordu. Öyle ki geçtiğimiz yaz, «Başbuğ» birara Van'a gitmeye niyetlenmiş, ama Van ve çevresinde demokratik güçlerin tepki göstermesi ve bu tepkinin Diyarbakır'dakine benzer olaylar doğurması ihtimali nedeniyle bundan vazgeçmek zorunda kalmıştı. Hareketin gelişimi, Van gibi bir ilde devrimci güçlerin tutucu güçler karşısında denge tutturmasının, hatta giderek ağır basmasının geç olmayacağını gösteriyordu. Aslında Doğu'da, şu ya da bu ilde güç dengesinin ilerici güçler leyhine değişmesi için de objektif koşullar elverişlidir. Faşistler tüm çabalarına rağmen bu bölgede kitleler arasında etkin bir örgütlenme sağlıyamıyorlar, çoğu yerde de hemen hiç örgütlenemiyorlar. Yıllardır sürdürülen şoven baskılar, ayırımcı politika, katmerli sömürü nedeniyle kitlelerde egemen sınıflara, onların yönetim aygıtına karşı güçlü bir nefret vardır. Ancak bu olumlu potansiyelin değerlendirilmesi, halkımızın özgürlük ve insanca bir yaşam uğrundaki özlemlerinin doğru bir yolda harekete geçirilmesi ve kitleleri saran gerici çemberin kırılması, akıllı, sistemli çabala-

rı gerektirmektedir. Halkımızın kurtuluşu için mücadele edenler, bu mücadelenin büyük sabır, fedekârlık gerektirdiğini unutmamalıdırlar. Kitleler içinde sabırla, yılgınlığa kapılmadan çalışmak, gerici burjuva, feodal görüşlerle mücadele etmek, kitleleri bilinçlendirmek, saflarımıza kazanmak gerekir. Halkı ezenler hep halkın bilinçsizliğinden yararlanmışlardır. Halkımızı ezenler, onun kurtuluşu için mücadele edenlere karşı da bizzat aldatabildikleri, peşlerinden sürüklediği halktan insanları kullanırlar. O halde kitlelerin uyarılması, bilinçlendirilmesi, en başta onların bu silahını ellerinden alacaktır.

Halkın kurtuluşuna kendilerini adayanların yürekli, inançlı fedekâr olmaları yetmez; onlar aynı zamanda devrimci mücadele sanatına da sahip olmalıdırlar. Şunu bir an akıldan çıkarmamak gerekir: Kitleleri kurtaracak olan bir avuç gözü pek insan değildir. Kitleleri kurtaracak olan kitlelerin kendisidir. Devrimcilerin rolü kitlelerin bu mücadeleye hazırlanmasında onlara yardımcı olmak, yol göstermek, onların içinde olmaktır. Hiç kimse kitleleri, bir avuç gözü pek insanın arkasından koşmaya hazır bir kuru kalabalık gibi görmemelidir. Yığınların harekete geçmesi, onların çıkarlarının bilincine varmasına, asgari ölçüde de olsa kendilerinden yana olanla olmayanı ayırabilmelerine bağlıdır. Bunu kavramayan «devrimciler» kitlelerden yana ne soylu düşünceler taşırlarsa taşısınlar, kitleleri harekete geçiremezler, devrimci mücadeleye yöneltemezler. Kitlelerden kopuk, aceleye getirilen, kendi başına çıkışları onları yalnız bırakır; ları, bu nedenle de yaptıkları tutarsızlıklar, hatalar, hem Van'da Eylül ayında ortaya çıkan duruma da bu açıdan bakılmalıdır.

Van'lı olan Ankara Devlet Mimarlık ve Mühendislik Akademisi öğrencisi Mehmet Emin Ece, 8 Eylül 1976'da faşist beslemeler tarafından vurulmuştu. Arkadaşları Ece'nin cenazesini Van'a götürdüler. Devrimciler elbette kendi cenazelerine sahip çıkacaklardır. Gençliğe karşı besleme çeteler tarafından işlenen cinayetler kamuoyunda her gün biraz daha artan bir nefretle karşılanmaktadır. M. Emin Ece'nin niçin ve hangi güçler tarafından vurulduğu kamuoyuna duyurulmalı ve faşizmin çirkin yüzü bir kez daha teşhir edilmeliydi. Ancak bazı grupların, bu tür olaylardan kendilerine parsa toplamayı birinci plana almaları, bu nedenle de yaptıkları tutarsızlıklar, hatalar, hem Van'da bir tören yapılmasını engelledi, hem de gerici güçlerin Van'da ilerici güçlere saldırmalarına, onlar üzerinde baskı ve terör kurmalarına olanak verdi.

Cenazenin yol boyunca geçtiği birçok kasabada gerici güçler ve onların görevli organları, bir saldırı olanağı bulamadılar; ama Van'da bunu hazırladılar. Vali, polis ve jandarma yetkilileri, MHP yandaşı belediye başkanıyla, müftüyle ve diğer tutucu güçlerle birlikte, Van'da bir tören yapılmasını engellemek, yapılacak bir kitle hareketini kırmak için yogun çabalara giriştiler. Ece'nin ailesi, cenaze için arkadaşlarının ve bu amaçla harekete geçen demokratik güçlerin tören yapmalarına izin vermedi ya da buna ikna edildi. Müftü camilerde, «cenazeyi komünist Kürtçülere vermeyelim» tarzında tahrikçi konuşmalar yaptı ve yaptırdı. Gizli ve açık ajanlar yoluyla kent halkı ve çevreden getirilen bilinçsiz unsurlar kışkırtıldılar. Tören için şartların elverişsiz olduğu görülüyordu. Buna karşılık, ne pahasına olursa olsun hareket, ya da «nerde hareket orda bereket» mantığıyla davrananlar, cenazeyi almak için camiye doğru pankartlı, sloganlı bir yürüyüş düzenlediler. Polis harekete geçirildi, kitleler içine sokulmuş tahrikçi ajanlar kullanıldı ve yürüyüş kolayca dağıtıldı, birçok kişi yaralandı ve tutuklandı. İş bununla kalmadı elbette. Gerici güçler tertiplerinde başarıya ulaşmışlar, «halk komünistlere ve kürtçülere saldırdı» biçiminde bir hava yaratmışlardı. Olay günü ve onu izleyen günlerde ilerici güçler üzerinde baskı ve terör arttırıldı. Bu olay Van'da ileriye doğru gelişmeyi duraklatıp hatta bir süre için de olsa geriletirken, güç dengesini açık bir biçimde gerici güçlerden yana çevirmiştir.

Bu sonucun önüne geçilemez miydi? Kanımızca buna meydan verilmeyebilirdi. Böyle bir tören için bile devrimciler güçlerini yoklamak durumundaydılar; karşı tarafın hazırlığını, saldırılarını, elindeki araçları hesaba katmak zorundaydılar. Nasıl saldırgan güçler, kısa sürede kendi güçlerini toparlayıp saldırı için yeter şartları oluşturdularsa, onlar da kitlelerin desteğini sağlamak, saldırıya olanak vermemek, en azından böyle bir saldırının olması halinde kitlelerin desteğini kendi yanlarına almak için gerekli çalışmayı yapmış olmalıydılar. Eğer kitleyle o derecede sağlam bağlar yoksa, kurulamamışsa ve eğer yapılan eylemin başarısızlığa uğrayacağı, ezileceği açıksa, o eyleme girişmemek gerekirdi.

Kuşkusuz devrimci mücadele, çetindir; büyük kayıplar, acılar, kurbanlar pahasına yürütülür o. Kitle mücadelesinin hiç burun kanatılmadan yürütülmesi olanaksızdır. Mücadeleye katılanlar bütün bunları göz önüne almış olmalıdır. Ama bu de-

mek değildir ki devrimciler bir eyleme girişirken onun getireceği yarar ve zararı hesaplamadan hareket edeceklerdir. Bir eylemde kayıplar da verilebilir; ama eğer o eylem kitlelerle bağımızı güçlendiriyorsa, saflara yeni yeni kişiler ve dostlar kazanmamızı sağlıyorsa, kısacası onun yararı zararından fazlaysa elbette o eylemden kaçınılamaz. Ama eğer bunun tersi sözkonusuysa, o eylem gerici güçlere yarıyacaksa; onların eline devrimci güçleri ezmek, tecrit etmek ve geriletmek imkânını veriyorsa o eyleme girişilemez. Devrimci mücadelede bu artık bir kuraldır: düşmanın istediği yerde ve istediği zaman eylem konmaz; devrimciler eylemin yerini ve zamanını kendileri tayin etmeli, insiyatifi kendi ellerinde tutmaya çalışmalıdırlar. Hatta bir eylem hazırlanmış olabilir, ama büyük kayıplara yol açacağı görülüyorsa bundan geri dönülebilir de. Bunun tersi, «ne pahasına olursa olsun eylem» ve bu anlamda bir yiğitlik gösterisi aptalca bir şey olur. Bu tipik bir feodal yiğitlik anlayışıdır.

Van'da, eğer cenazeyi almak için sözkonusu izinsiz yürüyüş yapılmamış olsaydı gerici güçlerin eline saldırı ve terör olanağı da verilmemiş olacaktı. Ece'nin ailesi cenazeyi vermeyi kabul etmezken ve tüm saldırı hazırlıkları ortadayken bile bile kırılacak, bozgun yaratacak bir eyleme girişmek açıkça yanlış bir tavırdır. Nitekim bu bozgun, Van'daki ilerici güçlere pahalıya malolmuştur. Orada ilerici güçler önemli bir darbe yediler. Hareketin yeniden belini doğrultması elbette birhayli zaman alacaktır.

Bu tür olaylar daha önce başka yerlerde çok görülmüştür. Özellikle Ankara İstanbul gibi büyük kentlerde ve çoğu zaman öğrenci hareketleri içinde, sol maceracı çizgilerde devrimcilik yapan birtakım kişiler, en küçük fırsatta taşraya koşuyor, şu ya da bu kasabada, şartları hesaba katmadan, ordaki yerel devrimçilerin, ilerici güçlerin uzun sabır ve çabalar sonucu oluşturdukları birikimi heder ediyorlar. Nitekim Van'daki olaylarda da, devrimci lafazanlığı kimseye bırakmayan ve yol boyunca «kahrolsun revizyonistler» sloganını attırıp cenazeyi bile sömürmeye kalkışan bu yalancı pehlivanlardan biri, saldırı başlar başlamaz mikrofonu bırakıp tüymüş, mikrofon, «şerefimizi kurtaralım» anlayışıyla bir CHP'li genç tarafından saldırganlara terk edilmemişti!

Siirt mitingi ve Van olaylarından çıkarılacak önemli dersler vardır. Siirt mitinginde, kitle içinde çalışmayı «mitingçi»lik ve slogan haykırışı biçimine dönüştürenler, yerinde ve zamanında hazırlanmış bir kitle hareketini sabote etmişlerdir. Van'da ise,

uygun olmayan şartlarda kitleleri eyleme zorlamışlar ve bir bozguna, gerilemeye yol açmışlardır. Böylece her iki durumda da egemen sınıfların ekmeğine yağ sürmüşlerdir.

Verdiğimiz örnekler, benzer pekçok olaydan yalnızca ikisidir. Görünen odur ki maocular ve sol maceracılar, kendi bozguncu ve maceracı eylemleri için bölgeyi uygun bir ortam sanıyorlar. İşçi sınıfının nitelik ve nicelikçe, batıya oranla nisbi olarak zayıflığı, geniş halk yığınlarının henüz gereği gibi politize olmayışı bu akımların harekete zarar vermelerine olanak sağlıyor. Büyük işçi merkezlerinde, sendikalarda ve demokratik örgütlerde tutunamıyan maocular bu bölgeye koşuyor ve taraftar edilebilmek için her kılığa girmekten geri kalmıyorlar. Halkımız üzerindeki ulusal baskıyı ve bunun yarattığı sorunları sömürmeye çalışıyorlar. Onların halkımızın kurtuluş mücadelesine bir destekleri olmak şöyle dursun, onlar bu mücadeleyi saptırmaya, halkımızı dünya devrimci hareketinden ve gerçek dostlarından tecrit etmeye, devrimci ve demokratik güçlerin birliğini baltalamaya çabalıyorlar.

Sol maceracılık da şu ya da bu ölçüde etkisini göstermekten geri kalmıyor. Gerçi ne maocular, ne de kimi zaman onlarla aynı çizgiye düşen, ya da onların kuyruğuna takılan sol maceracılar kitlelerle ciddi bağlar kurmamışlardır, kuramazlar. Söyledikleri ve yaptıklarıyla kitlelere ters düşmeleri kaçınılmaz oluyor. Ama kitlelere ters düşmek onların harekete zarar vermelerine engel değil. Sol adına, devrimcilik adına ortaya çıkışları yetiyor buna.

Halkımızın kurtuluşu, büyük yığınların, en başta da işçi ve köylülerin uyarılmasına, örgütlenmesine, devrimci mücadeleye kazanılmasına bağlıdır. Geniş kitleler emperyalizme, sömürgeciliğe, şovenizme, feodal gericiliğe, kısacası baskı ve sömürüye karşı harekete geçirilmedikçe her allahın günü haykırılan birtakım sloganlar havada kalacak ve olsa olsa birtakım heyecanlı küçük burjuvaların kendi kendilerini tatmin etmelerine yarıyacaktır. Kitlelerin devrimci harekete kazanılması ise uzun, sabırlı, kararlı ideolojik, politik, örgütsel çalışmaya bağlıdır.

Bugün bölgemizde rastlanan maocu ve sol sapmacı akımlar halkımızın devrimci ve demokratik hareketini temsil etmiyorlar, edemezler. Tüm devrimci ve demokratik güçlerin birliğini sağlamak kitlelerin mücadelesini geliştirmek için zorunludur. Ama bu birleşme emperyalizme, sömürgeciliğe, feodal gericiliğe, fa-

şizme karşı ilkeli bir birlik olmalıdır. Demokratik mücadeleyi reddedenlerle, faşizme karşı mücadeleyi reddedenlerle, feodal gericiliğe karşı mücadeleyi reddedenlerle nasıl devrimci ve demokratik bir birlik oluşturulabilir? Bu sapmalarla ancak mücadele edilebilir. Halkımızın kurtuluş mücadelesi, kitleler bu yanlışları gördükçe, kadrolar bu yanlışlara karşı tavır aldıkça güçlenecektir.

Ağızlarından ulusal sloganları eksik etmemelerine rağmen, anti feodal bir tavır almaktan dikkatle kaçınan, emperyalizme ve faşizme karşı mücadele görevlerinden kaçınan bu grupçukları ulusal ve demokratik saymak mümkün değildir. Asıl ulusal ve demokratik güçler halkımızın bağrındadır, geniş emekçi halk yığınları, namuslu demokrat aydınlar ve diğer geniş halk kesimleridir. Ulusal ve demokratik harekete kazanılacak olanlar bu kitlelerdir.

Bugün tüm yanlışlarıyla halkımızın devrimci hareketini saptırmaya çalışan bu grupçuklar, halkımızın günden güne gelişen devrimci mücadelesi, uyanıklığı karşısında silinip gitmekten kurtulamıyacaklardır.

DEPREMİN İKİNCİ YILINDA LİCE

Sıddık BOZARSLAN

Bilindiği gibi 6 Eylül 1975 tarihinde Lice ve çevresinde olan depremde dört binin üzerinde insanımız can vermiş, binlercesi yaralanmış, on binlercesi sokaklarda aç ve sefil kalmıştı. Siyasi iktidar alışılagelen politikası gereği sosyal afeti, «karşı konulmaz bir tanrı buyruğu» olarak halkımıza sunup, bu toplumsal felaketin gerçek nedenlerini gizlemeye büyük ihtimam gösterdiler.

Sosyal Afetler ve Geri Bıraktırılmışlık

Depremin, geri bıraktırılmış yörelerde beklenilenin çok üstünde hasarlara yol açtığı bilimsel bir gerçek. Lice depremini bu açıdan değerlendirmek gerek. Baskı ve sömürünün bölge ekonomisini tahrip edişi, beraberinde kendi doğal sonucu olarak yapı teknolojisinin gelişmesinide engellemiştir.

Lice'de basit yapı kurallarına dahi uyulmadan yapılan yapılar, deprem gibi olağanüstü kuvvetlere değil, yapıya sürekli etki eden -insan, kar, yağmur ve rüzgar gibi- olağan kuvvetlere bile dayanacak nitelikte değildir. Bölgemizdeki yapıların teknolojik düzeyi budur, çoğunlukla.

Çağımızın teknolojik gelişimi karşısında depremlerin geri bıraktırılmış yörelerde yaptığı büyük hasarları «doğal afet» olarak göstermek, degerlendirmek bilimsellikten uzak bir anlayıştır. Kaldıki, 1950'lerde yapılan bilimsel ve tekni karaştırma

larda, Lice halkının heyelana maruz bir zemin üzerinde yerleşmek zorunda bırakıldığı gerçeği karşısında Lice depremini, «doğal afet» olarak görmek olanak dışıdır.

Lice ve Gediz depremlerinin şiddet ve sonuçlarını karşılaştırarak bu toplumsal felaketin daha belirgin yönlerini görebiliriz: Gediz depreminin «manyatütü» (depremin gücünü ölçen birim) 7'nin üzerinde olup, gece geç saatlerde, herkesin uykuda olduğu bir sırada olmuştu. Lice'deyse depremin «manyetütü» 7' nin altında kalmış ve deprem gündüz, çoğunluğun dışarda olduğu saatlere rastlamıştı. Buna rağmen Lice ve çevresinde olan depremde ölü sayısı dört binin üstündeyken ,ilçe yerle bir olurken; Gediz'de can kaybı bini geçmemiş, Lice'deki hasarın ancak beşte biri olmuştur.

İnşaat Mühendisleri Odası, Lice deprem bölgesinde yaptığı incelemeye dayanarak yaptığı açıklama da, bu toplumsal felaketin gerçek sorumlusunun sömürü mekanizması olduğunu kanıtlamaktadır:

«Lice depreminin ortaya koyduğu tablo, ülkemizdeki ekonomik ve sosyal yapı bozukluklarının ve bölgeler arası dengesizliklerin dramatik bir biçimde su yüzüne çıkmasına yol açmıştır. Lice ve havalisindeki yapılar, deprem yönetmeliğinde söz konusu edilen yapı tiplerinin en düşük kalitesininde altında olan yapılardır. Deprem yönetmeliği bakımından bu tür yapılar söz konusu değildir. Bu bölgenin yapıları, malzemesi, bağlayıcı maddesi, bağlama tertipleri, yapı ve çatı ağırlığı bakımından ilgili hiç bir yönetmenlik ve şartnamelere uymamakta, tersine çelişmektedir. Ayrıca Lice için bunlardan daha vahim bir durumda iktidarların, heyelana maruz olan mevcut yerleşim merkezini, yıllardan beri, sağlam zeminli yeni yerleşim alanlarına taşımamış olmalarıdır. Bu husus Doğu'nun kalkınmasıyla sözde ilgilenen iktidarlar için somut bir gösterge olmuştur.»

Lice depremine çağrı yapan sosyal afet, bölegsel düzeyde ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel bağıntılarından soyut olarak ele alınamaz, degerlendirilemez. Sorun eğemen sınıfların, gericilerin yurtturmaya çalıştığı şekliyle «kaderin cilvesi» değildir. Halkımızın barınma ihtiyaçlarını, en ilkel yapı teknikleriyle çelişir biçimde karşılamak zorunda bırakılması, bölgemizin yeraltı ve yerüstü kaynaklarının sömürüldüğü, ekonomisinin tahrip edildiğinin-belirleyici olmamakla birlikte- bir kanıtıdır.

Konutlar Halkın Barınma İhtiyaçlarını karşılamıyor

Enkaz kaldırma çalışmaları bitirilmeden, hasar tesbit çalışmalarıda başlamıştı. Yapılan tesbitlerde 1568 konut, 53 işyeri nin ağır hasar gördüğü açıklanmıştı. Ayrıca bir fırının yapılacağı söyleniyordu. Oysa yerle bir olan Lice'de konut ihtiyacın 2500'ün üzerindeydi. Fakat bütün başvurulara karşın, hasar tes bit çalışmaları böylece geçiştirildi. Bay Demirel ve ilgili Bakanlar güvenlik kuvvetlerinin korunması altında Lice'ye gidip bol bol nutuk atıyorlardı. Nihayet bay Demirel, 8 Kasım 1975 tarihinde beraberindeki zevatla birlikte Lice'de yaptığı törenle 1568 konut ve 53 işyerinin bitirilerek hak sahiplerine teslim edildiğini açıklamıştı.

Lice Belediye Başkanı Halil Akgül'ün Aralık-1975 te noter aracılığıyla yaptığı tesbitler, objektif durumun hiç de bay Demirel'in söylediği gibi olmadığını gösteriyor. Noterlikçe düzenlenen tutanak şöyledir:

«Lice'nin 12 mahallesinde yaptırılan konut sayısı 1257,311 konut hiç yapılmamış, 1257 konutunda elektrik, su, kanalizasyon, cam, çerçeve ve kapısı bulunmadığı, ayrıca konut yapımının dört kolon halinde kaldığı saptanmıştır. Bundan başka Lice çarşısının yerine yapılmakta olan dükkan sayısının 32 olduğu ve bunlarında cam, çerçeve ve kapılarının bulunmadığı, hiç birinin dükkana benzemediği ve yapılması gereken fırından bir eser bulunmadığı tesbit edilmiştir.»

Halk ise gerçekleri çarpıtarak yansıtanların söylediklerine inanmıyor yalan ve vahşetin sömürü düzeninin baş vurduğu araçlar olduğunu gün geçtikçe daha iyi kavrıyordu. Muhteşem töreni izleyen Mıho dedenin şu sözleri bu bakımdan ilginçtir :

«He waré babo, van çiroké hükümeté méze. Ez hatım vé sali, mın tıştéké wer derew ne dit.»

Mıho dedenin dediği şuydu: Aman babo, bu iktidarın yalanlarına bakın. Ben bu yaşa geldim, böyle yalan görmedim.

Depremin ikinci yılında, yerle bir olan Lice'de değişen pek bir şey yok. Sadece yapılan bazı konutlara kapı ve pencereler takılmış... Halen ilçe merkezinde çadırda yaşayan yüzlerce aile var: Camikebir mahallesinden 33, Şaar mahallesinden 144, Muradiye mahallesinden 70, Delvan mahallesinden 66 aile halen yaşamalarını çadırlarda sürdürüyorlar. Hedik, Yorulmaz, Yalımlı Kabakaya, Bayırlı, Oyuklu, Abalı, Uluçak, Güldiken, Çavandur, Boyunlu, Budak, Duru, Çağdaş, Savat, Üçdamar, Kılıçlı Bahar-

lar, Sığınak, Yamaç ve Yukarıecemiş köylerinde hemen hiç birinde baraka yapılmamıştır. Ayrıca Akro, Serişirt, Kaşkıbadem ve Gömafeyzo mezarlarında henüz yer tesbiti dahi yapılmamıştır. Dicle, Kulp ve Hani ilçelerinde durum, bundan pek farklı değildir.

Konut sadece bir barınak değil, bir güvenlik aracıdır, aynı zamanda. Bu açıdan bakıldığında, Lice ve çevresinde yapılan ahşap prefabrike konutların bölgemizin iklim şartlarına uymadığı görülür. İkdidarın Varto, Bingöl, Kiğı depremlerinin deneyimlerinden sonra, Lice'de de prefabrike-hemde ahşap- konutlarda ısrar etmesi, Lice'lilerin bile bile ölüme terkedilmesinden başka bir şekilde yorumlanamaz. Diğer tarafdan yerleşim üniteleri tesbit edilirken, konutlar yapılırken ahır, samanlıklar konusu üzerinde hiç mi hiç durulmamış, programa dahi alınmamıştır. Oysa bölgemizde hayvancılık belirli geçim kaynaklarından biridir. Bu nedenle ahır ve samanlıklar aile yaşamının bir parçasıdır. Ayrıca konutların 52 metrekarelik olması, altyapı tesislerinin yapılmaması sosyal yaşantıyı etkileyen ciddi birer sorun olarak durmaktadır...

Halkımızın konut sorunu diğer sorunlar gibi toplumsal sistemden soyutlanamaz. Sömürü ve talan düzeninin yalan ve vahşeti sürdüğü sürece, Lice'lilerin ve emekçi halkımızın konut sorunuda varolacaktır.

Sorunlar Ciddiyetini Koruyor

Depremin ilk gününde ortaya çıkan can ve mal kaybı toplumsal felaketin başlangıcıydı. 6 Eylül'ün bir hafta sonrasına kadar enkazlar altından çıkarılan ölüler, yaralıların can çekişmeleri, açlık, sefalet ve «kapıyı çalan karakış» cefakar Lice halkının hırpalıyordu. Bulaşıcı hastalıklar ayrı bir tehlike olarak halkı tehdit ediyor; kızıl, kızamık, çiçekten ölen çocukların sayısı hızla artıyordu. Mart - 1976 tarihinde Lice ortaokul müdürlüğünce yapılan açıklamada. Halkın su ihtiyacının karşılanmaması, banyo ve temizliğin yapılamaması nedeniyle uyuz salgınının görüldüğü belirtiliyordu. Bütün bu salgın hastalıklara karşın, sağlık ekipleri ilçe merkezinde hazırladıkları tutanaklarla görevlerini «ifa» ediyor. Köylerle hiç bir bağlantı kurulmuyordu. Bu günde durum hiçde bundan farklı değildir. Lice'de Yapılması gereken hastahaneden hiç bir eser yok...

Diğer taraftan yurt içinden, yurt dışından gelen yardımların büyük çoğunluğu Lice'ye ulaşmadan yerini buluyordu! Lice'ye

gelenlerdende depremzedelerin alabildiği şey: Bir bataniye, bir kalıp sabun, bir kutu yağ ve ekmek oluyordu ancak. Hollanda ve Almanya'dan görevli gelen uzmanlar, yaptıkları araştırmalar sonucunda Hollanda ve Almanya'dan gönderilen çadır, bataniye vb. şeylerin bir parçasının dahi Lice'ye ulaşmadığını açıkladılar. Çürümüş düzenin özünde varolan, deprem vb. gibi afetlerde somut olarak belirginleşen ihale yolsuzlukları Lice ve çevresinde akıl almaz bir düzeye vardırılmıştır.

Bugün Lice halkının önündeki en büyük sorunlardan biride işsizlik. İşsizlik özünde toplumsal bir sorun. Ancak sosyal afetin çok yönlü etkileri bu sorunu büsbütün ağırlaştırmıştır.

Toplumsal felaketin Lice'de yarattığı karmaşık sorunlar eğitim, öğretimin normal işleyişinide büyük ölçüde aksatmıştır. Yıkılan okullar yapılmamış, ilçe merkezindeki bir kaç okulda ise öğrenim yapma olağanı yok. Bu okullarda salgın hastalıkların baş göstermesi karşısında hiç bir tedbir alınmamış, bu durum öğrenim imkanlarını ortadan kaldırdığı gibi, sağlık sorunlarınıda önemli ölçüde tehdit etmektedir. Son olarak okullarda uyuz salgınının belirmesi bu durumun sıradan bir örneğidir.

Orta okul ve lise öğrencilerinin yatılı okullara alınması, üniversitelerde Lice'li öğrencilere kontenjan tanınması iktidar tarafından propaganda aracı olmaktan, öteye gidememiştir. Bunlardan ancak bir kısmı faşist baskıların yoğun olduğu, faşist beslemelerin kesin denetimi altında olan bazı yüksek okullara ve iki yıllık eğitim enstitülerine alınmışlardır. Ancak bu okullarda ki öğretim görevlilerinin faşist tutumları ve komandoların sürekli baskısı, bu öğrencilerin okullara devam etmelerini imkansız duruma getirmiştir.

Erzincan Eğitim Enstitüsündeki Liceli öğrencilerin Cumhur başkanına gönderdikleri mektup bu konuda açıklayıcıdır:

«Okulumuzun tümü faşist zorbaların kontrolü altındadır. Okul Müdürü Yılmaz Çetin Ülkü 1 Başkanı ve bu derneğin doğru illeri bölge temsilcisidir. Bu müdür 1960 ihtilalinde ordudan atılmış, 1974 yılında lise öğretmeni olmuş ve MC iktidarı ile Erzincan Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne atanmıştır. Okulun her tarafı bozkurt resimleri ile süslenmiştir. Okul kantini MHP il Başkanı tarafından çalıştırılmakta ve faşist komandolar için bir silah deposu haline getirilmiştir. Okulda açık bir terör havası estirilmekte ve her gün bizler dövülmekteyiz. Okul Müdürüne

baş vurduğumuzda; siz hayal görmüşsünüz, herhalde rüyada sizi dövmüşler» cevabını almaktayız.

«Bizim üzerimizde sürekli baskı olduğundan, her an bir provokasyona gelme ihtimalimiz olduğundan şimdilik okulu terk etmek zorunda kaldık.»

Aynı durumun bir benzeride Bolu eğitim enstitüsündeki onbeş Lice'li öğrencinin durumudur. Gazete ve kitap okuma yasağı altında olan bu öğrencilere bozkurt rozeti takma ve ırkçı kitaplar okumaları sürekli telkin edilmektedir. Buna karşı çıkan öğrenciler hergün akıl almaz baskılara, tehditlere maruz kalmaktadırlar.

Bütün bunlar eğitim ve öğrenim kurumlarının nasıl faşistleştirildiğini, bunun yanında Lice'li öğrencilerin öğrenim imkanlarının nasıl ortadan kaldırıldığını açıkça göstermektedir.

Yukarıdaki tesbitler, Ekim 1975 te Lice'yi sarsan depremin 1976 sonlarında da belirgin bir şekilde etkisini sürdürüdüğünü göstermektedir.

Siyasi iktidarın halk düşmanı tutumu, depremin yıkıntıları üzerinde Lice, Dicle, Hani, Hazro, Kulp halkı için -konut, işsizlik, sağlık, eğitim vb. -yeni yeni sorunlar yaratmıştır.

Çağımız kitleleri bu tür yöntemlerle baskı altında tutmanın, sindirmenin mümkün olamıyacağını kanıtlayan olaylarla doludur. Toplumsal felaketin ilk gününden bu yana resmi görevlilerin bütün baskı ve şiddet girişimleri tepki ile karşılanmıştır. TÖB-DER, çevredeki devrimciler-demokratlar asker ve polisin baskı ve engellerine karşın-deprem bölgesindeki -çalışmalarını sürdürmüştür. Lice halkı yasal ve demokratik haklarını kullanarak iktidarın tutumunu protesto etmiştir. On binlerce kişinin Lice'den Diyarbakır'a kadar yürüyerek çürümüş düzeni, yolsuzlukları, sömürü, zulüm ve vahşeti protesto etmesi; halk düşmanı güçlerin tüm çabalarına rağmen, halkımızın eğilmediğini, kararlılığından en ufak bir taviz vermediğinin somut bir kanıtıdır.

Bütün bu haksızlıkların, zulüm ve baskıların halkımızın bilinçli uyanışıyla son bulacağı günler yakındır.

ZAZA-KÜRT TÜRKÜLERİ: DEYR

M. TAYFUN

Zazaca (Dımilî) Kürtçe'nin bir lehçesi olup Türkiye'nin on ili (Erzurum, Erzincan, Tunceli, Bingöl, Elazığ, Muş, Sivas, Diyarbakır, Adıyaman, Urfa) sınırları içinde, çeşitli kasaba ve köylerde bir milyon civarında insan tarafından konuşulur.

Ancak dil açısından zazaca üzerinde bugüne kadar hemen hiç bir araştırma yapılmamıştır. Hezan (Lice)'li Ehmedè Xasînin **Mevlid**'i ve bazı isyan ağıtları hariç, Zazaca olarak elde yazılı metin de yoktur. Yazılı metinlerin yok denecek kadar azlığı, bu konuda araştırma-çalışma yapmak isteyenler için bir talihsizlik olduğu gibi, bazı yanlış görüşlerin doğmasına da neden oluyor. Örneğin Kürtçe'nin çeşitli diyalektlerini inceleyen Oskar Mann, Zazaca'yı -Kurmanclar tarafından az anlaşılıyor diye- ayrı bir dil olarak gösterir.

Yazılı metin kıtlığına karşılık Zazalarda yaygın ve zengin olan sözlü halk edebiyatına rastlanır. Bunu bilmediğinden olsa gerek ki Ziya Gökâlp, Zazalarda halk kültürünün zayıflığından sözeder. Oysa Zaza folkloru oldukça zengindir. Ağıtlar, destanlar, türküler, atasözleri, bilmeceler kadar tarihsel kahramanlık öyküleri, fıkralar, deyişler, masallar da oldukça boldur. Ayrıca kendilerine özgü oyunları, giyimleri, yerel yemekleri vardır.

Bu yazıda, Zaza türküleri üstüne görüşlerimi belirtmeden, yazdıklarımın Sünnî Zazalar üstüne olduğunu belirtmeliyim. Çünkü Zazaların bir kesimi Sünnî, bir kesimi Alevi olup derle-

diğimiz türküler Sünnî Zazalara aittir. Alevî Zazaların türkülerinin daha zengin bir içeriğe sahip olduğunu sanıyorum. Ancak onları inceleme olanağım olmadı. Diğer taraftan Zazaların Siverek, Gerger ve Tunceli (Dersim) gibi yaşadıkları bazı yörelerde halk türkülerinin çok kıt olduğu da söylendi. Bu doğru ise, o zaman Zazaların yaşadığı bazı yörelerde pek çok türkü varken bazı yörelerde bunun tersi sözkonusu olur.

Diyarbakır (Eğil, Piran, Hani), Elazığ (Palo, Maden) ve Bingöl (Genç) yörelerinden derleyebildiğimiz otuz civarındaki türkü hakkında genel olarak şu kanıları edindik:

ANLAM YÖNÜNDEN

Belli başlı konular aşk, kız kaçırma, kan davası-adam öldürme olup bazan bir isyanı dile getiren, bazan oyun havası olarak neşeli bir tarzda söylenen türkülere de rastlıyoruz.

....
Hîrı teni honi cêr o yeni,
Yew verên û dı peyeni.
Ay verên helalê gandê mın û
Ay peyeni dıjmenê begdê mın i...

Aşağıdan geli üçü,
Önde bir, arkada iki kişi.
Öndeki canımın içi (helâlimdir)
Arkadakiler beyimin düşmanları...

Nazo adlı oyun havasından (Dicle köylerinden derlenmiştir).

....
Ney ney, ney ney, nıgêna
Dayey wılay nıgêna
Teresi dından vısto
Dayey wılay nıgêna
Exter towrey sımeri
Cıwan çılkay şekeri
Gêna Eli Seyeki
Dayey ez yê nıgêna...

....
Hayır hayır, ona varmıyacağım,
Vallahi anne, varmıyacağım.

Dişleri dökülmüş teresin,
Vallahi anne, varmıyacağım.
Saman torbası gibidir yaşlılar,
Gençlerse şeker damlası.
Yetim Ali'ye varırım da
Onu istemem anneciğim...

Bir **govend** havası (Dicle köylerinden)

Em Emo, Ema miran,
Engûra rez dê hiran,
Çadıra serdê biran,
Werê kalan û piran.

Tı yena key şew bê,
Lekana[1] pay kı, rew bê;
Tı yena şar haya bê
Pêro hiley dewda ma bı.

Emo, emo, beylerin Emo'su,
Bayır bağlarının üzümü,
Kuyu başlarının çadırı,
Yaşlıların yiyeceği.

Geleceksen bize gece gel,
Lekanları giy, tez gel,
Eller uyumadan gel
Hep bizim köyün hilesinden...

Govend havası **Emo**'dan (Eğil türküsü)

Bunlar sevgiye, aşka ilişkin parçalardır. Bazan çözüm kaçırmakta aranır:

Ek tı yena, bê ez to bera,
Ek tı nina, ez to ra bera!
Ez ka elbane xu pola ka,
Deşta Gewran parse ka,
Zıxrey xun û to piya deka.

Geleceksen gel, kaçırayım seni,
Gelmiyeceksen, öyle olasın!
Alırdım tefimi elime,
Gevran Ovası'nda dilenir, (2)

İkimizin nafakasını çıkarırdım.
(Govend havası Emo'dan)

Derdê xortan zewacu
Zeri Zeynebê, Zeynebê!
Derdê keynan yew lacu,
Zeri Zeynebê, Zeynebê!

Tu yena ez tu beru,
Zeri Zeynebê, Zeynebê!
Tı nina, ez sekeru,
Zeri Zeynebê, Zeynebê!

Delikanlıların dileği evlenmektir,
Güzel Zeynebim, Zeynebim!
Kızların ki bir oğul edinmektir,
Güzel Zeynebim, Zeynebim!

Geleceksen kaçırayım seni,
Güzel Zeynebim, Zeynebim!
Gelmezsen ben ne yapayım,
Güzel Zeynebim, Zeynebim!
(Bir oyun havası. Piran, Palo, Genç yörelerinde söylenir).

Şu türkünün ise Şapka Yasası çıktığı sıralarda (Şeyh Sait ayaklanması döneminde) söylendiği anlaşılıyor:

Dayê ez Ehmedê Musê Ağan u,
Mıri bıgır tıfınganê modeliyanu,
Eş Şewqa xu kata nê nanu...

Ana, Musê Ağan'ın oğluAhmed'im ben
Bana getir modelî tüfeğimi,
Şapkayı kafama koymayacağım...
(Palo köylerinden)

Şeyhliği konu edinen, gurbet acısını dile getiren türküler de vardır. Şu tekerlemede sömürücü şeyhlik kurumu çarpıcı bir biçimde dile getiriliyor:

Şêxêm Şê Elî Zaran û,
Şêxê tuyan û gozan û,
Çiy qelbara nê zanu,
Nê pir û nê cıwan û...

Şeyhim şeyh Eliyê Zaran'dır,

Dut ve ceviz şeyhidir o,
Gönüllerden bir şey anlamaz,
Ne genç, ne yaşlıdır o.
(Dicle köylerinden)

Oyun havaları iki tür oyuna göre uyarlanmıştır. Ünlü «govend» oyunu ve «Nazo» denen oyun için pek çok türkü vardır:

ZIRAV [3]

Leyro, leyro, Zıravê,
Day delilê Zıravê.
Tı zıravay Ado na,
Leyro, leyro, Zıravê.
Tı qısmeta ezeban a,
Dayê leyro Zıravê.
Zırav şuna qırçıki,
Dayê leyro Zıravê.
Zırav şuna izımi,
Day delilê bêbavê.
Çend resney deyr lazım i,
Leyro leyro, zıravê.

Yavrum, yavrum, narinim,
Anam, narinim.
Sen Ado'ların narinisin
Yavrum, yavrum, narinim.
Bekârların kısmetisin,
Anam, yavrum, narinim.
Çalı çırpıya gider narinim,
Anam, yavrum, narinim.
Oduna gider narinim,
Anam, bahtsızım.
Ona birkaç ip gerekli,
Yavrum, yavrum narinim.

Elıdinê Heseni ospar û,
Leyro leyro, Zıravê.
wayırê mayinda çâr u,
Leyro leyro, Zıravê.
Hewşê Eldini mışmışî,
Leyro, leyro Zıravê.
Mêrati tal û tırş i,
Leyro, leyro Ziravê.
Nekê Eldini bırışi,
Leyro, leyro, Zıravê.

Hasanların Elidin atlıdır
Yavrum, yavrum narinim.
Alnı akıtma kısrağın sahibidir,
Yavrum, yavrum, narinim.
Eldin'in avlusunda kayısı,
Yavrum yavrum, narinim.
Meretlerin tümü acı-ekşi,
Yavrum yavrum, narinim.
Eldin'in dişleri dökülsün,
Yavrum yavrum, narinim.
(Hani yöresi köylerinden)

Oyun havalarının dışındaki bazı türkülerde «türkülü öykü» niteliği görüyoruz. Bu nitelik genel olarak Kurmanc türkülerinde hakimdir. Bu tip türküler genellikle uzun olup geniş tasvirlere yer verirler. Bu türkülerin özelle geneli birleştiren, çoğu kez acıklı bir öyküsü olur. Türkülerde ayrılık ve gurbet de dile getirilir. Bazıları karşılıklı söyleyişi biçimindedir. Yazının sonuna aldığımız **gıdiyan** türküsü buna bir örnektir.

Zaza türkülerinde aksıyan bir taraf, bunların çalgı eşliğinde söylenmeyişleridir. Bunda, çalgıyı günah diye niteleyen tutucu din adamlarının büyük etkisi vardır. Ancak alevi kesimde durum farklıdır. Orada bağlama, keman, kaval gibi çalgıların eşliğinde türkü söyleniyor.

«Türkü insanla başlamış, bu günlere gelmiş,» diyor Ruhi Su. Zazaca türküleri dinlediğimizde bunların çoğunu, çağımızda söylenmiş türküler diye düşünebiliriz. Çünkü birçoğunda geçen kişi adları, yakın geçmişte yaşamış ya da halen yaşamakta olan kişilere aittir. Ancak, halk arasında, aşklar, kahramanlıklar, ayaklanmalar ve türlü felketlerle ilgili yeni yeni türküler doğsa da birçok türkünün çok eski kaynaklara dayandığı hatta bazı yeni türkülerin eskilerden çok şey aldığı kuşkusuzdur. Ernest Fischer, bu konuda şöyle diyor: «Halk türküleri ve halk sanatı çoğunlukla (ülkesine göre değişir bu ölçü) eski geleneklerin yaşıyageldiği köylüler arasında yaratılır... Ne halk türküleri, ne de halk oyunları ilk gerçek ve kesin biçimlerini koruyabilirler. Bunlar yayılma sürecinde birçok kereler değişmiş, kimi zaman bu değişmelerle zenginleşmiş, ama çoğu zaman da ucuzlaşmış, bayağılaşmış ve iç bayıltıcı bir nitelik edinmişlerdir... Halk türkülerinin pek çoğunda, tarih öncesi bir çekirdeğin üstünü, daha sonra kimi sınıf çatışmaları ve ayaklan-

malardan, kimi de sınıflı toplumdaki bozukluk ve çürüklüklerden gelen birtakım kabuklar kaplamıştır.» (4)

Kurmancî halk türkülerinden bir bölümü Cemila Celil (Sovyet Kürtlerinden) ve M. E. Zaza tarafından derlenip notalı olarak yayınlanmışlardır. Ancak Zaza-Kürt türküleri için bugüne dek böyle bir çalışma yapılmadığını sanıyoruz.

BİÇİM YÖNÜNDEN ZAZA TÜRKÜLERİ

Zaza-Kürt türkülerinde kafiye düzeni bölgenin şivesine göre uyarlanmıştır. Aşağı-yukarı düzenli hece ölçüsü kullanılır. Ancak türkülerin birkısmında kısa mısraların yanısıra uzun mısralar da bulunur.

«Sewq kerdo eskerê eskerê Muşî
Hero teres to nê verda ez bıbu daykay derguşi»
Sevketti Muş askerlerini,
Teres adam, beşik sahibi olmama fırsat koymadan.

Türküler oldukça tekdüze bir biçimde sürer. Bağlantılar, genellikle tüm Kürtçe türkülerde görüldüğü gibi «eman eman», «dayê», «ex lê lê», «lemınê» gibi sözcüklerin yanısıra, Zazaca «leyro luri», «lacek», «erê» keynê», «gıdi» sözleriyle de sağlanır.

Türkülerde kadın adları çokça kullanılır:

Herê Meymê, Meymê, Meyma'y xali,
Aluşkê fırtıqali, meyma'y xali,
Çımê siya yi mari, Meyma'ya xali...

Hey Meymê, Meymê, Meymê, dayı kızım Meymê,
Portakal yanaklı dayı kızım Meymê,
Yılanımsı kara gözlü dayı kızım Meymê...
(Govend havası, Maden-Ergani yöresinden)

Herê Eyşê, Eyşê, Eyşê
Herê Eyşê, ceğra weşê
Bawkê Eyşê şıyu Edena wu
Deyri çınaw çına ard wu...

Hey Ayşe, Ayşe, Ayşe,
Hey Ayşe, hoş içimli sigara
Babası Adana'ya gitmiş
Ona neler neler getirmiş...
(Nazo, oyun havası, Dicle köylerinden)

BENZETMELER

Sevgili bazan zerenc (keklik) diye adlandırılır.

Day, koy ma ko du hûnık û,
Zerenc koy ma pel tenık û.
Destê to bigu beru doxtorê suku,
Çay to decenu wa daru kwu.

Hey anam, bizim dağımız serindir
Kekliğim, dağımız ince yaprak gibidir.
Elinden tutup Diyarbakır **doktoruna götüreyim,**
Acını dindiren derman verir.
(Palo-Dicle köylerinden)

Benzetmelerde rahat hareket edilir. Sevgili, sevilen, hoşlanan ne varsa ona rahatça yakıştırılır. Örneğin **Emo** türküsünde olduğu gibi bayır bağlarının üzümüne, kuyu başlarının çadırına benzetilir.

Em Emo, Ema miran
Engura rez dê hiran
Çadıra serdê biran
Werê kalan û piran
Va yenu, xımxımnenu,
Xiçê bana rışnenu,
Zerbey beri legnenu.

Banê ca erdi yu
Zerbey ca Erebi yu.
Yarê ca zerred di yu.
Pey bandê to tuyeri
Tu ardo çaşê heri...

Eme Emo, Beylerin Emo'su,
Bayır bağlarının üzümü,
Kuyu başlarının çadırı,
Yaşlıların yiyeceği.

Vınlayarak rüzgâr esiyor,
Döküyor damların çakıllarını,
Kapının sürgüsünü sallıyor.

Evi tek katlı,
Sürgüsü Arabidir.
Sevgilisini görmüşler içerde.

Damının ardında dut ağaçları
Doğurduğun eşek sıpası...
(Emo'dan, Eğil türküsü)

Adam öldürme olaylarını konu edinen türkülerde de uzun tasvirlere girişilir, olay kişinin gözleri önüne serilir.

Kuçay Qıllan hûk u mûk i,
Haji tede kowt û çok i...

Qıllan sokakları eğri büğrü,
Haji çökmüş orda, dizüstü...
(Dicle köylerinden)

Bu tip adam öldürme olaylarını ya da kan davalarını anlatan türküler genellikle ağıt niteliğinde olup ölenin bir yakını tarafından yakılmıştır.

Şefeq sıbay pro dayni,
Mihê'm fekê golı werra dayni,
Teres El Hessi xwu bendedê Mıhdê mı nayni,
Tıfıng Mehmed mı ra nayni...

Tan vakti ağarıyordu,
Mehmedim gölün suyunu salmıştı,
Körolası El Hes pusu kurmuştu ona,
Sıkıyordu tüfeği Mehmedime...
(Genç yöresinden)

GIDİYAN

Bu türkü Palo beylerinden Ziya Bey'le evlendirilmek istenen, ama ona varmak istemeyen, sevdiği delikanlıdan uzaklaştırılacağı için yakınan bir genç kızın ağıt tarzında söyleyişiyle ortaya çıkmıştır. Türkünün kafiye düzeni, görüldüğü gibi, hemen hemen aynı sesle sürüp gitmektedir.

Dayê, gıdiyanu, gıdiyanu,
Hela mı va: Derd û kulo bê dermanu.
Mala felekê ni zeriyanu.
Ez ne zanu, ez se vanu
Ez derdê xu may xu ri vanu.
— Hela keynê, sebiyû, çı bıyû?
— Dayê, derdê mı gıranû:
Ez vecaw berrıha keydatanu,
Ez howna û çûtay rayêranu,
Ne gelan û ne gêdanu [5]

Ha yena zoncay tolazanu,
Ay werê Ziya Begê Bağincanu,
Ay biy zi lacê Fata Heydercanu.
Feget gew derd û kul û meqsedê mı nê zanu.
Derd û kulê mı lacê Fata Heydercanu.
Ez nê gênu Ziya Begê Bağincanu,
Ez nê gênu eni tuywerê Bağincanu,
Ez gênu lacekê Pirancanu.
Day, ez hownawu duzê eni şıqanu,
Day, ez hownawu tuxmê eni şıqanu.
Day wesar qedaw, amınan û.
Day, yere wu roj awan û.
Seyay telûy gırewt fekê rayêranu,
Adır big û key marday mexmel spiyanu.
Mı mıl dı bêway mırjananu,
Mı dest dı bêway bazınanu,
Mı dest dı bêway bazınanu,
Mı poro siya verra daw serê kıftanu.
Day tı iznê mı bıda ez şonu,
Çemê Akrag tarru teze wu.
Hela dayê, gıdiyanu, gıdiyanu,
Hele derd û zavo, çew nê zanu.
Cêr o veca yew lacek û qol û qul û siya-tale wu,
Va: «Herê keynê tı şona ça wu?»
Mı va: «Lajek, ez şona Çemê Akrag, taro teze wu.»
Va: «Herê keynê, geyrı, destê xwu bıdı ma şêri enu ko ru.»
«Hero lajek ma şêri eno ko ru
Ko rışişê varani bıdo mın û to ru.»
«Herê keynê, rışiş varani bıdo mın û to ru,
Tı şeker niya ez to boru.
De haydê haydê, zerencay mın.»
Day mı va: «ez serey xwu gêno xu ri şonu,
Mı di, ez hamew dewi mıyano.
Hela day, mı serêy xwu gırot û ez ragéyrani,
Hela day ez dew ra vecayni,
Day mı parçinê rezo xelesnayni,
Hela mı serey xwu kerri veru nayni,
Mı derdê xwu kerri ri vayni.
Kerre derdê'm ver hellayni,
Enu dar û ber qaydê mı feqiri ri kelemayni.
Day, wesar qeda û amınan u.
Şarê ma bar kerdo şonu koyanu.

Ez nêweşo perişano.
Xwu ro pey hovnêno duzê fılhanano,
Heta keriyo pesê xwu ronaniyu.
Ez resey xwu gêno xwu ri şonu,
Ez nê zanu ez sera şonu.
Ez kewta kerran û lema miyanu,
Ez şiya lewey Kowlê Kalmusanu,
Ez hownaw lewey Kowlê Teyeranu,
Ez ina hownaw cardı yeno refê keynanu,
Ez ina hownaw cardı yena cerga keynanu.
Ref keynanê Xeylancan u,
Maneni werdekê golanu.
Ez şiya kowta ay keyna miyanu
Ez enê xwu ri derdê xwu vonu
Mı di vecay çutay cendırmanu,
Day, bıra ez tırki nê zanu,
Ez seni cebabê eni teresan danu?
Leyro leyro, leyro luri,
Ez heyranê şardê duri,
Mı çımi kerdi kılway komıri.
Türkçesi:

GIDİYAN

Ah anacığım ah!
Derim ki: Bu çaresiz bir dert ve yaradır.
Şu güzel kızların kaderine bakın.
Bilmem ki, ne diyeyim,
Derdimi anama açıyorum.
— Kız ne var, ne olmuş?
— Ana acım büyüktür:
Çıktım amcam gilin balkonlarına,
Çift yol ağzına baktım,
Ne gelen var ne giden.
Ama bir çift delikanlı geliyor işte,
Öndeki Bağin'li Ziya Bey,
Diğeriyse Heyderan'lı Fatê'nin oğlu.
Ama kimse yaramı, acımı, isteğimi bilmiyor,
Benim derdim Heyderan'lı Fatê'nin oğlu.
O Bağin'li Ziya Bey'e varmıyacağım.
Varmıyacağım o Bağin'li dut yiyiciye.
Ben Piran'lı oğlana varacağım.

Ana, baktım şu tarlaların düzüne,
Ana, baktım şu bölük bölük tarlalara.
Ana, bahar bitti, yazdayız artık.
Ana, ikindi-akşam üzeri,
Çalıların gölgeleri düşmüştü yol ağızlarına.
Evleri yanası şu beyaz tülbentlilerin (kızların) anası.
Boynumda mercanlar,
Kollarımda bilezikler,
Kara saçlarımı omuzlara salmışım
İzin verirsen Ana, gideceğim,
Akrag suyuna doğru, taze semizotları var oranın.
Ah anacığım, anacığım,
Kimsenin bilmediği yığınla dert ve acı.
Aşağıdan geldi kara yağız, topaç gibi bir delikanlı
«Kız nereye gidiyorsun?» dedi.
«Taze semizotları için Akrag suyuna,» dedim.
«Hey kız, boş ver, tut elimden kaçalım şu dağlara,» dedi.
«Hey oğlan, gidersek şu dağlara doğru,
Olaki yağmur çiseleye üstümüze.»
«Kız, varsın çizelesin yağmur,
Şeker değilsin ya yiyeyim seni!
Haydi haydi, kekliğim benim.»
Derim ki ana: Alıp başımı giderim.
Bir baktım, köyün içindeyim.
Alıp başımı uzaklaştım,
Köyden çıkıp
Bağ çitlerini arkada bıraktım.
Başımı bir kayaya dayayıp
Derdimi ona açtım.
Kaya acımdan öylesine eridi
Tüm kayalar, ağaçlar dile geldiler.
Ana bahar bitti, yazdayız artık,
Bizimkiler bağladı denkleri, dağlara göçüyorlar.
Ben hasta ve perişanım,
Bakıyorum ardımdaki nadaslı düzlüğe,
Sürüler durdurulup denkler çözülünce
Başımı alıp gidiyorum
Nereye gittiğimi bilmeden.
Ormanlara, dağa-taşa düştüm,
Vardım Kalmusan tepesinin başına,
Seyrettim Teyeran tepesinin sırtlarını,
Bir de baktım inmekte bir kız kafilesi,

Bir de baktım inmekte bir kız dizisi;
Heylan'lı kızlardan bir grup,
Göllerdeki ördekler misali.
Karıştım o kızların arasına
Tam derdimi onlara açacakken
Baktım karşımda bir çift candarma!
Ama ana, Türkçe bilmem ki ben,
Bu tereslere ne cevap vereyim?
Leyro leyro, leyro luri,
Hayranıyım gurbet ehlinin,
Gözlerim kızarık kor kömür gibi.

(1) Lekan : kara batmamayı sağlayan bir çeşit örgülü ayakkabı olup özellikle kış günlerinde karın fazla olduğu yerlerde giyilir.

(2) Gevran Ovası (Deşta Gewran), Diyarbakır'ın kuzeyini kaplayan ovaya denir.

(3) «Zırav» aslında şebboy çiçeği olmakla birlikte burada kız adı ve aynı zamanda da zarif, narin anlamında bir sıfat olarak kullanılmıştır.

(4) Ernst Fischer, **Sanatın Gerekliliği** (s. 86-93), **Konuk Yayınları**, İstanbul, 1974.

(5) Türkünün aslında Türkçe olarak aynen geçmektedir.

SOSYAL AFET : DOĞUDA BİNLERCE ÖLÜ

Dergimiz baskıya verildiğinde Doğuanadolu bir kez daha sarsıldı. Van, Ağrı ve ilçelerini sarsan deprem binlerce ölü, binlerce yaralı ve binlerce insanımızı da ölümle karşı karşıya bıraktı arkasında...

Depremin daha ilkgünlerinde onbine yaklaşan ölümler, yerle bir olan ilçeler ve köyler, kimsesiz aç ve çıplak çocuklar, ihtiyarlar, haber alınamayan yüzlerce köyün durumu... Yurt içi ve yurt dışından gelen yardımların deprem bölgesine zamanında ulaştırılmaması vb. bütün bunlar yeni görülen, yeni olan şeyler değil, yılların baskı ve zulüm düzeninin oluşturduğu sonuçlardır.

Kısa bir zaman kesiti içerisinde Doğu'yu beş kez sarsar deprem Varto, Bingöl, Kiği, Lice, Doğubeyazıt, son olarak Van ve Ağrı'da toprak damlı evleri yerle bir ederken, halkımız için en yıkıcı sonuçlarını geride bırakıyor...

Doğuanadoluda sık sık büyük hasarlara yol açan depremlerin sonucu birer rastlantı değil, geri bıraktırmışlığın, katmerli sömürü düzeninin doğal bir sonucudur. Yıllardır bu konuda uyarılan hükümetlerin, peşisıra gelen ve onbinlerce insanımızı enkazlar altında ölüme götüren depremler karşısındaki vurdumduymazlıkları elbetteki belli bir uygulamanın sonucudur. İnsanlarımızın bile bile böylesine kitlesel ölümlere terk edilişinin izahi olanak dışıdır.

Bir yılı aşan Lice felaketinin enkazları, daha kaldırılamazken, Van ve Ağrı'da olumlu bir sonuç beklemenin elbette mümkün olamıyacağını aklı başında herkes bilir, Lice'de değil yaraların sarılması, bu yaraları dahada derinleştiren bu talan düzeninin, Van ve Ağrı'da farklı davranacağı düşünülemez. «Hükü-

metimiz güçlüdür, yaralar kısa zamanda sarılacak, kimse iskansız bırakılmayacak» sözleri, söyleyenleri utandıracak kadar tekrarlanacak. ve istismar edilecektir.

Talan ve sömürü düzeninin, bütün bu olanları doğal karşılamasını yadırgamıyoruz. Ancak halkımızı bile bile ölümlere götüren uygulamalara artık halkımız sessiz kalmıyor, O, zulmün, baskının, sömürünün, «doğal afetlerin» olmayacağı düzeni kendi nasırlı elleriyle kurmaya doğruluyor.

Halktan yana tüm güçlerin Van'da, Ağrı'da halkımızın yanında olması bir yurtseverlik görevidir.

Van Kültür ve Yardımlaşma Derneğinin depremle ilgili olarak basına yaptığı açıklamayı aynen yayınlıyoruz:

BASINA AÇIKLAMA

«Van'daki depremin baş sorumlusu yıllardır halkımızın üzerinde baskı ve tahakküm kuran sömürgeci-gerici iktidarlardır. Van ve çevresinin yıllardır tehlikeli deprem bölgesi olduğu bilindiği halde gerici iktidarlar en ufak bir tedbir almadıkları gibi, bölge halkını bu konuda uyaran ve eğitme girişiminde dahi bulunmamışlardır. Zaten beklenemezdi de... Muradiye-Çaldıran ve çevresinde can kaybının en büyük nedeni deprem şiddeti değil, halkın çağdışı mağara tipi konutlarda oturmasının sebep olduğu apaçık ortadadır.

Doğu-Anadolu 40 yıldan bu yana Erzincan, Varto, Bingöl ve Lice gibi büyük depremler geçirmiş, onbinlerce insanın ölümüne sebep olmasına rağmen, neden Muradiye-Çaldıran hâlâ mağara tipi yığma evlerde kalmaktadır?

Bu gün depremden kurtulabilenlerinde açlık, soğuk ve hastalık tehlikesi ile karşı karşıyadırlar. Geçmiş deprem felâketleri bize sömürgeci-gerici iktidarların deprem felâketzedelerine nasıl ilgisiz kaldıklarını göstermiştir.

DERNEĞİMİZ FELÂKETZEDELERE GİYECEK, İLÂÇ ve YİYECEK YARDIM KAMPANYASI AÇMIŞTIR.

Dernek merkezinin bulunduğu Miralay Nazımbey Sokak No. 111 - Yenimahalle — ANKARA adresinde günün her saatinde görevli arkadaşlarca yardım kabul edilmektedir.

Devrimci, demokrat kişi ve kuruluşları, Demokratik kitle örgütlerini, Sendikaları, meslek odalarını ve tüm yardımsever hal-

kımızı Muradiye - Çaldıran Deprem Felâketzedelerinin yardımına çağırıyoruz.»

25.11.1976

Van İli Kürltür ve Yardımlaşma Derneği
(V. K. Y. D.)

Van ve Ağrı'ya yardım için, TÖB-DER'in Ziraat Bankası Van Şubesinde açtığı 211 nolu hesap numarasını okuyucularımızın bilgisine sunarız.

BAĞIMSIZLIK,
DEMOKRASİ,
BARIŞ
ve ÖZGÜRLÜK
MÜCADELESİNDE

töb-der
TAKVİMİ ÇIKTI

Fiyatı **25** TL.

% 20 Ödemeli gönderilir
İsteme adresi : M. Kemal Bulvarı 14/1
Yenişehir - ANKARA

özgürlük yolu

aylık siyasi dergi

10 Lira